

Små ressurser, men høye krav i Dhaka

Ambisjonsnivået er høyt når lille Norge skal bidra til å bedre utdanningsnivået, understøtte næringsutvikling og sikre menneskerettigheter og demokrati for 120 millioner bangladeshere. For de ansatte på den norske ambassaden i Dhaka innebærer innsatsen en administrasjonsbyrde som er altfor stor og truer kvaliteten i norsk bistand, fastslår en ny evalueringstudie.

Side 4

FOTO: RAYMOND JOHANSEN

Willoch om ytringsfrihet i forvaltningen

Side 20

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 10 · 2001

UNDP-sjef Mark Malloch Brown.
FOTO: SCANPIX/AFP/EPA

UNDP vil ha «lokal hær» i Afghanistan
Side 6-7

Danskene kutter i bistanden
Side 12

Giver-frykt for svindel i Malawi
Side 13

Voldsspiral i Midtøsten
Side 14-15

Tanzania vil gjeninnføre gratis skole
Side 16

Støtte til «jihad» på Zanzibar
Side 17

Zambia er et av landene hvor ulike informasjonsprosjekter har bidratt til at tallene for nysmittede unge er i ferd med å gå nedover. I mange andre land er utviklingen negativ.
FOTO: SØRVIS

Uvitende unge trues av aids-epidemien

3,4 millioner nysmittede i Afrika siste år

■ Er innretningen av dagens aids-tiltak feil? Eller er ressursene som er satt inn mot aids-epidemien ennå altfor små?

■ Faktum er i hvert fall at over halvparten av ungdommer mellom 15 og 24 år i et dusin utviklingsland aldri har hørt om hiv-viruset, eller har alvorlige vrangforestillinger om hvordan man blir smittet. Det viser en ny rapport fra UNAIDS og Verdens helseorganisasjon.

■ – Initiativene som hittil er tatt er viktige og riktige, men samtidig har det gått altfor tregt. Det er også forstemmende å se hvilke ressurser som brukes på rene intriger mellom vestlige land, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson i en kommentar.

■ I Afrika fortsetter hiv-viruset å spre seg. Bare det siste året er det registrert 3,4 millioner nysmittede og 2,3 millioner aids-døde.

■ For øvrig er det ikke bare rike land som er villige til å bruke store ressurser på aidsbekjempelse i utviklingsland. Det fattige Cuba står klar til å sende 4000 leger til Afrika for å bistå i forebyggende og lindrende tiltak mot den dødbringende epidemien.

Side 6-9

Uvitande om hiv og aids

LEIAR

Over halvparten av ungdommen i land som er hardt ramma av aidsepidemien har aldri høyrte om eller veit minimalt om hiv eller aids, syner ei undersøking gjort kjent her i avisa i dag. Endå fleire er uvitande om korleis smitten breier seg og korleis dei kan beskytte seg. Då kan ein trygt seia at me står overfor eit kunnskapsproblem. Korleis skal dei unge kunne ta del i kampen mot denne øydeleggjande sjukdomen når dei ikkje ein gong har høyrte om han?

Aids er ein utviklingskatastrofe. Ei krise så stor at ho trugar kampen mot fattigdom. Trugar mogelegheitene for å gjera noko med at millionar av menneske lever i den mest fornedrande fattigdom. I den samanhengen er det nedslåande at kunnskapen om sjukdomen er så elendig i dei landa som er verst stilte.

Likevel har NORAD mange døme på at god informasjon kan bremse ein elles eksplosiv auke i hiv-smitten. Kampen mot aids i Afrika er eitt av dei områda innan utviklingssamarbeidet der me kan syne til mest positive døme på at bistand nyttar.

I Tanzania delfinansierte NORAD vasskraftverket Lower Kihansi, der ein viktig del av støtta gjekk til aids-førebygging i nærmiljøet og på arbeidsplassen. Informasjon var ein viktig del av det førebyggjande arbeidet, kondombruken auka kraftig og folk unngjekk smitte. Mange andre stader ser me liknande resultat. Me veit at det nyttar på mikronivå. Problemet er at dei store tala går feil veg. Dessverre er det mykje som tyder på at leiaren i UNAIDS, Peter Piot, får rett når han seier at aids-epidemien må bli endå verre før det kan gå rette vegen.

Det viktigaste er ikkje kva NORAD og andre gjevarar gjer. Kampen mot hiv og aids krev mest av alt politisk leiarskap og mot til å setje epidemien på den politiske dagsorden i afrikanske land og i andre land der sjukdomen har blitt eit stort problem. Utspel frå enkelte afrikanske topp-politikarar og kyrkjeleiarar gjev liten grunn til optimisme.

Sjølv om landa sjølve har hovudansvaret også i kampen mot aids, syner denne undersøkinga at informasjon om og førebygging av aids må bli ein endå større del av utviklingssamarbeidet enn det er i dag. Ja, det bør vera ein del av alt samarbeid. Der har alle gjevarar eit stort ansvar.

ASTRID VERSTO

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, og lignende vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

Ole Peter Kolby på Norges plass i FNs Sikkerhetsråd.

FOTO: FN

Norges røst i Sikkerhetsrådet

rett på sak

Hvem:
Ole Peter Kolby

Hva:
Norges FN-ambassadør i New York

Hvorfor:
1. januar 2001 ble Norge et av de ti valgte medlemmene av FNs Sikkerhetsråd. Medlemskapet er for to år. Hvordan har det gått? Hva har Norge oppnådd og hvordan har 11. september påvirket FN?

NEW YORK (b-a): – Noe av det mest overraskende med Norges medlemskap i Sikkerhetsrådet, er kanskje at vi er blitt utpekt til å være såkalt ledende nasjon for Afrikas Horn, sier Norges FN-ambassadør Ole Peter Kolby.

I Sikkerhetsrådet er det vanlig at det er de valgte medlemmene som leder arbeidet i sanksjonskomiteene. Norge har for eksempel Irak, mens Irland har Angola. Verv som «ledende nasjon» er derimot vanligvis forbeholdt de fem faste medlemmene av Rådet.

– Jeg tror vi fikk denne oppgaven ut fra en kombinasjon av kunnskaper om regionen og kapasitet til å håndtere den store arbeidsmengden i Rådet, forklarer Kolby. Han sier at i praktisk arbeid, betyr vervet framfor alt at Norge skriver utkastene til vedtak om Etiopia/Eritrea og Somalia: – Og her ligger det mye innflytelse, understreker han.

Reflekterer verden. En gjennomgang av Sikkerhetsrådets diskusjoner for det første året, som Norge har vært medlem, viser at temaene framfor alt har vært verdens store konflikter: Sierra Leone og Liberia, Etiopia og Eritrea, Somalia, Angola, DR Kongo, Burundi, Kosovo og Balkan, palestiner og Midtøsten, Irak, Georgia, Afghanistan og Øst-Timor. Diskusjonene kan være generelle, men oftest er de knyttet til konkrete tiltak som sanksjoner eller FN-styrker.

– Sikkerhetsrådet ikke et debattforum, men et forhandlingsforum, der det er pågående politiske prosesser hele tiden.

bli respektert av partene i konfliktene som rådet behandler og tar stilling til, utdyper han.

Han peker også på at Norge er blant de land som er meget opptatt av at Sikkerhetsrådet i større grad skal ta opp utviklingstemaer som hiv/aids, barn i krig, osv. i tillegg til de løpende sakene.

Helhetsbistand. – Sikkerhetsrådet har siden i fjor høst arbeidet mye for å forbedre fredsbevarende operasjoner, sier Kolby. Bakgrunnen er et arbeid ledet av den algeriske diplomat og tidligere utenriksminister Lakhdar Brahimi, som i dag er mest kjent som generalsekretærens utsending til Afghanistan.

I august i fjor la han fram sin rapport. Den konkluderte blant annet med at sivile innsatser må komme samtidig med de militære. De to typene tiltak må planlegges parallelt. FN må også komme inn med overgangshjelp, eller gap-bistand som det også kalles, fra første stund.

– Formålet er å forhindre et utviklingsvakuum, og i verste tilfelle at konflikten blusser opp igjen, sier Ole Peter Kolby: – Også Norge er meget opptatt av slik helhetstilnærming. For det er eneste veien å gå, for å skape en fred som kan vare, understreker han.

Terrorisme. Begivenhetene 11. september har i stor grad påvirket Sikkerhetsrådets arbeid.

Kolby viser til at Rådet allerede den 12. september vedtok den første resolusjonen der FNs medlemsland tar avstand fra terrorisme. Samtidig bekrefter den statenes rett til selvforsvar mot slike angrep, og legitimerer bruk av militær makt.

Den andre resolusjonen kom 28. september. – Den omhandler særlig finansiering av terrorisme og er meget vidtgående, inklusiv store fullmakter til å stoppe og å begrense pengeoverføringer til slike formål, sier FN-ambassadøren.

– Men ingen av resolusjonene gir noen definisjon av terrorisme?

– I Sikkerhetsrådet er det velkjent at terrorisme for mange er vanskelig å definere, og at en person som av noen kalles terrorist kan være en frihetskjemper for andre. Rådet la bevisst denne debatten til siden, fordi det ikke var vanskelig å definere angrepene 11. september som terrorisme, ei heller at Osama bin Laden og al Qaida-nettverket er terrorister, sier Kolby.

Mye papir, begrenset kunnskap

Evaluering av Bangladesh-bistand påpeker dilemmaer og kritiserer spredd innsats

Mye papir, høye krav og få ansatte. Slik er hverdagen ved den norske ambassaden i Dhaka. Den administrative byrden ved den norske ambassaden er rett og slett for stor og truer kvaliteten i bistandsarbeidet, hevder forskerne bak en omfattende evaluering av bistanden til Bangladesh.

• BIBIANA DAHLE PIENE
OG GUNNAR ZACHRISEN

EVALUERING Til sammen er det brukt om lag 1,4 milliarder norske bistandskroner i Bangladesh i perioden 1995-2000. Evalueringen konkluderer med at en rekke bistandstiltak har et betydelig potensial for å ha en god effekt i å bekjempe fattigdom, men det understrekes at det er behov for justeringer av kursen – herunder et overordnet kritisk blikk på hvordan Norge bør fylle sin rolle som bistandsgiver.

Evalueringsteamet, som har bestått av forskere fra både Bangladesh, Storbritannia, Sverige og Norge mener at et hovedproblem i bistandssamarbeidet er at ambisjonsnivået er for høyt i forhold til antall ansatte.

– Den administrative byrden virker rett og slett for stor, sier forsker Allister McGregor fra Universitetet i Bath, som har ledet evalueringen, på oppdrag fra Utenriksdepartementets evalueringsseksjon.

Ikke tid til å lære. Den store arbeidsbyrden fører samtidig til at de NORAD-ansatte på ambassaden ikke får tilstrekkelig tid eller mulighet til å skaffe seg en dypere forståelse av den politiske, kulturelle og sosiale situasjonen i landet.

– For eksempel, når man fokuserer på å redusere fattigdommen må man vite hvem de fattige er, hvilket sosialt system de er i, og hva som skiller fattige grupper fra hverandre. Uten den kunnskapen risikerer man å bruke masse penger uten at det får effekt, sier han.

– En utfordring i Bangladesh, og sikkert i de fleste land, er at både politikk og kultur er uhyre komplisert å forstå. Både innen offentlig og privat sektor handler det om å finne de gode partnerne. Men dette fordrer et høyt kunnskapsnivå. Det er ikke bare kvaliteten på partnerne det står på, men også kvaliteten på analysen. Har man ikke nok kunnskap, greier man heller ikke å stille de rette spørsmålene, fremholder McGregor.

Ad hoc-politikk. I 1995 ble det utarbeidet nye retningslinjer for bistanden til Bangladesh. Bistanden ble konsentrert rundt tre utvalgte sektorer – utdanning, næringsutvikling og menneskerettigheter og demokrati. Konsentrasjonen har imidlertid ikke ført til at antallet prosjekter er blitt vesentlig mindre, påpeker forskerne.

– Konsentrasjonen er retorisk. Bistanden er spredd på omtrent like mange aktører som tidligere, påpeker forskerne.

En av hovedkonklusjonene i rapporten er derfor at man bør stramme inn vesentlig på antall prosjekter. Dermed føyer evalueringen seg pent inn i rekken av rapporter som

Den påståtte konsentrasjonen av bistanden, som ble foretatt i 1995, er mest retorikk. Bistanden – som blant annet går til utdanning – er spredd på omtrent like mange aktører som tidligere, mener forskerne.

FOTO: RAYMOND JOHANSEN

kritiserer den norske bistanden for å spre seg på for mange områder – det samme som også sekretariatet i OECDs utviklingskomite påpekte i sin gjennomgang av norsk bistand for et par år siden.

– I Bangladesh opplevde vi en stor frustrasjon på ambassaden når det gjelder å måtte forholde seg til ad hoc-politikk og nye beslutninger fra politisk hold i Norge. Dette gjør det vanskeligere å stramme inn, sier McGregor.

Tre hovedsektorer. Bistanden til Bangladesh har i hovedsak vært konsentrert rundt tre utvalgte sektorer – utdanning, næringsutvikling og menneskerettigheter og demokrati – med fattigdomsbekjempelse som et overordnet mål. «Mot et bakteppe av Bangladesh' positive økonomisk utvikling og en noe mindre imponerende framgang innenfor fattigdomsreduksjon på 1990-tallet, er det mulig å se konturene av en virkning på fattigdom innenfor alle tre samarbeidsområder», heter det i evalueringens oppsummering. Men samtidig understrekes det at datagrunnlaget på alle nivåer knyttet til resultater er svakt, og det påpekes at det ikke er noe godt sammenfall i vurderingene fra organisasjoner på mottaker- og giversiden.

Oppfattes som god partner. Evalueringssrapporten setter et kritisk søkelys på hvordan mottakeransvaret håndteres. Dette lovpriste prinsippet i moderne norsk bistand framtrer «både som en kilde til styrke og som en potensiell svakhet», påpeker forskerne bak rapporten.

«Det er en styrke fordi Norge oppfattes som en god partner som gir tydelig uttrykk for sin utgangsposisjon og er mindre opptatt av «innblanding» enn andre givere. Men det er en svakhet – i hvert fall

sett fra norsk side – da det kan fortolkes som et hinder for å innta en mer proaktiv rolle i samarbeidet», heter det i oppsummeringen.

– I utgangspunktet er prinsippet om mottakeransvar positivt. Men vi vil advare mot at dette håndheves slik at gjennomføringen av prosjektene helt og holdent blir mottakerens ansvar. Giverne må delta aktivt i gjennomføringsprosessen, og ikke trekke seg ut etter planleggingsstadiet, sier McGregor.

Dårlig styring. Til tross for at Bangladesh har hatt en svært positiv økonomisk utvikling de siste årene, med en årlig vekst på rundt 5,5 pro-

sent per capita, har dette i liten grad kommet de fattige til gode. Hver tredje bangladesher lever stadig i ekstrem fattigdom, og inntektsforskjellene i landet har økt kraftig.

– Bangladesh er et land med store styringsproblemer. Myndighetene har mislykket i å sørge for at den økonomiske veksten gir større skatteinntekter, som igjen kan brukes til å redusere fattigdommen, heter det i rapporten.

Bangladesh er et av sju norske hovedsamarbeidsland. Mens norsk bilateral bistand i 1995 lå på 171 millioner kroner, var den fjor redusert til 103 millioner kroner.

ANBEFALINGENE

- Det bør vurderes om tre hovedsektorer i bistandssamarbeidet – utdanning, næringsutvikling og «menneskerettigheter og demokrati» – er for mye og bidrar til for mye fragmentering både for ambassadeansatte og for partnerne i Bangladesh.
- Dersom man skal fortsette med tre hovedsektorer, bør man søke å få til en konsentrasjon av bistandsaktivitetene og antallet tiltak per ambassadeansatt bør reduseres.
- Det bør «investeres» i ytterligere kunnskap og kompetanse på ambassaden, for å bidra til en bedre landanalyse.
- Det bør utarbeides klarere kriterier for valg av partnere.
- Dokumentet som definerer samarbeidet mellom de to land (også kalt «Memorandum of Understanding») bør begrenses til et dokument som trekker opp rammer for samarbeidet. Detaljer knyttet til bistandssektorene bør utarbeides systematisk gjennom sektorgjennomganger. Man bør anstrenge seg for å sikre at enhver avtale som inngås anses som relevant for det sivile samfunn og ikke-statlige organisasjoner.
- Partnerne bør delta i felles arbeidsmøter, utover ren rutinekontakt, for å bidra til ytterligere klarhet i analysen av tilnæringer knyttet til fattigdomsbekjempelse.
- NORAD bør utvikle ytterligere sin tenkning rundt korrupsjon i Bangladesh, slik at begrepet kan forankres ikke bare i dokumenter og debatter på toppnivå, men også i de mer hverdagslige diskusjoner mellom samarbeidspartnerne.
- Menneskerettighetsdimensjonen bør styrkes innenfor alle norske aktiviteter.

”
Skal man redusere fattigdommen må man vite hvem de fattige er. Hvis ikke, risikerer man å bruke masse penger uten at det får effekt.

Allister McGregor,
forsker fra Universitetet i Bath.

«Evaluation of Development Cooperation between Bangladesh and Norway, 1995-2000.» Centre for Development Studies, University of Bath, UK. Utgitt av Utenriksdepartementet, november 2001.

Mer informasjon:
odin.dep.no/ud

Overgrep mot hinduer

Ny voldsbølge etter valget i Bangladesh

DHAKA (b-a): Mens verdens øyne er rettet mot Afghanistan og Midtøsten, skjer det skremmende overgrep i Bangladesh. Etter at den nye, muslimske koalisjonsregjeringen kom til makten i oktober, har hinduer blitt forfulgt og trakassert. Mange flykter til India i fortvilelse.

• I BANGLADESH:
INAM AHMED

BANGLADESH

Det skjedde valgnatten. Joyonti (18) hadde fødselsveer. Hun jamret og gråt inne i hytta si i Jahajmara, en avsides bangladeshisk landsby drøye 400 km sør for hovedstaden Dhaka. Fødselen nærmet seg, og naboene Mukti Rani gjorde sitt beste for å gjøre det behagelig for den kommende moren. Der var verken strøm eller innlagt vann. Bare bambusvegger skilte dem fra en tett skog langt utenfor allfarvei. Utenfor sang sirisene, og uglene tutet.

Klokken var omkring 22.30, noe som er langt på natt i en bangladeshisk landsby uten strøm. Plutselig ble Joyontis stønn overdøvet av andre og mer skremmende lyder. Barn og kvinner skrek så blodet isnet i årene, det lød sinte rop, og de hørte dører bli slått inn.

– Vi visste med en gang hva som skjedde, forteller Mukti Rani.

– Muslimer angrep hinduer. Men vi var hjelpeløse siden Joyonti var i ferd med å føde.

Da mobben nærmet seg Joyontis hus i utkanten av landsbyen, ble jordmoren vettskremt og forlot huset. Bare Mukti Rani ble igjen hos Joyonti.

Flyktet med nyfødt. – Mens jeg holdt rundt Joyonti og gråt, kom mennene inn på kjøkkenet vårt og begynte å hugge løs på bambusveggene med machete, forteller Rani.

Da var barnet alt kommet til verden. Mukti svøpte babyen i sarien sin, den lange, tradisjonell kvinne-drakten. Uten å ta seg tid til å kutte navlestrengen, brøt Mukti opp et bambusgjerd, trakk Joyonti gjennom det og løp mot nærmeste rismark.

– Joyonti klarte ikke å løpe på grunn av smertene, men jeg skjov henne hardt gjennom åkeren og bar babyen på den ene armen, forteller Mukti mens tårene renner.

Ute på åkeren fant de en bambuskjepp de kunne kutte navlestrengen med. De ventet på rismarken en time, helt til angriperne var borte.

Den 87 år gamle kvinnen Sharaswati var blant de tusener som søkte til stemmelokalene 1. oktober i år. Etter valget har frykten bredt seg blant hennes egen minoritet – hinduene.

FOTO: SCANPIX/EPA

Hundrevis av mennesker, de fleste kvinner, marsjerte i gatene og protesterte mot vold og overgrep mot hinduer under den religiøse festivalen for hindu-gudinnen Durga i Dhaka 23. oktober i år.

FOTO: SCANPIX/AP

Så vendte de tilbake til et opprørende syn av plyndring, voldtekt og tortur. De bestemte seg da for å kalle den nyfødte gutten Sangram, som betyr *kamp* på det lokale språket bangla.

Klarte ikke å flykte. Mens Joyonti løp over rismarkene, ble Shefali (36), en kvinne i nabolandsbyen, voldtatt av en gjeng med angriperne. For ti år siden falt Shefali og brakk benet mens hun var ute og hentet vann. Senere måtte hele benet amputeres, og nå er hun avhengig av de hjemmelagde trekrykkene sine for å bevege seg rundt.

Den funksjonshemmede kvinnen prøvde forgjeves å vasse gjennom rismarkene i vann som rakk henne til livet. Det var hennes eneste sjanse til å flykte fra mennene som slo løs på fredelige hindufamilier i landsbyen Ananda Prasad. Ut av mørket kom en flokk på femten menn til syne.

Shefali visste at det var for vanskelig for en utviklingshemmet kvinne å komme seg unna.

Mennene fanget henne. Det eneste Shefali husker er at to menn «tok fra henne neseringen, *nakphool*». Det er slik landsbykvinnene beskriver det å bli voldtatt. Så mistet

hun bevisstheten og våknet ikke på fire dager.

– Jeg husker ikke hva som skjedde med meg senere, sier Shefali med blikket festet på føttene sine. – Jeg verket i hele kroppen. To menn tok fra meg min *nakphool*. Shefali vet ikke om mannen hennes noensinne kommer til å godta henne igjen.

Utpekt som opposisjonelle. Historiene til Joyonti og Shefali gjenspeiler det som har skjedd med hindusammenfunnet i Bangladesh helt siden landets åttende parlamentsvalg ble avholdt 2. oktober i år. Bangladesh Nationalist Party, Jatiya Party og to fundamentalistiske, islamske partier kom til makten gjennom å inngå en valgallianse. De nye regjeringspartiene utpekte umiddelbart landets hinduer som sympatisører med *Awami League*, det tidligere regjeringspartiet.

En systematisk kampanje har siden pågått for å rydde hinduer av veien. Som en følge av dette har tusenvis av dem flyktet til nabolandet India. De som har valgt å bli igjen, har vært nødt til å betale «sikkerhetspenger» til folk i regjeringspartiene.

Benekter overgrep. Da beretninger

De vendte tilbake til et opprørende syn av plyndring, voldtekt og tortur. De bestemte seg da for å kalle den nyfødte gutten Sangram, som betyr «kamp».

Artikkelen er bygget på en film som dokumenterer overgrep mot hinduer i Bangladesh. Filmskaperen Shahriar Kabir sitter nå fengslet for «statsfiendtlige handlinger.»

om ugjerningene mot hinduer begynte å dukke opp i avisene, tydde regjeringen i landet til utfall i media og hevdet at alle historiene var oppspinn. Innenriksministeren Altaf Hosain nektet kategorisk for at det hadde funnet sted noen undertrykkelse av hinduene. Finansministeren Saifur Rahman som er en innflytelsesrik leder for Bangladesh Nationalist Party, hevdet også at rapportene om undertrykkelse var falske.

Men regjeringen ble utfordret av opposisjonspartiet Awami League og lederen deres Sheikh Hasina, (som selv ble beskyldt for grove menneskerettighetsovergrep under sitt styre, red. anm.).

Hasina besøkte et hindutempel og uttalte: – Dette er deres land, deres fedreland. Dere skal leve her med fulle rettigheter. Bangladesh Nationalist Party har undertrykket ikke bare hinduer, men også kristne og buddhister.

Gate-protester. En organisasjon for religiøse minoriteter har arrangert mange gatedemonstrasjoner for å protestere mot angrepene. Landets mest innflytelsesrike kvinneorganisasjon, *Bangladesh Mahila Parishad*, holdt en pressekonferanse for å fortelle om hindukvinner som var blitt voldtatt.

Men mens disse markeringene fant sted, ble flere hinduer utsatt for overgrep, uten at regjeringen har reagert. Nylig arresterte regjeringen den innflytelsesrike journalisten og anti-fundamentalistiske lederen Shahriar Kabir for å ha filmet tortur mot hinduer. Kabir ble anklaget for statsfiendtlige handlinger. Arrestasjonen har skapt stor oppstandelse, men Kabir sitter likevel i fengsel.

Og imens fortsetter Shefali og Joyonti, og de andre ofrene i Kabirs film, å leve under konstant fare for nye ugjerninger og sjikane.

Inam Ahmed er journalist i Dhaka-avisen The Daily Star.

BANGLADESH

■ Hatet mellom de ulike gruppene i Bangladesh har røtter tilbake til 1947, da landet var en del av det indiske subkontinentet. Bangladesh ble en del av Pakistan da India det året ble delt etter religiøse skillelinjer.

■ Muslimene ble med i Pakistan. Men Bangladesh løsrev seg fra Pakistan etter en blodig krig i 1971.

■ Om lag 10 prosent av landets 120 millioner innbyggere var hinduer som levde relativt fredelig side om side med muslimer. Slik var det helt til 2001.

FN satser på lokalt ansatte i Afghanistan

Trenger 10 000 afghanske hjelpearbeidere – må rekrutteres raskt for å unngå krise

NEW YORK/WASHINGTON (b-a): – Det haster med å rekruttere afghanere til arbeidet med gjenreisning av landet. Til neste år må FN ha en stab på 10.000 lokalt ansatte. Det må til om vi skal få bygget opp en ny og fungerende statsadministrasjon, sier leder for FNs utviklingsprogram (UNDP) Mark Malloch Brown.

• I USA:
ODD IGLEBÆK

AFGHANISTAN

– Gjennom en storstilt nasjonal rekruttering vil vi nå sikre at gjenoppbyggingen av landet har en forankring hos afghanerne selv, sier Mark Malloch Brown. UNDP skal lede gjenoppbyggingen av det krigsherjede landet.

UNDP-sjefen er kritisk til en del av fortidens bistandsoperasjoner, og mener at erfaringer fra Bosnia, Øst-Timor, Kambodsja og andre steder viser at FN aktivt må legge om kursen.

– Mange store FN-operasjoner i de seinere årene har vært basert på for store oppbygginger av internasjonalt personell, sier han.

Modernisering. Malloch Brown viser til ulike politiske dilemmaer og farer knyttet til gjenoppbyggingsarbeidet:

– Samtidig som vi må bidra til modernisering og til å bedre kvinnes stilling, må vi respektere det tradisjonelle afghanske samfunnet. Men vi må også regne med at det er enkelte grupper i dette landet, som vil ha en annen utvikling enn det FN ønsker, og at slike grupper også kan gå til det skritt «å sette en pris på hjelpearbeideres hoder», sier han.

Samtidig kan et stort antall afghanere som arbeider med gjenoppbygging være en motvekt mot militante grupper – og bidra til å redusere vold og motsetninger.

Malloch Brown tror ikke at det skal by på de største problemene å bygge opp en «hær» av nasjonale hjelpearbeidere.

”

Nå er det en sterk vilje blant givere til å gi til Afghanistan. Det må vi utnytte, for seinere vil den viljen bli mindre.

Mark Malloch Brown, leder av UNDP.

Kvinnens rettigheter blir et av de vanskelige temaene når verdenssamfunnet nå skal bistå i gjenoppbyggingen av et krigsherjet Afghanistan. Her er det en soldat fra nordalliansen som truer en kvinne i FNs matkø.

FOTO: SCANPIX/EPA

– FN har operert i dette landet i tjue år, og har allerede 2200 nasjonalt ansatte i Afghanistan. Verdens matvareprogram (WFP) har i flere år vært den største arbeidsgiveren i Afghanistan, fremholder han.

Unngå gap. UNDP-sjefen understreker at det er viktig å komme svært raskt i gang med den langsiktige bistanden til gjenreisning i Afghanistan. I en situasjon med bare nødhjelp, uten et langsiktig fokus, kan det lett oppstå et vakuum i gjenoppbyggingsprosessen.

– Det kan i neste omgang bidra til nye stridigheter, påpeker han.

I løpet av det siste tiåret har FN brukt nærmere 30 milliarder kroner på sitt Afghanistan-arbeid. Pengene er først og fremst blitt brukt til mat-hjelp, men har også bidratt til å holde håpet oppe hos millioner av mennesker.

– Dette positive elementet er det svært viktig at vi tar vare på i det vi-

dere arbeidet, understreker Mark Malloch Brown.

Smi mens det er varmt. Akkurat nå er det sterkt vilje blant givene til å bistå i gjenoppbyggingen av Afghanistan. Den må man utnytte, mener Malloch Brown.

– Seinere vil den viljen bli mindre, konstaterer han.

– Det er særs viktig at vi kommer i gang på en riktig måte. Fra giversiden gjelder det særlig å unngå at arbeidet i Afghanistan spriker i alle retninger. Vi må ha en felles plan med perspektiver som virkelig kan løfte landet framover.

Et realistisk anslag for bistandsforbruk i Afghanistan i de første par årene vil ligge rundt en milliard dollar (ca. ni milliarder kroner) per år.

– Mer penger vil det ikke være kapasitet til å absorbere, fastslår FN-representanten.

Samtidig må gjenoppbyggingen fra starten av være ambisiøs i å ska-

pe jobber for folk flest. UNDPs mål er å skape 250 000 nye arbeidsplasser i løpet av de neste månedene, innen vannforsyning, renovasjon, vanningsanlegg, veibygging og helsetasjoner.

– Dette må komme i tillegg til de «arbeid for mat»-programmene som allerede drives av Verdens matvareprogram, tilføyer UNDP-lederen.

FN har pekt ut sju hovedområder for rehabiliteringen av Afghanistan. Øverst på lista står demobilisering av soldater, at flyktningene skal kunne vende tilbake og å bygge opp et system for rettssikkerhet og lovlighet. FN vil også prioritere bedring av kvinners levekår.

– Å forbedre kvinners stilling må stå sentralt ved all planlegging for gjenoppbyggingen. I den sammenhengen kan vi ikke godta argumenter basert på kulturell relativisme eller taktisk forsiktighet, sier han. FN vil blant annet ha et sterkt fokus på utdanning av jenter.

Krever at nytt afghansk regime «leverer varene»

Kvinnens rettigheter, demokratisering og menneskerettigheter. På disse områdene vil Norge og de andre giverlandene stille klare krav til den nye regjeringen i Afghanistan. Manglende resultater kan bety mindre bistand.

• TOR AKSEL BOLLE

Det som synes helt klart er at gjenoppbyggingen av Afghanistan vil koste dyrt. Veldig dyrt. De viktigste giverlandene, som møttes i Berlin 6. desember, ga tydelige signaler til den afghanske overgangsregjeringen om at framtidig vilje til å betale gildet vil være avhengig av at de «leverer varene».

– Vi forventer av afghanerne gjør jobben sin. Det er gitt klar beskjed om at giverinteressen på sikt er avhengig av at den nye regjeringen

”

Vi forventer at afghanerne gjør jobben sin.

Vidar Helgesen, statssekretær i Utenriksdepartementet.

oppnår resultater på viktige områder som menneskerettigheter, kvinners rettigheter og demokratisering, sier statssekretær i Utenriksdepartementet Vidar Helgesen.

Pengene på bordet i Tokyo. Siden det foreløpig er uklart hva bistanden til Afghanistan vil koste skal donorene møtes igjen Tokyo 20. januar neste år. I Verdensbanken jobbes det nå på spreng med å lage et kostnads-overslag som er ferdig før giverlandene samles i Japan.

– USA, Canada, Japan, Tyskland, England, Nederland og de skandinaviske landene kommer til å dra hovedlasset. Siden Norge fra nyttår overtar formannskapet i Afghanistan Support Group forventes det nok at vi vil bidra med minst like mye som de 308 millioner kroner vi har gitt i år, sier Helgesen.

Han understreker at en av de største utfordringene blir å finne finansieringsmekanismer som sikrer bistanden til Afghanistan på sikt.

Mesteparten av kostnadene vil nemlig komme om noen år når store infrastrukturprosjekter settes i gang.

Bistanden til Afghanistan vil, uansett hva prislappen til slutt blir, utgjøre en betydelig del av verdens samlede bistand. Statssekretæren ser faren for at dette kan ramme støtte til for eksempel Afrika.

– Norges holdning har hele tiden vært at penger som går til Afghanistan ikke skal tas fra andre bistandsområder. Det har vi også gitt uttrykk for internasjonalt, og det later til å være en viss enighet om dette. Men jeg blir ikke overrasket om vi etter hvert vil se at noen land henter midler fra annen bistand, sier Helgesen.

Samlet innsats. Statssekretæren mener koordinering og samkjøring av hjelpen til Afghanistan vil bli en hovedutfordring framover. – Et samfunn som er så fragmentert som det afghanske må møtes av én stemme fra FN og de bilaterale givene. Der-

for mener vi at det bør opprettes et FN-kontor i Kabul som styrer alle FN-organisasjonene, understreker Helgesen. Behovet for samkjøring gjør også at Norges formannskap i ASG blir viktig.

– Vår jobb blir å være giverlandenes stemme overfor FN og afghanske myndigheter, sier han.

– Norske organisasjoner har gjort en utmerket jobb i Afghanistan. Vi kommer trolig til å øke støtten til de organisasjonene som har erfaring, kompetanse og gode lokale kontakter, sier Helgesen.

Men økte bevilgninger til Afghanistan vil trolig ikke innebære mange nye norske aktører poengterer han.

– Dette dreier seg om et land som det er særdeles krevende å drive bistand i. Jeg utelukker ikke at nye organisasjoner kan bli aktuelle, men de vil i så fall bli svært grundig vurdert, avslutter statssekretær Vidar Helgesen.

AFGHANISTAN

nistan

Norge støtter Kabuls nye sjefer

Norge har besluttet å bidra med 1 million amerikanske dollar i finansiell og politisk støtte til den nye afghanske overgangsadministrasjonen. Utenriksminister Jan Petersen har nylig meddelt dette til FNs spesialrepresentant for Afghanistan, Lakhdar Brahimi.

– Vi må sørge for at den afghanske overgangsadministrasjonen umiddelbart kan starte sitt arbeid, sier utenriksminister Jan Petersen.

Utenriksministeren understreker at Norge, som kommende formann i støttegruppen for Afghanistan, Afghanistan Support Group (ASG), føler et spesielt ansvar for å støtte det nye styret i Afghanistan. Norge vil gjennom formannskapet i ASG spille en sentral rolle for å få best mulig koordinering av den internasjonale innsatsen i Afghanistan, både når det gjelder den huma-

nitære bistanden, gjenoppbyggingen av landet og den mer langsiktige utviklingen. Arbeidet for menneskerettigheter, ikke minst kvinners rettigheter, står sentralt i denne sammenheng.

– Norge vil legge stor vekt på å støtte opp om arbeidet til FNs spesialrepresentant, men det er avgjørende at afghanerne selv får et eierskap til prosessen, påpeker Petersen.

Det nye afghanske interimstyret tiltrer i Kabul den 22. desember 2001. Det skal, i henhold til Petersberg-avtalen, fungere i seks måneder og vil bli etterfulgt av et nytt råd som skal velge nytt statsoverhode og etablere et nytt midlertidig styre. Det afghanske interimstyret vil ha som oppgave å starte gjenetablering av offentlige institusjoner og gjenoppbygging av landet. Dette vil skje i nært samarbeid med FN.

Diplomatisk nærvær i Kabul

– Det er viktig for Norge å være representert på offisielt nivå i Afghanistan når den nye overgangsregjeringen innsettes, sier utenriksminister Jan Petersen (bildet) i en kommentar til beslutningen om å etablere en norsk diplomatisk representasjon i Kabul.

Den norske representasjonens viktigste oppgaver vil være å holde norske myndigheter løpende orientert om den politiske og humanitære utviklingen i Afghanistan. Dette er ikke minst viktig i lys av at Norge fra 1. januar 2002 overtar formannskapet i givertandsgruppen for Afghanistan (ASG). Representasjonen

FOTO: SCANPIX

skal også være kontaktpunkt for norsk militært personell som måtte sendes til landet og bistå norske humanitære hjelpeorganisasjonene i deres arbeid. Representasjonen vil dessuten være

det norske kontaktpunktet med FN-organisasjonene i Afghanistan.

Den norske stasjonen vil være på plass før jul og vil ledes av den norske diplomaten Peter Ræder.

– Lokal forankring viktig

• TOR AKSEL BOLLE

Samarbeid med lokale organisasjoner og institusjoner er spesielt viktig i Afghanistan. Det mener norske organisasjoner med mange års erfaring fra bistandsarbeid i landet.

Kirkens Nødhjelp har arbeidet i Afghanistan siden 1979. Organisasjonen bruker om lag 20 millioner kroner årlig på prosjekter i Afghanistan som først og fremst er rettet inn mot matvaresikkerhet og helse.

Anders Tunold, som er regional-koordinator for sørøst-Asia i Kirkens Nødhjelp, understreker betydningen av å bruke lokale folk i bistandsarbeidet.

– Afghanistan er et vanskelig land å jobbe i, blant annet på grunn av kultur og tradisjoner. Vi har imidlertid gode erfaringer med lokale organisasjoner. De har den nødvendige kunnskapen og erfaringen, sier Tunold.

KN samarbeider med 10 afghanske organisasjoner med til sammen rundt 1500 medarbeidere.

Jobber for avspenning. – Ønsker man for eksempel å arbeide for kvinners rettigheter, er Afghanistan annerledes enn de fleste andre steder. Vi har valgt å rette tiltakene inn mot familien for på den måten å nå fram til kvinnene, forklarer han.

Tunold mener det er viktig at

hjelpeorganisasjonene har avspenning og forsoning som en integrert del av det arbeidet de gjør.

– Vi har jo sett eksempler fra Afghanistan på at bistand og hjelp utenfra har bidratt til å tilspisse spente situasjoner ved at en side har fått hjelp og den andre ikke. Kirkens Nødhjelp jobber mye med bevisstgjøring av våre partnere i forhold til dette temaet

Samarbeid med landsbyråd. Daglig leder av Afghanistankomiteen i Norge Ulrik Motzfeldt er i likhet med Tunold opptatt av å bruke den kompetansen som allerede finnes i Afghanistan. – Det finnes etter hvert en god del afghanere med betydelig bistandserfaring. Jeg så nylig at FN uttalte at de trengte 10.000 nye medarbeidere i Afghanistan. Jeg håper de ansetter så mange afghanere som mulig, sier Motzfeldt.

Afghanistankomiteen har jobbet i Afghanistan siden 1985 hovedsakelig med helse og utdanningsprosjekter. En lærdom organisasjonen har trukket – etter over 15 års arbeid i landet – er at de tradisjonelle institusjonene i de afghanske samfunnet bør involveres i bistandsarbeidet.

Afghanistankomiteens Mohammed Haseeb understreker sterkt behovet for lokal kunnskap og koordinering under gjenoppbyggingen av det krigsherjede landet.

FOTO: TOR AKSEL BOLLE

Kjemper for en bedre framtid

– På sikt mener jeg at utdanning kanskje er det aller viktigste for mitt lands framtid. Skolegang gir mennesker valgmuligheter og motvirker ekstremisme, sier Mohammed Haseeb. Siden 1997 har han vært utdanningskoordinator for den norske Afghanistankomiteen.

er nemlig store lokale variasjoner. I noen områder er det for eksempel ganske uproblematisk å starte jenteklasser på skolen, andre steder har jenter aldri fått undervisning, sier Haseeb.

Ifølge utdanningskoordinatoren må man da jobbe gradvis gjennom landsbyråd og lignende organer for å skape en forståelse for at også jenter trenger å gå på skolen.

– Dette er arbeid som krever innsikt og følsomhet, understreker han.

”

Det er uheldig når organisasjonene nærmest står i kø i én provins, samtidig som det ikke er noen som arbeider i nabo-provinsene.

Mohammed Haseeb, utdanningskoordinator for Afghanistankomiteen.

• TOR AKSEL BOLLE

I desember var den 43-årige afghaneren på et kort besøk i Norge. Haseeb forteller om kollegaer som går 16 dager til fots for å nå fram til landsbyer slik at barna der kan få undervisning. Om 12 år gamle gutter som ikke kan lese en bokstav, men som vet alt om miner, bakhold og nærkamp.

– I Afghanistan har vi allerede mistet en generasjon. Mange unge kjenner bare til krig. På sikt er utdanning trolig det aller viktigste virkemiddel, sier Haseeb.

Lokal kunnskap viktig. Det internasjonale samfunnet forbereder nå en storstilt hjelpepakke til Afghanistan. Milliarder av kroner kommer til å bli brukt på gjenoppbyggingen av det krigsherjede landet.

Mohammed Haseeb har store forhåpninger til dette arbeidet, men understreker samtidig at Afghanistan er et land som krever mye av hjelpeorganisasjonene.

– Organisasjoner som planlegger å jobbe i Afghanistan må ha et helt klart bilde av situasjonen i det spesifikke området de skal jobbe i. De må kjenne til kultur, tradisjon og sikkerhetssituasjonen akkurat der. Det

Behov for koordinering. Det er i dag om lag 150 internasjonale hjelpeorganisasjoner som jobber i Afghanistan. Etter hvert som hjelpearbeidet kommer i gang for fullt kommer det til å bli enda flere. Haseeb mener det er avgjørende at hjelpeinnsatsen blir skikkelig koordinert og planlagt.

– Stort sett er det et godt samarbeid mellom organisasjonene som i dag jobber i Afghanistan. Men vi ser eksempler på at ikke alt som gjøres er like gjennomtenkt, sier han.

Han viser til at en stor internasjonal organisasjon brukte mye tid og ressurser på å bygge vannkanaler til et område i Kabul som alle hadde flyttet fra. Trolig var årsaken mangel på informasjon og lokal kunnskap.

– Vi som har jobbet i Afghanistan en stund har også lagt merke til at veldig mange organisasjoner etter hvert har etablert seg i Badakhshan-provinsen. Kanskje fordi de kan jobbe med jenter der, eller kanskje av praktiske grunner. Men det er uheldig når organisasjonene nærmest står i kø i én provins, samtidig som det ikke er noen som arbeider i nabo-provinsene hvor behovene er like store, sier Haseeb.

De unge vet for lite om aids

2,3 mill. aids-døde siste år – men millioner av unge har aldri hørt om sykdommen

Etter tjueto år med aidsepidemien vet millioner ungdommer i utviklingsland lite eller ingenting om hiv og aids. Ifølge en ny rapport har over halvparten av ungdommer mellom 15 og 24 år i et dusin land aldri hørt om hiv-viruset, eller har alvorlige vrangforestillinger om hvordan man blir smittet.

• BIBIANA DAHLE PIENE

HIV/AIDS En undersøkelse som FNs barne- og ungdomsorganisasjon UNICEF har foretatt viser at 70 prosent av tenåringsjenter i Somalia og mer enn 40 prosent i Sierra Leone aldri har hørt om hiv og aids. I land som Botswana og Vietnam vet både gutter og jenter lite om hvordan man blir smittet.

De sjokkerende tallene kommer fram i en rapport som FNs aidsorganisasjon UNAIDS og Verdens helseorganisasjon (WHO) la frem i slutten av november. Tiltak rettet inn mot ungdom må være en topprioritet, understreker organisasjonene.

– Å sørge for at ungdom får skikkelig informasjon er en helt grunnleggende forutsetning for å lykkes i aidsbekjempelsen, heter det i rapporten.

Vil bli verre. – Hiv/aids er uten tvil den mest ødeleggende epidemien verden har sett. Den vil bli verre før det blir bedre, sier UNAIDS-direktør Peter Piot.

Siden FNs sikkerhetsråd hadde sin mye omtalte spesialsesjon på hiv/aids i juni i år, har pengene strømmet inn til aidsbekjempelsen. Men behovet for penger er dessverre enda mye større.

UNAIDS estimerer at lav- og mellominntektsland må bruke mellom sju og ti milliarder amerikanske dollar (ca. 63-90 mrd. kroner) årlig for å få snudd aidsspiralen. FNs globale aidsfond har til nå fått inn 1,5 milliarder dollar (ca. 13,3 mrd. kroner), mens Verdensbanken planlegger en rekke nye større låneprogrammer i 2002 og 2003 på rundt 400 millioner dollar (3,6 mrd. kr) hvert år. I tillegg har en rekke givreland økt sine aids-bevilgninger kraftig.

– Nå er utfordringen å omforme det nyfunne engasjementet til konkret handling, skriver UNAIDS.

Epidemi på frammarsj. I de aller

Situasjonen er dystert, men det finnes lyspunkter. I Zambia og Uganda synker antallet nye smittetilfeller.

ALLE FOTO: RUNE ERAKER

Unge jenter som er smittet av eldre «sugar daddies» er et velkjent fenomen i Afrika.

fleste utviklingslandene er epidemien på frammarsj. Det gjelder også i Øst-Europa, der en kvart million nye smittetilfeller er registrert det siste året. Bare i Russland ble 75 000 nye hiv-smittede diagnostisert i 2001, 15 ganger flere enn for tre år siden.

I Afrika fortsetter hiv-viruset å spre seg. Bare det siste året er det registrert 3,4 millioner nysmittede, og 2,3 millioner aids-døde. I Swaziland, Botswana og enkelte deler av Sør-Afrika er nå hver tredje gravide kvinne hiv-smittet.

Flere land i Vest-Afrika, der forekomsten tidligere har vært lav, har nå passert fem prosentsmerket.

Sjokk-tall fra Asia. Det samme gjelder i Asia, der tallet på nysmittede for første gang passerte en million.

UNAIDS og WHO advarer dessuten mot det de kaller «villedende lavrapportering».

– I mange land der forekomsten tilsynelatende er lav, kan tallene være villedende fordi forekomsten kan være svært mye høyere i enkelte lag av befolkningen. I mange land må vi ta dette som et advarende tegn på en overhengende epidemi, og ikke som en unnskyldning for

selvtilfredshet, fremholder WHO-direktør Gro Harlem Brundtland.

Dette gjelder særlig land som India og Indonesia. I land med store befolkninger vil selv lave prosentvise forekomster av hiv/aids bety at mange millioner mennesker er smittet, påpeker organisasjonene.

Truer produksjonen. Og mens viruset fortsetter å ta liv, blir konsekvensene stadig mer merkbare for de hardest rammede landene. Matvareproduksjonen faller fordi landarbeidere dør. Det samme gjelder produktiviteten i privat sektor og næringsliv. I halvparten av landene i det sørlige Afrika vil veksten per innbygger falle med 0,5-1,2 prosent som en direkte følge av aids. Utregninger viser også at de verst rammede landene kan tape mer enn 20 prosent av brutto nasjonalinntekt (BNI) innen år 2020.

Samtidig tar epidemien knekken på viktige menneskelige ressurser, som leger og lærere. I enkelte land har mer enn en fjerdedel av helsepersonellet bukket under for aids, mens 890 000 afrikanske skolebarn mistet læreren sin bare i 1999. En undersøkelse fra Den sentralafrikanske republikk viste at 300 lærere døde i år 2000. 85 prosent av dem hadde aids. Det året ble 100 skoler i landet stengt som følge av lærermangelen.

Lyspunkter. Men i det dystre aidsbildet finnes det også enkelte lyspunkter, som kan tyde på at i noen av de verst rammede landene har forebyggingskampanjene begynt å bære frukter. I Uganda fortsetter tallet på nye smittetilfeller å synke. Det samme gjelder i Zambia. Der viser en ny studie at urbane menn og kvinner rapporterer om færre seksualpartnere og større bruk av kondom.

– Tallene viser en katastrofe

– Endelig har vi fått tallfestet det vi har visst i lang tid, nemlig at hiv/aids-epidemien er en utviklingskatastrofe.

Slik kommenterer utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson årets aidsrapport fra UNAIDS og WHO.

– Det betyr at hvis vi ikke griper tak i dette og gjennomfører tiltak på bred front, vil vi tape på alle andre fronter, fremholder hun.

Utviklingsministeren legger særlig vekt på to forhold: Det ene er at epidemien er under kraftig oppseiling både i Øst-Europa og i Asia.

– I disse landene må lederskapet gå inn med full politisk tyngde i epidemibekjempelsen. Her må vi lære av Afrika, sier hun.

Hilde Frafjord Johnson, utviklingsminister.

For det andre mener hun at WTO-forhandlingene i Qatar brakte aidskampen et viktig skritt fremover, da det ble vedtatt endringer i de såkalte TRIPS-reglene, som regulerer legemiddelproducentenes patentrettigheter. Det er nå langt større muligheter for fattige land å produsere billige aidsmedisiner selv.

– Internasjonalt er det satt i gang flere nye initiativer mot aidsepidemien, som det globale helsefondet. Går utviklingen i riktig retning nå?

– Initiativene er viktige og riktige, men samtidig har det gått altfor tregt med å få i gang driften av dem. Det er forstemmende å se hvor mye tid og krefter som er blitt brukt på

rene intriger mellom vestlige land som kjemper om å få administrere fondene. Nå er det viktig at vi ikke setter i gang nye initiativer, men fokuserer på å få de som er etablert til å fungere.

– Undersøkelser viser at store ungdomsgrupper i mange land aldri har hørt om hiv og aids. Overrasker det deg?

– Nei, egentlig ikke, sukker utviklingsministeren. – Kunnskap og informasjon er knyttet til utdanning. Men vi vet jo at mange steder er grunnutdanningen mangelfull, og at mange barn ikke får gå på skole. Derfor er satsingen på utdanning et viktig element i aidsbekjempelsen.

AIDS I AFRIKA

En rekke nye rapporter peker på et utall av problemer og utfordringer knyttet til utbredelse og bekjempelse av hiv/aids. Her er noen eksempler:

■ I Tanzania vet halvparten av kvinnene hvor de kan teste seg. Likevel velger bare seks prosent å gjøre det. Mange av de som sier ja til å la seg teste kommer aldri tilbake for å få vite resultatet.

■ En undersøkelse fra Elfenbenskysten viser at 80 prosent av gravide kvinner som blir hiv-testet, vil vite resultatet. Men bare halvparten av de som får vite at de er smittet oppsøker helsevesenet for å få medisiner som hindrer at barnet blir smittet.

■ I Kenya innrømmer mer enn halvparten av kvinnene som er smittet at de ikke har fortalt det til ektefelle eller familie. Kvinner frykter at de vil bli utsatt for vold eller utstøtt av familien dersom de forteller sannheten.

■ En studie av 15 firmaer i Etiopia viste at gjennom en fem-årsperiode var 53 prosent av all sykdom blant personalet aidsrelatert.

■ Studier i Rwanda viser at familier med en aidssyk må bruke 20 ganger mer til helseutgifter enn en gjennomsnittsfamilie. Bare en tredel av husholdningene har muligheter til å ta de ekstra kostnadene.

■ Når en i familien blir syk, er det ofte jentene i familien som må ta seg av den syke. Dette går ut over skolegangen. En rapport fra Swaziland viser at 36 prosent av elevene, de aller fleste jenter, har droppet skolen på grunn av aids.

I det sørlige Afrika har folk tilgang til om lag 724 millioner kondomer. Det tilsvarer at folk kan praktisere sikker sex kun en gang hver tiende uke.

Marge Berer, redaktør i bladet «Reproductive Health Matters» og WHO-medlem.

Mange afrikanske prostituerte er rammet av hiv-viruset. Disse to unge kvinnene ved en grensestasjon selger sine tjenester til zambiske lastebilsjåførere. FOTO: RUNE ERAKER

Mødre smitter sine barn

Årlig føder to millioner hivpositive kvinner barn. I den industrialiserte del av verden har medisiner gjort at under to prosent av barna blir smittet av moren. I utviklingsland overføres imidlertid fortsatt sykdommen til mellom 25 og 43 prosent av barna.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

HIV/AIDS

Nå forskes det intenst for å finne kostnadseffektiv medisinering som kan redusere smitteoverføringen også i utviklingsland. Forskere har beregnet at om lag en tredel av smitteoverføringen av aidsviruset mellom mor og barn skjer under graviditeten, en tredel under fødselen og en tredel ved amming.

- I 1994 begynte man i den industrialiserte delen av verden med medisinen ZVD, noe som reduserte smitteoverføringen fra mor til barn fra 12-25 prosent og ned til under to prosent, sier professor ved Universitetet i Oslo, Svein Gunnar Gundersen under et seminar med tittelen «Dilemmas Facing Mothers in the Time of AIDS».

I 1994 viste et forskningsprosjekt i Frankrike at ved å ta ZVD under graviditeten og ved fødselen, reduserte man smitterisikoen med 68 prosent. Prisen var imidlertid høy, hele 1000 dollar.

Redusert smitte og lav pris. - Det første virkelige kostnadseffektive forskningsprosjektet fant imidlertid sted i Uganda i 1999 med medisinen Nevirapine. Moren ble gitt en dose ved fødselen, barnet en dose da de ble sendt hjem fra sykehuset og moren ammet barnet. Dette førte til 47 prosent reduksjon i smittefare. Behandlingen koster mellom en og fire US dollar, sier Svein Gunnar Gundersen, som gjør oppmerksom

på at man ikke vet langtidseffekten av denne behandlingen.

- Man målte smittenivået etter 14-16 uker med amming. Vi vet derfor ikke om mange blir smittet ved et senere tidspunkt, sier Gundersen.

Bortkastede ammekampanjer. Risikerer jeg å smitte barnet mitt med aidsviruset dersom jeg velger å amme det? Det er det vanskelige valget hivpositive kvinner står overfor.

- I utviklingsland har de som oftest ikke noe valg. For det første er melkepulveret som regel for dyrt og vanskelig å få tak i. Dessuten er det sosiale presset om å amme barnet ofte stort. Mange frykter at dersom de ikke ammer, blir deres status som hivpositiv oppdaget, sier Marge Berer, redaktør i bladet «Reproductive Health Matters» og WHO-medlem.

- Det er viktig av vi fokuserer på å gjøre det trygt å amme de første seks månedene, sier Svein Gunnar Gundersen og forteller at fem prosent av barna blir smittet ved amming de første seks månedene, mens ved amming i to år er smitteprosenten 15.

Han forteller at mye tyder på at smittefare øker dersom man både ammer og bruker erstatningsføde fordi dette kan skade barnets nyrer og gjøre de mer mottakelige for å bringe smitten inn i barnets blodomløp.

- Studier fra Sør-Afrika viser redusert smitte dersom barnet kun får morsmelk de første seks månedene, noe som er svært lovende. Dessverre viser andre studier det motsatte. Valget blir derfor opptil hver enkelt mor, men det er viktig at de får informasjon både om positive og negative effekter av å amme. Det vi dessverre opplever nå er at 20-30 års kampanje for amming er bortkastet, sier Svein Gunnar Gundersen.

For få kondomer. Ferske tall fra UNAIDS viser at om lag 40 millioner mennesker i verden lever med

hiv/aids, hvorav 17,6 millioner er kvinner. Antall nysmittede barn (under 15 år) i 2001 anslås til 800.000 jenter og gutter. Så langt har over 21 millioner mennesker dødd av sykdommen.

Marge Berer forteller hvordan problemene knyttet til hiv/aids og mor-barn smitte første og fremst er en utfordring for landene sør for Sahara, ettersom 88 prosent av barna som blir smittet bor der.

- Halvparten av alle som ble smittet i 1998 var mellom 15 og 24 år. Det vil si at mange jenter smittet før de gifter seg, ofte trolig av menn som er eldre enn de. For å få bukt med problemet må vi derfor få menn til å forstå konsekvensene av å ha flere seksualpartnere, sier Berer.

Hun forteller at i Afrika sør for Sahara har befolkningen tilgang til om lag 724 millioner kondomer.

- Fordeler vi disse på antall menn mellom 15 og 59 år, så har de hver tilgjengelig 4,6 kondomer årlig. I så fall kan de praktisere sikker sex kun en gang hver tiende uke, sier Berer.

Bare halvparten tester. Connie M. Osborne i UNAIDS sier FN nå har vedtatt en handlingsplan som innebærer at hvert land innen utgangen av året skal ha planlagt hvordan man kan hindre mor-barn smitte. Innen utgangen av 2002 skal landene ha bygd opp lokal kapasitet til å takle problemet i minst ett distrikt, og innen 2005 skal det være slik kapasitet i alle distrikter.

- Dersom ikke noe gjøres vil vi i land som Botswana, Zimbabwe og Kenya oppleve en dobling av antall smittede barn under fem år innen 2010. Et land som Botswana, som er et pilotland, sier de vil forsøke å bygge opp lokal kapasitet i alle distrikter allerede innen årsslutt. Men til tross for sterk politisk vilje, er det bare 45-50 prosent av kvinnene som vil la seg teste, forteller Osborne.

Også i Sør-Afrika ser informasjonskampanjer og gratis kondomutdeling ut til å ha hatt effekt. Her har hiv-forekomsten i aldersgruppa 15-24 år så vidt begynt å peke nedover, for første gang siden 1998. Utdelingen av gratis kondomer har økt dramatisk - fra 6 millioner i 1994 til 198 millioner fem år senere.

Botswana, det verst rammede landet i sørlige Afrika, har startet utdeling av aidsmedisin - såkalte anti-retrovirale medikamenter - til hivsmittede gjennom det offentlige helsevesenet. Medisinen kan bremse utviklingen av aids.

Også Kambodsja holdes frem som et eksempel på hvordan et sterkt politisk lederskap med et tydelig engasjement, som prompte setter i gang tiltak, kan snu epidemien. I Kambodsja er hiv-forekomsten blant gravide kvinner blitt redusert med nær en tredel - på bare tre år.

HIV/AIDS I TALL

Region	Totalt antall smittede	Nye smittetilfeller
Sørlige Afrika	28,1 mill	3,4 mill
Sør-/Sørøst-Asia	6,1 mill	800 000
Latin-Amerika	1,4 mill	130 000
Øst-Europa/ Sentralasia	1,0 mill	250 000
Vest-Europa	560 000	30 000

Vil sende 4000 leger til Afrika

Cuba håper på rike lands støtte til «dugnad» mot aids-epidemien

HAVANA (b-a): Cuba står klar til å sende 4000 helsearbeidere til Afrika for å bekjempe aids-epidemien, men etterlyser vestlige donorer som kan finansiere reise, bolig og oppholdsutgifter. Fra norsk side er det foreløpig en avventende holdning til å støtte initiativet.

AIDS

• I CUBA:
GUNNAR ZACHRISEN

- Vi står klare til å organisere - om nødvendig med en gang - den infrastruktur som trengs for å kunne sette i verk behandling med aids-medisiner til Afrika. Dette kan bety om lag 1000 leger og 2-3000 helsearbeidere, uttalte Cubas leder Fidel Castro under FNs milleniumsmøte 7. september i fjor.

Tilbudet var den gang trolig det mest omfattende og konkrete svaret noe land ga på FNs generalsekretær Kofi Annans appell om en masseobilisering av ressurser for å bekjempe aidsepidemien i Afrika. Drøyt ett år etter har Castros tilbud blitt gjen tatt og konkretisert av andre cubanske representanter. Ifølge nyhetsbyrået IPS er det foreløpig bare Portugal, Belgia, Storbritannia, Frankrike og Kanariøyene som har vist interesse for forslaget.

Tre-partssamarbeid. Et tre-partssamarbeid kan innebære at Cuba vil stille høyt kvalifiserte leger og helsepersonell til disposisjon for afrikanske land - mot at FN eller giverland betaler reise, medisiner og oppholdsutgifter. Cubanske myndigheter vil på sin side betale helsearbeiderne vanlig lønn og yte støtte til deres familier på Cuba.

- Vi har svart på Kofi Annans appell. Dette er en solidaritetshandling - fra ett fattig land til et fattig kontinent. Vi innser at selv om Cuba har mange problemer er de problemene som mange afrikanske land sliter med betydelig større, sier avdelingsdirektør Yilliam Jimenez i det cubanske utenriksdepartementets avdeling for internasjonalt utviklings-samarbeid til Bistandsaktuelt.

Har leger, trenger penger. Den cubanske «NORAD-sjefen» forteller at det cubanske helsepersonellet er

Cubas leder Fidel Castro lanserte ideen om aidsbrigaden til Afrika under FNs milleniumsmøte i fjor.

FOTO: SCANPIX/AP

tenkt brukt både i behandling av aidspasienter, i opplysningsvirksomhet om hiv/aids og i opplæring av lokalt helsepersonell. I tillegg vil helsepersonellet, som allerede i utgangspunktet har en god skoleing i tropisk medisin, også kunne gjøre en innsats overfor andre sykdommer, blant annet malaria og tuberkulose, som samlet tar liv av enda flere enn aids.

- Vi har nok av menneskelig kapital. Det vi trenger er økonomisk støtte. For oss ville det være veldig viktig om et land som Norge - med høy anseelse internasjonalt - kunne bli med på dette, sier Jimenez.

Når de aller fattigste? Hun understreker at dette vil være både kostnadseffektiv og fattigdomsrettet bistand.

- I motsetning til leger fra vestlige industriland er cubanske leger ikke så vant til et liv med mange bekvemmeligheter. De fleste har dessuten en sterkt engasjement for arbeidet, og de vil lett kunne tilpasse seg enkle kår på landsbygda, sier Yilliam Jimenez.

Hun viser til at cubansk helsepersonell har gjort en betydelig innsats allerede i en rekke fattige land. Det unike cubanske helseprogrammet har i dag aktiviteter i 18 land, i hovedsak i Latin-Amerika, Karibien og Afrika. Over 2400 helsearbeidere, hvorav 1800 leger, er engasjert i programmet, og foreløpig har de behandlet mer enn 8 millioner pasienter. Blant sponsorene for helseprogrammet er blant andre Frankrike (i Haiti), Tyskland (i Niger og Honduras), Japan (i Haiti og Honduras) og Sør-Afrika (i Mali).

Resultater. - Resultatene vi kan vise til er verdt å merke seg, og kan bekreftes av den panamerikanske helseorganisasjonen. I Guatemala er barnedødeligheten i befolkningen redusert fra 40 til 18,5 per 1000 og i Gambia fra 121 til 90. I Haiti har 800.000 barn fått de vanligste vaksinene (fem grunnvaksiner, red, anm.) av våre brigader, forteller Jimenez.

Hun påpeker også at utdanning av lokalt helsepersonell, også kalt grasrotleger, i de ulike landene er en viktig del av den cubanske helsefilosofien. Av helsestatistikken framgår det at brigadistene har avholdt til sammen 380.000 undervisningstimer i helselære i de ulike landene.

Kan lage kopi-medisin. Cuba, som på enkelte områder har et meget avansert helsevesen, har også markert seg i aids-debatten med sin støtte til Sør-Afrika og Brasil i deres kamp for at farmasiproducenter i

”

Vi foreslår konkret et program for Afrika. Jeg overdriver ikke, og vi er ikke ute etter noe. Våre leger drar hvor som helst, uansett religion, politikk eller filosofi.

Fidel Castro, Cubas president og diktator gjennom 42 år, FNs milleniumsmøte 2001.

fattige land skal få lov til å produsere billige kopi-medisiner til aids-behandling. Da Sør-Afrikas president Thabo Mbeki besøkte Cuba i mars ble det undertegnet en avtale om samarbeid i å utvikle aidsmedisiner. Et cubansk forskningsinstitutt har allerede utviklet en medisin som skal være effektiv i å forhindre smitte fra aidssyke gravide kvinner til deres barn.

Hadde dialog med Norge. Den britiske regjeringen har nylig hatt samtaler i London med en cubansk delegasjon for å diskutere et mulig trepartssamarbeid. Etter det Bistandsaktuelt får opplyst i britiske DFID er det interesse for å se på mulighetene for et samarbeid i enkelte krise- og krigsherjede land, der helsevesenet er nedkjørt og har behov for utenlandsk ekspertise. Angola, DR Kongo og Sierra Leone er eksempler på slike land.

Også det norske Utenriksdepartementet - under Stoltenberg-regjeringen - hadde i fjor en dialog med cubanerne om en mulig norsk støtte til et cubansk helse- og aidsinitiativ overfor Afrika, men uten at det kom noe konkret ut av samtalen.

- Årsaken var i hovedsak at det var vanskelig å finne afrikanske land som kunne være interessert og som var naturlige partnere både for Norge og Cuba. Dette betyr ikke at saken definitivt er lagt død fra norsk side, men det skjer ikke noe mer i saken før det eventuelt kommer et nytt cubansk initiativ, sier informasjonssjef Jon Mørland i Utenriksdepartementet.

Saken ble heller ikke tatt opp fra cubansk side da en norsk embetsmannsdelegasjon besøkte Havana i begynnelsen av desember i forbindelse med den offisielle innvielsen av den norske ambassaden i landet.

- Verdens politikere må snart forstå at vi har en moralsk plikt til å hjelpe Afrika, sier Yilliam Jimenez, leder av det cubanske utenriksdepartementets avdeling for internasjonalt utviklings-samarbeid.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

300 drept

Voldsbølge herjer Nepal

Minst 300 mennesker er drept i Nepal i den kraftigste voldsbølgen landet har opplevd siden opprørsgeriljaen Maoistene innledet sin «folkets krig» i 1996.

• BIBIANA DAHLE PIENE

NEPAL Det er fredag 23. november. For to dager siden hadde Maoistene trukket seg fra fredsforhandlingene, som omsider hadde kommet i gang i august. Mange hadde håpet at forhandlingene skulle sette en sluttstrek for den seks år lange «folkets krig» som opprørsbevegelsen har ført.

Men Maoistene vil det annerledes. I løpet av en natt angriper de politistasjoner og militære anlegg i hele 32 distrikter. Over 40 mennesker blir drept.

Klar beskjed. Angrepene blir beskrevet som svært godt planlagt, noe som trolig betyr at planleggingen har skjedd samtidig som geriljalederne har deltatt i fredsforhandlingene, skriver utenlandske kommentatorer.

– Det er vanskelig å tenke seg en tydeligere beskjed om at «folkets krig» på langt nær er over, skriver BBCs korrespondent i Kathmandu.

Maoistene skal angivelig ha trukket seg fra forhandlingsbordet fordi myndighetene ikke gikk med på å holde nøyvalg for å danne en ny konstitusjon.

Et par dager senere har myndighetene motangrepsstrategien klar: 45 000 gurkha-soldater – kjent for sine stridsferdigheter – skal settes inn i kampen mot opprørerne. Kong Gyanendra godkjenner planen, og erklærer unntakstilstand.

Ingen innsigelser. I tillegg vedtar myndighetene at Maoistene offisielt skal klassifiseres som «terrorister», trolig i håp om å få internasjonal støtte for den kraftige motoffensiven mot opprørerne, mener utenlandske kommentatorer.

Maoistene opererer etter mønster fra Den Lysende Sti-geriljaen i Peru, og slåss for en kommunistisk ettpartistat. Til nå har kampen kostet over 2000 liv.

En allmen oppfatning er at det er de enorme fattigdomsproblemene, især på landsbygda, som har gitt grobunn til opprørsbevegelsen. Tidligere har man vært tilbakeholdne med å bruke militære styrker mot opprørerne, fordi dette ville kunne forsterke inntrykket av borgerkrig. Nå er det imidlertid få – om noen – innsigelser fra offisielt hold

Myndighetene i Nepal har erklært unntakstilstand og satt inn sine berømte gurkha-soldater

FOTO: SCANPIX/REUTERS

mot å sette inn hæren i kampen. Flere kommentatorer peker imidlertid på faren for at situasjonen kan utvikle seg til borgerkrig.

Vil knuse med jernhånd. Siden hæren fikk angrepsordren er mer enn 250 opprørere drept og over 100 arrestert, ifølge offisielle tall.

Nepals statsminister Sher Bahadur Deuba har uttalt at han vil «knuse opprørerne med jernhånd» dersom de ikke overgir seg.

Som svar på dette bombet og ødela Maoistene en Coca-Cola-fabrikk i Kathmandu. Dette er første gang Nepals hovedstad er blitt angrepet direkte.

Trussel mot demokratiet? Unntakstilstanden har gitt myndighetene anledning til å stramme inn på yttingsfrihet og samlingsrett, mens politiet har fått vide fullmakter til å gjennomføre husransaker uten forvarsel og fengsle antatte Maoistsympatisører, som nå risikerer livsvarig fengsel. Blant annet er den maoistvennlige avisa Janadisha blitt stengt, og redaktøren arrestert.

Flere menneskerettighetsorganisasjoner hevder imidlertid at anti-terrorlovene og forordningene er den største trusselen mot friheten i Nepal siden demokratiet ble innført i 1990. Myndighetene på sin side insisterer på at de nye lovene kun skal brukes til å bekjempe terroren.

– Unntakstilstanden er legitim

Norske myndigheter har ingen innsigelser til hvordan Nepals myndigheter håndterer den økende uroen i landet, men fordømmer i likhet med EU maoistenes handlemåter.

– Unntakstilstanden er begrenset og et legitimt svar på en rekke koordinerte aksjoner fra maoistene, som bruker midler og metoder som vi tar sterk avstand fra. Vi kjenner ikke til at unntakstilstanden til nå har ført til en svekket respekt for menneskerettighetene, sier UDs pressetalsmann Karsten Klepsvik.

Situasjonen medfører ingen direkte konsekvenser for den norske

bistanden til Nepal, som neste år vil være på rundt 85 millioner kroner. Men uroen innebærer uansett en tilbakeslag for utviklingsarbeidet i et av Asias fattigste land. Myndighetene har blant annet foreslått å øke bevilgningene til sikkerhetstiltak fra 10 til 15 prosent av statsbudsjettet – på bekostning av utviklingstiltak.

– Så langt er det ikke snakk om å revurdere Nepals status som hovedsamarbeidsland, sier Klepsvik.

Nepal er et av Norges sju hovedsamarbeidsland. I fjor mottok landet 78 millioner kroner i norsk bilateral bistand.

Hundretusener av afrikanere dør hvert år av aidsepidemien. I motsetning til i rike land får aidspasienter svært sjelden et tilbud om medisinsk behandling. Bildet viser en aidspasient i Zambia.

FOTO: RUNE ERAKER

– Bare Cuba kan klare dette

– Det er ingen grunn til å tvile på Cubas oppriktighet når det gjelder dette initiativet. Samtidig er det vel trolig bare Cuba som kunne stable på beina et slikt forslag, siden landet er det eneste i verden med et «legeoverskudd», sier UNDPs stedlige representant i Havana, colombianeren Luis Gomez Echeverri (bildet).

Den erfarne bistandsarbeideren sier seg samtidig meget imponert over effektiviteten i det cubanske arbeidet med helse og sosiale spørsmål. – Jeg har flere tiårs erfaring med utviklingsarbeid, men har aldri opplevd noe lignende. Selv om Cuba er et fattig land, klarer man å få imponerende resultater ut av svært små ressurser, sier UNDP-sjefen.

– I tillegg, og kanskje viktigst, er selve den cubanske «grasrottelegemodellen». Den er meget interessant og bør vurderes å tilbys som en effektiv måte for opplæring og kompetansebygging til lokale medarbeidere som driver med helsestell og organisasjonsarbeid i fattige land, sier Sommerfeldt.

– Kan være en god løsning

– Kampen mot aids kan bare vinnes ved å bekjempe fordommer, gi folk frimodighet til å teste seg og finne fram til en ansvarlig livsførsel. Dette er det uten tvil lokale organisasjoner som gjør best. Men der utenlandske helsearbeidere trengs for å gjenoppbygge et nedkjørt og dårlig helsesystem, er dette en god idé og et flott tilbud, sier generalsekretær i Kirkens Nødhjelp

Atle Sommerfeldt (bildet) om det cubanske forslaget.

Han mener at det cubanske prosjektet bør kunne få støtte av Det globale Helsefondet – som ble lansert i forbindelse med G-8-møtet i Genova i sommer.

– I tillegg, og kanskje viktigst, er selve den cubanske «grasrottelegemodellen». Den er meget interessant og bør vurderes å tilbys som en effektiv måte for opplæring og kompetansebygging til lokale medarbeidere som driver med helsestell og organisasjonsarbeid i fattige land, sier Sommerfeldt.

– Ingen vei utenom medisiner

Kravet fra land i sør, inkludert Afrika, er nå så stort for å få legemidler på plass, at det «ikke er noen vei utenom». Den store utfordringen ligger da i å etablere rutiner og prosedyrer i landene for hvordan slik behandling skal finne sted, sier rådgiver og lege Rune Andreas Lea i NO-RADs faggruppe for helse.

Han synes derfor at det cubanske tilbudet – med et opplegg for medisiner med oppfølging fra helsepersonell – er interessant, men understreker samtidig at det generelt vil være komplisert å få effektive behandlingssystemer i stor skala på plass i fattige afrikanske land.

FAKTA

■ Mens en norsk lege tjener omlag 500.000 kroner per år, tjener en cubansk lege omlag 1600 kroner.

■ Cuba har et legeoverskudd. (På Cuba finnes det 1 lege per 168 innbyggere. I Afrika omlag 1 per 5000 innbyggere.)

■ Dersom 4000 leger skal sendes til Afrika, vil cubanske myndigheter betale lønn og gi støtte til deres familier på Cuba. Vestlige giverland og FN er bedt om å finansiere reise, transport, bolig og å dekke oppholdsutgifter tilsvarende satser som i FNs frivillighetskorps.

■ Cubanerne har antydnet et årlig støttebehov på cirka 1500 dollar (ca. 13.500 kroner) per lege.

Danskene kutter 1,5 mrd. kroner

Ny borgerlig regjering bruker sparekniv og fjerner ministerpost

Danmark, som har vært «verdensmester i bistand», vil fjerne sin ministerpost for bistand og utvikling og skjære bort 1500 millioner danske bistandskroner. – Dette er helt feil signaler å gi, sier generalsekretær Bjørn Førde i bistandsorganisasjonen Mellemløst Samvirke.

DANSK BISTAND

• LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

Så langt har den nye regjeringen og utenriksminister Per Stig Møller ikke signalisert hvor kuttene vil komme. Men i et intervju med den danske avisen Politiken påpeker Møller at samarbeidslandenes holdning i kampen mot internasjonal terrorisme vil bli et nytt avgjørende kriterium for fortsatt bistand.

– FNs initiativ om å innføre en antiterrorlov innen 90 dager etter 11. september er enestående. For å bygge opp en internasjonal rettsorden er det svært viktig at det legges inn sanksjoner i FNs avgjørelser. Dersom samarbeidslandene ikke støtter FNs politikk på dette området, vil hammeren falle herifra, sier Per Stig Møller.

Han mener ellers at de store linjene i utenrikspolitikken ikke vil skille seg mye fra den forrige sosialdemokratiske regjeringen. Ifølge Danmarks nye utenriksminister er arbeidet med EU-utvidelsen mot øst den viktigste oppgaven.

Avgjørelse på nyåret. Venstre og de konservative, som sammen dannet regjering etter valget i november, vil gjennomgå listen over Danmarks 18 samarbeidsland for å se om noen land skal kuttes ut eller få mindre penger.

Gjennom tøff retorikk og bistandskutt markerer den nye regjeringen til Venstre-leder Anders Fogh Rasmussen en ny linje i dansk utviklingspolitikk.

FOTO: EPA/SCANPIX/NORDFOTO

Hvilke land som eventuelt skal ut, blir trolig ikke klart før utpå nyåret. Ulike uttalelser fra regjeringspartienes representanter tyder likevel på at Uganda, Vietnam, Bangladesh og Burkina Faso er i faresonen.

Mindre profilert. Før kuttet på 1,5 milliarder kroner (tilsvarende 1580 mill. norske kroner) brukte Danmark om lag én prosent av brutto nasjonalinntekten til bistand. Ingen andre land i verden har ligget høyere, og meningsmålinger viser at flertallet i befolkningen mener bistanden bør ligge så høyt.

– Likevel vil vi ikke få noen oppføringer her i Danmark selv om bistanden skulle gå ned til 0,9 prosent av bruttonasjonalinntekt. Fremdeles vil vi ligge høyere enn OECD-land som Nederland og Sverige – kanskje også Norge. Men viktigere enn pro-

sentandelen er det signalet den nye regjeringen nå sender ut – på helt feil tidspunkt, sier generalsekretær i den danske bistandsorganisasjonen Mellemløst Samvirke, Bjørn Førde.

Han viser til at etter 11. september ble for eksempel bistand for første gang et tema på EU-kommisjonens møte i november.

«Feil signaler.» – Bare kort tid etter terrorangrepet og kun et halvt år før vi overtar formannskapet i EU sender derfor regjeringen ut helt feil signaler. Det er helt fullstendig håpløst, sier Førde.

Han tror avgjørelsen om ikke lenger å ha noen egen utviklingsminister og et eget utviklingsdepartement, vil føre til at danskernes bistandsarbeid blir mindre profilert utad.

”

Dersom samarbeidslandene ikke støtter FNs politikk på terrorområdet, vil hammeren falle herifra.

Per Stig Møller, dansk utenriksminister.

”

Samene må være klar over at selv om de er et urfolk, opplever andre urfolksgrupper også dem som fremmede.

Diala Lopez Lau, indiansk talskvinne fra Nicaragua.

Samerådet ber NORAD utvide bistanden til urfolk

TROMSØ (b-a): Samerådet mener Urfolksprogrammet, som i dag kun omfatter Latin-Amerika, bør utvides. – Behovene blant urfolk i Asia og Afrika er store, slik at også disse må med, sier menneskerettighetskoordinator i Samerådet, John Henriksen. Oppfordringen kommer på et tidspunkt da NORAD er i ferd med å gjennomgå den totale støtten til urfolk.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

I fjor ble ansvaret for all bistand via Urfolksprogrammet tilbakeført fra forskningsstiftelsen Fafo til NORAD. Sistnevnte jobber nå med å lage nye retningslinjer for urfolksbistand, som skal ut på høring i februar 2002.

– Når NORAD nå skal utarbeide nye retningslinjer for urfolksarbeid, mener vi det er viktig at Norge utarbeider en overordnet politikk i forhold til urfolk der en ser på hvilke prinsipper bistanden skal gjennomføres etter. Vi mener at de norske utestasjonene må ta urfolks-spørsmålet mer seriøst og i større grad integrere dette temaet i bistan-

den, slik for eksempel danskene og Danida har gjort, sier John Henriksen.

En evalueringsrapport fra 1998 om Urfolksprogrammet finansiert av Utenriksdepartementet slår fast at programmet har hatt avgjørende betydning for urfolk i flere land, men at det har vært drevet som en isolert og relativt lite kjent del av norsk bistand – og ikke vært en del av en mer omfattende urfolksstrategi.

NORAD vurderer landvalg. Avdelingsdirektør i NORAD Ingunn Klepsvik forteller at NORAD vil se på den totale støtten til urfolk, men at det nå er for tidlig å si noe om Urfolksprogrammet vil bli utvidet til nye land og i så fall hvilke.

– Ved enkelte ambassader, som i Guatemala og Botswana, er urfolk og urfolksrettigheter allerede sentrale temaer. Disse spørsmålene kan og vil få en annen oppmerksomhet ute på ambassadene når de nye retningslinjene for NORADs videre arbeid med urfolk er klare, sier Klepsvik.

Hun forteller at programmet vil fokusere på fire hovedtemaer: demokratisk utvikling, godt styresett, grunnleggende sosiale tjenester og rettigheter. Sistnevnte vil særlig bli knyttet opp mot jordrettigheter.

– Fra NORADs side ønsker vi et

tett samarbeid med sameorganisasjonene i dette arbeidet, sier Ingunn Klepsvik.

Hun lover at så snart arbeidsgruppen i NORAD har utarbeidet sitt forslag om nye retningslinjer, vil dette bli sendt ut på høring til blant annet Sametinget, Samerådet og øvrige frivillige organisasjoner.

Vanskelig bistand. I midten av november arrangerte universitetet i Tromsø en egen urfolkskonferanse hvor urfolksrepresentanter fra blant annet Botswana, Nicaragua og Guatemala deltok sammen med representanter fra ulike frivillige organisasjoner, forskningsinstitusjoner, sameorganisasjoner, NORAD og Utenriksdepartementet. Temaet for konferansen var kompetansebygging og urfolksgrupper.

Representanter fra samerådet la under konferansen stor vekt på hvordan de som urfolk i sine møter med andre urfolksgrupper kan bidra med egne erfaringer.

– Vi samer ønsker å føre våre erfaringer videre til andre urfolksgrupper. Overfor for eksempel mayaene i Guatemala har vi, basert på egne erfaringer, lagt stor vekt på at barna de første årene får undervisning på sitt eget morsmål, sier Elise Valkepää i Samerådet.

Hun og andre samerepresentanter møtte likevel en viss skepsis hos

– Jeg forstår ikke dette ønsket fra den nye regjeringen. Land som Tyskland og Storbritannia bruker prosentvis langt mindre av sin brutto nasjonalinntekt til bistand enn Danmark, likevel har de egne utviklingsministre, sier Førde.

Han mener den danske regjeringen med dette ødelegger sin mulighet til å utnytte politisk fordelene det gir å være et førende giveland internasjonalt.

Wolfensohn bekymret. Også Verdensbankens direktør James Wolfensohn er bekymret over det danske bistandskuttet.

– Jeg vil ikke legge meg opp i danske interne saker, men sett fra et internasjonalt synspunkt, ville det være synd hvis en av de ledende utenlandske givere skulle skjære ned, nettopp mens vi er i ferd med å bygge opp en global allianse for å bekjempe fattigdom og terrorisme, sier Wolfensohn.

Han understreker at saken ikke bare handler om penger. – Jeg er mer bedrøvet over det signalet danskene sender ut, sier han.

Norge på bistands-toppen

Til neste år vil Norge trolig bli verdens største bistandsyter i forhold til brutto nasjonalinntekt (BNI). Det danske bistandskuttet fører til at Norge seiler forbi. Neste års bistandsbudsjett er stipulert til 0,92 prosent av BNI – ca 13,5 milliarder kroner. Bare en håndfull land gir mer enn 0,7 prosent av BNI i bistand, slik FN har anbefalt. Disse er de nordiske landene, Nederland og Luxembourg.

URFOLKSPROGRAMMET

■ Det norske urfolksprogrammet ble etablert av norske myndigheter i 1983. Programmet ble forvaltet av NORAD og var trolig det første av sitt slag internasjonalt.

■ Programmet forvalter rundt 20 millioner kroner, fordelt på 35 ulike organisasjoner. I dag gis det støtte til urfolk i fem land i Latin-Amerika: Brasil, Chile, Guatemala, Paraguay og Peru. NORAD yter også bistand via frivillige organisasjoner til urfolksgrupper i enkeltland i Asia og Afrika, blant andre Malaysia, Indonesia og Botswana.

■ Antall urfolk i verden i dag anslås til 250-300 millioner mennesker i til sammen 70 ulike land.

URFOLK

Korrupsjonsjakt i Malawi

Store givere fryser og omdisponerer bistand til landet

Flere givere holder nå tilbake bistandspenger til Malawi på bakgrunn av mistanke om ulike typer korrupsjon. Norge ser foreløpig ingen grunn til å stanse bistandsutbetalingene til landet.

MALAWI

• LIV RØHNEBÆK BJERGENSE
- Vi tror at bistand fra det danske Utenriksdepartementet til malawiske frivillige organisasjoner ikke er blitt brukt slik vi ble enige om, sier en sentralt plassert kilde i det danske Utenriksdepartementet.

Kilden bekrefter overfor Bistandsaktuelt at det kan dreie seg om korrupsjon, men vil foreløpig ikke si noe om omfanget. Danskene har nå avsluttet noen av undersøkelsene omkring hva de danske bistandsmidlene er blitt brukt til, men avventer ennå forklaringene fra noen av de involverte.

- Om et par uker vil vi få vite svarene, sier kilden i dansk UD.

Han understreker samtidig at disse undersøkelsene «kun er en begynnelse», men vil ikke gå inn på om det også kan være forgreninger til statsapparatet. Derimot bekrefter han at malawiske myndigheter bistår danskene i etterforskningen.

Også den tidligere danske utviklingsministeren, Anita Bay Bunde-gaard har uttalt at «dette er en meget alvorlig sak, som kan få konsekvenser for dansk bistand til Malawi».

Danmark gir årlig mellom 130 og 150 millioner danske kroner i bilateral bistand til Malawi, noe som innebærer et bistandsnivå på om lag det dobbelte av det norske.

Forlangte revisjon. I oktober kalte Danmark tilbake sin ambassadør - offisielt ut fra en begrunnelse om at UD trengte hans råd og bistand i å oppklare korrupsjonssaken. Forklaringen fra malawiske myndigheter på hvorfor den danske ambassadøren Orla Bakdal ble kalt hjem, er imidlertid at Bakdal skal ha snakket nedsettende om Malawis president Bakili Muluzi under et internt møte på ambassaden (!). Dette ble senere rapportert til myndighetene av en lokalt ansatt, noe som igjen førte til at Danmarks ambassadør ble kalt

Danmarks ambassadør Orla Bakdal ble kalt inn på teppet til det malawiske utenriksdepartementet mistenkt for å ha snakket nedsettende om denne mannen - Malawis president Bakili Muluzi. FOTO: SCANPIX/AP

inn på teppet til det malawiske utenriksdepartementet. Her måtte Bakdal forklare seg om de såkalte nedsettende bemerkningene. Den danske diplomaten ble ifølge Malawis finansminister Matthew Chikoda «helt rød i ansiktet da vi spurte ham ut», skriver malawisk presse.

I en pressemelding fra det danske Utenriksdepartementet benekter imidlertid Orla Bakdal at han skal ha sagt noe nedsettende om president Muluzi. Dansk UD sier at det kan ha ligget andre motiver bak anklagene, og nevner at Bakdal i høst forlangte revisjon av et danskfinansiert prosjekt fordi ambassaden hadde mistanke om korrupsjon. Danske myndigheter tror derfor at personer kan ha ønsket å skade forholdet mellom Malawi og Danmark for å hindre at sannheten omkring korrupsjonsmistanken kom fram. Danmark har inntil videre stanset eller trappet ned flere av sine prosjekter i Malawi.

Norge trapper opp. Mens Danmark stanser eller trapper ned bistanden til Malawi, går Norge motsatt vei og trapper opp bistanden slik at den fra neste år vil bli på om lag 71 millioner kroner. Norge forvalter i tillegg svenskens bistand på omkring 35 millioner kroner.

- Malawi er et relativt nytt samarbeidsland og vi har derfor lagt vekt på å ta i bruk de erfaringene vi har fra andre land. Vi mener at NORADs anti-korrupsjonsplan i tillegg til samarbeidet med Sverige og øvrige givere har gitt godt grunnlag for oppfølging, sier statssekretær i Utenriksdepartementet, Olav Kjørven.

Han sier det fra norsk side ikke er noe som skulle tilsa at overvåkingen av bistanden til Malawi må skjerpes ytterligere.

Arbeiderparti-regjeringen la i sitt budsjett opp til å øke bistanden til Malawi med 30 millioner kroner, mens Samarbeidsregjeringen reduserte denne økningen med 14 millioner kroner. Ifølge statssekretær Kjørven har dette ingen ting å gjøre med korrupsjonsanklagene mot Malawi.

- Vi ønsker å satse i Malawi, men det er viktig å vurdere hvor raskt det lar seg gjøre å trappe opp et bistandsprogram i et land. Vi vil derfor bruke noe lenger tid på økningen, sier Kjørven.

Notat ble lekket. I et internt regjeringnotat til presidenten i Malawi, som lekket til pressen, går det fram at også andre donorer enn Danmark holder tilbake eller omdisponerer bistandsmidler som opprinnelig var tiltenkt Malawi. EU holder tilbake om lag 120 millioner kroner og forlanger å få tilbakebetalt omkring 56 millioner kroner fordi midlene ikke er blitt brukt i samsvar med avtalen som ble inngått mellom EU og Malawi.

Amerikanske myndigheter omdisponerer dessuten nå 54 millioner kroner av totalt 63 millioner kroner som skulle blitt brukt i Malawi til et annet land, mens Storbritannia inntil videre har innstilt bistandsutbetalinger til Malawi på grunn av korrupsjonsmistanker og dårlig styreset.

For Malawi kunne ikke stansen i pengestrømmen fra flere donorer kommet på et verre tidspunkt. Statskassen er nærmest bunnskrapt. Landet er nødt til å importere flere tusen tonn med mais for å forsøke å dempe landets matvarekrise. Flere grupper av offentlig ansatte, som ble lovet lønnsutbetalinger i juni, venter dessuten fortsatt på pengene sine.

notiser

Krise i Bangladesh

DHAKA (IPS): Minst 1.000 klesfabrikker er stengt i Bangladesh etter 11. september. Det er nesten 30 prosent av klesfabrikkene i landet.

Produksjon av klær er landets største arbeidsplass ti millioner mennesker er avhengige av næringen for livets opphold. I tillegg utgjør eksport av ferdigsydde klær minst 76 prosent av landets årlige valutainntekter.

Brasil vinner kampen mot aids

RIO DE JANEIRO (IPS): Innsatsen til frivillige organisasjoner i Brasil får æren for at aidsrelaterte dødsfall er redusert med 50 prosent siden 1995.

Også antall sykehusopphold med aidspasienter har gått ned med 80 prosent i tidsrommet 1997 til 2000. Brasil har dermed lyktes med sin strategi om å nå ut med behandling og informasjon til fattige samfunnslag hvor utdanningsnivået er lavt.

Forskjeller i Sør-Afrika de samme som før

JOHANNESBURG (IPS): Forskjellen mellom fattige og rike i Sør-Afrika er stort sett den samme som da landet kvittet seg med apartheid-regimet i 1994.

De med lavest inntekt blir fattigere, og de er nesten alle svarte, viser «South Africa Survey» som registrerer utviklingstendensene i landet. Men på toppen av inntektspyramiden opplever man at pengene skifter farge.

- Blant de rikeste 20 prosentene i det sørafrikanske samfunnet, skjer det en tydelig prosess med avrasifisering hva angår inntekter, sier Francis Wilson, som er medredaktør av South Africa Survey.

Ber om miljøvennlig turisme

WASHINGTON (IPS): Mange utviklingsland har blitt avhengige av inntekter fra turisme, men lite har blitt gjort for å skjerme miljøet mot den nye næringen, ifølge en rapport fra miljøvernorganisasjonen Worldwatch Institute.

Senter for forskning i det sørlige Afrika, en miljøvernorganisasjon med sete i Zimbabwe, advarer mot en økologisk katastrofe ved Victoriafallene mellom Zambia og Zimbabwe.

Noen få utviklingsland har satset stort på økoturisme, men Worldwatch Institute understreker at man må fortsatt vente noen år før man kan se om disse tiltakene virkelig har hatt noen positiv virkning for miljøet, eller om de kun er grønne alibi for fortsatt masse-turisme.

FAKTA:

■ I 30 år var Malawi styrt av Kamuzu Banda som hadde utpekt seg selv til president på livstid, før Banda i 1994 ble presset til å gjennomføre valg. Banda tapte valget, og dagens president Makili Muluzi overtok. Hans regjering er blitt utsatt for kraftige korrupsjonsanklager.

■ Det bor ti millioner mennesker i Malawi, som ifølge FN er ett av verdens aller fattigste land.

■ Gjennomsnittlig levealder i landet er om lag 37 år for menn og 38 år for kvinner. Hvert år må landet få flere tusen tonn i matvarehjelp.

■ Stortinget vedtok i 1995 å gjøre Malawi til nytt hovedsamarbeidsland. Den norske bistanden til Malawi er neste år budsjettet med 71 millioner kroner. Norge forvalter dessuten også Sveriges bilaterale bistand på 35 millioner svenske kroner.

Nedtelling til full krig

Dramatisk utvikling etter Israels brudd med palestinske myndigheter

GAZA/JERUSALEM (b-a): Israel har brutt all kontakt med palestinske myndigheter og iverksatt en voldsom militæroffensiv. Det kan bety sammenbrudd for de palestinske selvstyremyndighetene. Men det innebærer ikke at Yasser Arafats dager er talte, mener den palestinske analytikeren Ghassan Khatib.

• I GAZA/JERUSALEM:
ARE HOVDENAK

MIDTØSTEN

Når israelske kamphelikoptre og jagerfly sirkler over høyhusene i Gaza sentrum, trekker beboerne seg nedover i trappene. De presser seg sammen i første etasje, for tilfluktsrom finnes ikke. Mens bakken rister og murpussen drysser fra veggene, forbanner de byggherrene som ikke engang tok seg bryet med å bygge kjellere i de mange boligblokkene som ble bygget under 90-tallets fredsopptimisme.

Statssymboler i grus. Det er ikke lenger bare palestinske politistasjoner, partikontorer og en og annen «bombefabrikk» som legges i ruiner av de israelske rakettene. De siste ukene har de israelske styrkene systematisk sikket seg inn på selve symbolene på den staten som palestinerne prøver å bygge opp. Den offisielle radio- og tv-stasjonen, Det palestinske statistiske sentralbyrå – som har mottatt betydelige norske bistandsmidler – og palestinerne store stolthet, den internasjonale flyplassen i Gaza, er rammet av ødeleggelsene.

Det var en serie palestinske terroraksjoner som fikk den israelske regjeringen til å gå til det drastiske skritt å bryte all kontakt med de palestinske myndigheter (PA) den 12. desember. I de to foregående ukene var 11 israelere drept i en dobbel selvmordsaksjon i en gågate i Jerusalem, 16 busspassasjerer ble drept av en selvmordsbomber i Haifa, og 10 settlere døde i et bakholdsangrep på en buss på Vestbredden.

Statsminister Ariel Sharon erklærte at PAs leder Yasser Arafat var å betrakte som «irrelevant» og «ikke-eksisterende» fordi han angivelig ikke gjorde noe for å stanse de palestinske terroraksjonene. Erklæringen må betraktes som Osloprosessen endelige sammenbrudd.

Hevn. Hamas' logikk bak selvmordsaksjoner mot israelske sivile er enkel:

– Israelerne dreper kvinner og barn i hjertet av Gaza. Da støtter jeg at også sivile rammes i hjertet av Tel Aviv, sier redaktør Ghazi Hamad i den islamistiske avisen Ar-Risala i Gaza. Redaktøren uttaler seg ikke på vegne av Hamas. Den militante organisasjonens offisielle talsmann er nå enten arrestert av palestinske sikkerhetsstyrker, eller gått i dekning.

Han hevder at Hamas mål ikke er å bidra til PAs sammenbrudd, men å bekjempe den israelske okkupasjonen. Han godtar imidlertid ikke at det er Hamas som har ansvaret for den dramatiske opptrappingen av volden de siste ukene.

– Hamas har ved flere tilfeller fulgt Arafats oppfordring om stans i angrepene mot israelske mål. Det skjedde bl.a. etter 11. september. Hamas ønsker ikke en palestinsk bor-

De israelske styrkene har de siste ukene systematisk sikket seg inn på selve symbolene på den staten som palestinerne prøver å bygge opp.

Slektninger av den drepte palestinske politioffiseren Ahmed Mahmud al-Bassiuni sørger under begravelsen i Gaza 16. desember i år. Politioffiseren ble drept av israelske styrker som okkuperte byen, sprengte hus og arresterte mistenkte.

Ghazi Hamad mener selvmordsbombene var Hamas' hevn for israelske likvideringer.

FOTO: ARE HOVDENAK

Den israelske sivilbefolkningen lever igjen i frykt for palestinske selvmordsbomber, etter en opptrapping av militære aksjoner. Bildet er fra byen Haifa i begynnelsen av desember.

FOTO: SCANPIX/REUTERS

gerkrig eller å rive ned det Arafat har bygget opp. Men når Israel fortsetter å likvidere Hamas-ledere, slår selvfølgelig Hamas tilbake, sier Ghazi Hamad, og viser til at en av organisasjonens øverste ledere, Mahmoud Abu Hanoud, ble drept i et israelsk rakettangrep 23. november.

Det er blitt et velkjent mønster at Hamas hevner drap på sine ledere med blodige terroraksjoner. Over 40 ledere, motstandsfolk og terroristmistenkte fra ulike organisasjoner

er likvidert i israelske operasjoner siden intifadaen startet.

Amerikansk press. Gjennom hele intifadaen har Arafat blitt utsatt for et voldsomt press fra israelsk og amerikansk side for å slå ned på de voldelige grupperingene. Palestinsk politi har ved flere anledninger arrestert aktivister, men ifølge israelerne har innsatsen vært halvhjertet.

Politifolkene blir imidlertid på-

lagt en umulig oppgave. På den ene siden får de ultimatum fra Israel om å foreta arrestasjoner. Samtidig blir politistasjonene deres bombet og offiserer likvidert. Når så arrestasjoner er foretatt, har det skjedd at Israel har bombet fengselet i jakten på etterlyste personer.

Etter Sharons brudd med Arafat, gikk den palestinske lederen endelig til det skritt å beordre stengning av kontorer og institusjoner knyttet til Hamas og Islamsk Jihad. Videre

ti-offiseren var en av fire palestinere som ble drept da
FOTO: SCANPIX/EPA/ODD ANDERSEN

holdt Arafat en fjernsynstale hvor han oppfordret sine landsmenn om å overholde våpenhvilen som han har erklært flere ganger tidligere. Amerikanerne skal ha lagt hardt press på Arafat for å holde en slik tale.

Den nye amerikanske Midtøsten-utsendingen, Anthony Zinni, har gått langt i å vise forståelse for Israels krav om at palestinske voldsaksjoner må stanses før det kan bli snakk om forhandlinger. Dermed nyter terroristene nå en posisjon de aldri har hatt tidligere - de har oppnådd vetorett i fredsprosessen.

«PA må ha voldsmonopol». Mens mange palestinske kritikere beklager at Arafat gir etter for israelsk og amerikansk press, finnes det palestinske stemmer som mener Arafat har sittet for lenge på gjerdet.

- Arafat burde vist lederskap og stanst de palestinske voldsaksjonene langt tidligere, sier Hanna Siniora, kommentator og utgiver av Jerusalem Times. - Palestinske myndigheter kan ikke overleve hvis de lar ulike grupperinger operere med voldelige midler. Voldsbruk må være myndighetenes monopol - det er selve definisjonen på en statsmakt. Hvis opposisjonen ikke er fornøyd med lederskapet og politikken de fører, får de kreve valg, mener han.

Hanna Siniora forstår godt at til og med den israelske fredsbevegelsen er desillusjonert og handlingslammet: - Hvordan kan vi vente at de forsvarer oss, så lenge deres folk blir sprengt i busser? spør palestineren.

Men å arrestere aktivister er en

Intifadaen fikk tidlig en militær organisering. Fatah etablerte et samarbeid med blant andre Hamas og Islamsk Jihad om å opprette felles væpnede celler.

FOTO: ARE HOVDENAK

svært delikat oppgave for PA.

Flere ganger har det kommet til skuddvekslinger når palestinsk politi har prøvd å arrestere militsledere. Ved to anledninger har Hamas-demonstranter blitt drept i sammenstøt med palestinsk politi i Gaza.

Eksemplene viser hvor alvorlig dette problemet er for Arafat. En talsmann har uttalt at Arafat er villig til å risikere en borgerkrig for å få opposisjonen under kontroll. Men for å risikere en borgerkrig må han først vite hva han får igjen - av Israel.

Avkolonisering. Den velrenommerte palestinske analytiker Ghassan Khatib, direktør ved Jerusalem mediesenter, JMCC, frykter at PAs dager nå kan være talte. Men han understreker at det ikke nødvendigvis betyr at Yasser Arafat og resten av den palestinske ledelsen står for fall.

- Arafat er leder av frigjøringsbevegelsen PLO, som vil bestå uansett Osloavtalens videre skjebne. PA ble etablert som en midlertidig ordning mens endelig fred skulle forhandles fram. Uten en fredsprosess er PA irrelevant. Hvis det ikke er noen fredsprosess, er det okkupasjon. Og hvis det er okkupasjon, vil det være motstandskamp, sier Khatib, som selv har deltatt i tidligere forhandlingsdelegasjoner.

- Israelerne må gjerne snakke om terrorisme - og i mange tilfeller er det utvilsomt snakk om virkelig terror - men det forandrer ikke konfliktens karakter, nemlig at vi er inne i en avkoloniseringsprosess. Okkupanten bruker vold for å beholde kontroll, mens de okkuperte bruker vold for avslutte okkupasjonen. Det skjedde i sin tid i Algerie, det skjedde i Sør-Afrika, og det skjer her i Palestina i dag. En ensidig fokusering på terroraksjonene er en avsporing. Vi må huske på at i begynnelsen av intifadaen skjøt israelerne på ubevæpnede ungdommer. De tre første ukene ble rundt ti palestinere drept daglig, mens israelerne nesten ikke hadde tap. Terroraksjonene kom først på et senere stadium, understreker Ghassan Khatib.

Langvarig frustrasjon. Bakgrunnen for intifadaen var sammenbruddet i forhandlingene mellom Israel og PLO i Camp David i juli 2000. Palestinerne frustrasjoner bygde seg opp

gradvis under hele Osloprosessen. Misnøyen kan sammenfattes i tre punkter: For det første trenerte de stadig skiftende israelske regjeringer gjennomføringen av allerede undertegnede avtaler. Mest alvorlig var det at avtalene om tilbaketrekking fra okkupert territorium bare delvis ble gjennomført. For det andre sank levestandarden drastisk, mens folk var forespeilet et betydelig oppsving som følge av fredsprosessen. For det tredje var statsminister Ehud Baraks 'siste tilbud' om en fredsløsning ikke i nærheten av å oppfylle palestinerne forestilling om en levedyktig, suveren stat. Ifølge den israelske planen ville kontrollen over grenser, de fleste jødiske settlerkolonier, samt det meste av det arabiske Øst-Jerusalem forbli på israelske hender.

Israelerne gjentar hyppig at Arafats store feiltrinn var at han takket nei til Baraks generøse tilbud. Palestinerne på sin side er samstemt i avvisningen av planen som et forsøk på å opprette palestinske bantustans under israelsk overhøyhet.

En ubarbert Fatah-kriger i Rafah sør på Gazastripen sier det slik: - Intifadaen er vår beskjed til israelerne om at dersom de ønsker fred og sikkerhet, må de trekke seg ut fra Vestbredden og Gaza. Helt ut. Samtidig er intifadaen et signal til Arafat om at han ikke har myndighet til å handle bort mer av våre rettigheter. Han har allerede gitt bort det meste av Palestina til israelerne, forklarer den bevæpnede 28-årige geriljakrigeren.

Arafats kontroll. Et hovedspørsmål for israelerne har vært i hvilken grad Arafat har hatt kontroll over intifadaen.

Det er liten tvil om at intifadaen startet som en spontan protest mot Ariel Sharons provoserende besøk til en islamsk helligdom i Jerusalem. Men opprøret kom svært raskt inn i organiserte former. Arafats eget parti, Fatah, tok en ledende rolle helt fra begynnelsen.

Allerede etter en uke distribuerte Fatah løpesedler i gatene om hvordan folk skulle forholde seg under opprøret - slik det også ble gjort under den første intifadaen fra 1987. Fatah gikk inn i et samarbeid med blant andre Hamas og Islamsk Jihad om å opprette felles væpnede

celler som angrep israelske soldater og bosettere i de okkuperte områdene. Denne fellesmilitisen, som kalte seg al-Muqawama ('Motstanden'), kopierte den libanesiske geriljaen Hezbollah's logo på sine flagg og t-skjorter. Hezbollah fikk æren for å ha presset Israel til å oppgi okkupasjonen av Sør-Libanon på forsommern 2000, og ble derfor et viktig forbilde for palestinerne.

Det har pågått en intern debatt i Fatah-ledelsen om hvilke virkemidler som er mest effektive i kampen mot okkupasjonen. En moderat fløy har ønsket en klar ikke-voldsprofil, hvor hovedvirkemiddelet skulle være massedemonstrasjoner, uten bruk av skytevåpen. De moderate har vært overbevist om at palestinerne er dømt til å tape en militær konfrontasjon med Israel, og dessuten at internasjonal PR ødelegges av voldsaksjoner. En militant fløy hevder på sin side at en bevisst bruk av begrensede geriljaaksjoner vil bidra til at israelerne innser at de må gi mer ved forhandlingsbordet for å oppnå en fredsavtale.

Yasser Arafat har prøvd å balansert mellom disse to fløyene. Arafats uklare profil har ført til at mange israelere mistenker ham for å tilhøre den militante fløyen.

Manglet forhandlingsstrategi. Den frittalende palestinske akademikeren Sari Nusseibeh mener at israelernes mistro til Arafat går tilbake til problemene fra de havarerte sluttforhandlingene.

- Arafat har mislykkes i å formidle til israelerne hva som er palestinerne endelige minstekrav. Han ga uklare signaler om hva slags kompromisser han kan gjøre. Framfor alt har han unnlatt å forberede sin egen befolkning på de kompromisser som faktisk må gjøres, spesielt når det gjelder flyktningenes rettigheter, sier Nusseibeh.

Professoren har høstet storm på hjemmebane for å gå løs på de tabuene som fortsatt finnes i den palestinske debatten om en fred med Israel.

- Arafat forhandler ved stadig å se hvor mye han kan strekke de israelske tilbudene. Han sier ja takk til det han får, og så prøver han å få en tomme til i neste runde. Det har gjort israelerne usikre på hva som er hans mål. Arafat burde heller presentert en helhetlig plan for israelerne, som han deretter sto fast på, sier Nusseibeh.

Han er nylig utnevnt som PLO-ansvarlig for Jerusalem.

Kjemper for overlevelse. Yasser Arafat kjemper nå med ryggen mot vegg for sin overlevelse. Israelske piloter har bombet bygningen vegg i vegg med kontoret hvor den palestinske presidenten oppholder seg i Ramallah, der han sitter i ydmykende husarrest. Signalet er tydelig: Arafats person er ikke lenger fredet. Den ene institusjonen etter den andre ødelegges av den israelske fremrykkingen, mens det internasjonale samfunn har holdt seg uvanlig taus.

Når bombene fortsetter å falle over Gaza, er det mange palestinere som må kjempe for å beholde et ørlite håp om at det hele vil ta en slutt. Og at den neste fredsprosessen blir bedre enn den forrige.

Are Hovdenak er norsk frilansjournalist. Han og familien er normalt bosatt i Gaza by, men er for tida evakuert.

”

Uten en fredsprosess er PA irrelevant.

Ghassan Khatib, direktør ved Jerusalem mediesenter, JMCC

Mkapa lover gratis skole

...men foreldre og lærere tviler på at det er nok penger til regningen

DAR ES SALAAM (b-a): President Benjamin Mkapa vil gi alle barn i Tanzania gratis grunnskole. Fra januar neste år er skolepenger etter planen historie. Lærere og foreldre ønsker reformen velkommen, men er skeptiske.

TANZANIA

• I TANZANIA: GØRILL HUSBY

- Har regjeringen virkelig råd til å gjennomføre dette? spør Gourdius Mbuya, far til fem skolebarn ved Oyster Bay Primary School i Dar es Salaam.

Han tar regjeringens ambisiøse plan om å gjeninnføre gratis grunnskoleutdanning med en klype salt: - Det ville bety at alle mine barn ville få mulighet til å gå på skolen. Men vi må være forsiktige med å legge for mye i dette. Jeg vil vente å se hva som faktisk skjer, sier han.

Nyerere prøvde. En lignende reform ble introdusert på 1970-tallet av daværende president Julius Nyerere, men den ble ikke fullt gjennomført. Programmet brøt så endelig sammen på midten av 1980-tallet på grunn av manglende penger.

Hovedlærer John Lema ved Noringa Primary School i Kilimanjaro-regionen er også bekymret for finansieringen av reformen, og tviler på at regjeringen har penger til reformen.

- Tanzania er et fattig land. De årlige skolepengene for ett barn er på denne skolen 90.000 shilling (ca 9.000 kroner). Regjeringen har sagt at den skal dekke dette, men jeg er ikke sikker på om vi faktisk kommer til å motta penger, sier John Lema.

Hans skepsis deles av lærere både i Dar es Salaam og ute på landsbygda.

Tanzania har i dag det laveste ut-

Tanzania var i mange år et afrikansk foregangsland i grunnskoleutdanning, men de siste årene har utdanningssystemet forfalt kraftig.

FOTO: PER KR. LUNDEN/SØRVIS

Omlag 60 prosent av landets befolkning kan ikke lese eller skrive på et tilfredsstillende nivå.

danningsnivået i Øst-Afrika. Siden Nyerere-regjeringens innsats på 70- og 80-tallet, har situasjonen i utdanningssektoren forverret seg og antallet analfabeter har økt drastisk. Omlag 60 prosent av landets befolkning kan ikke lese eller skrive på et tilfredsstillende nivå. Over en million tanzanianske barn er uten grunnskoletilbud.

Da president Benjamin Mkapa

introduserte reformplanen i oktober, viste han til viktigheten av å forbedre landets grunntutdanning.

- Vårt siktemål er at alle barn skal gå på skole innen 2005. Vi ønsker også å heve nivået på grunnskoleutdanningen, sa han.

Regjeringen sier at det første skrittet i reformen er å bygge 54.000 klasserom og ansette 9.000 flere lærere i grunnskolen.

For lav lønn. Foreldre som Gourdius Mbuya synes dette er vel og bra, men han tror tidsrammen på fem år er altfor ambisiøs.

- Vi trenger flere lærere, og selve kvaliteten på utdanningen må økes. Det er ikke nok å spytte masse ekstra penger inn i skolesystemet, uten samtidig å heve utdanningsnivået til lærerne, sier han.

Johan Lema, som underviser i matematikk ved Noringa Primary School, er enig i at dagens utdanningsnivå for lærere er for lavt, men mener at et annet problem er mer presserende.

- Det første det må gjøres noe med, er lønnen vår. Det er uakseptabelt at en lærer tjener så lite at det er vanskelig å få endene til å møtes. Vår lønn på omtrent 50.000 shilling (500 kroner) er uanstendig lav, sier han.

Foreldre kan donere. President Benjamin Mkapa understreker at grunnskolereformen er avhengig av samarbeid fra foreldre. Regjeringen skal etter planen skaffe skolebøker, ansette nye lærere og dekke skolepengene. Samtidig skal det opprettes en foreldrekomité der foreldre kan donere penger etter evne.

Gourdius Mbuya er positiv til denne ansvarsdelingen. Han forteller at han vil donere det han kan, men understreker samtidig at de fleste barnefamilier har lite til overs når de vanlige utgiftene er dekket. Han legger til at han setter stor pris på regjeringens forsøk på å forbedre grunnskolene.

- Jeg er glad for at de forsøker. Jeg håper de klarer å gjennomføre det, på vegne av mine egne barn, ja på vegne av alle barn i Tanzania, sier han.

Gørill Husby er fredskorpsdeltaker i Drik Partnership og med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Presse & Informasjon.

Strid om Verdensbankens framtid

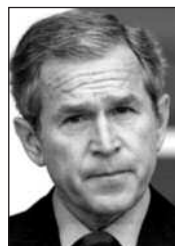
WASHINGTON (b-a): I hvilket omfang skal Verdensbanken formidle gavebistand? Og hvor mye skal USA bestemme over dette? Dette er hovedspørsmålene i en uforløst strid om pengeinstitusjonens framtid. Et forhandlingsmøte, avviklet i Montreux i Sveits i begynnelsen av desember, brakte ingen avklaring.

• ODD IGLEBÆK

I oktober i år foreslo USAs president George Bush å øke Verdensbankens gavevirksomhet. Konkret foreslo han at halvparten av Verdensbankens «myke lån» skulle gjøres om til gaver.

Den britiske utviklingsministeren Claire Short har karakterisert Bush sitt forslag som «crazy».

- Men det er klart vi er åpne for å øke gaveandelen, spørsmålet er heller hvor mye og på hvilke områder, sier Bankens visepresident Sven Sandström til Bistandsaktuelt. Han viser til at Banken i flere år har formidlet gaver, via såkalte «Trust Funds».

USAs president vil øke Verdensbankens gavevirksomhet.

FOTO: SCANPIX

- Storparten av disse pengene har gått til gjeldslette og gjenoppbygging, mest etter krig, men delvis også etter naturkatastrofer. En liten, men økende del, er blitt brukt til hiv/aids-arbeidet, sier han.

Han framhever særskilt at alle Bankens eiere er enige om dette.

Uavhengighet? Hvorfor presser USA på for å øke Verdensbankens gave-

virksomhet? Enkelte, inklusiv mange ansatte i Verdensbanken, mener at forklaringen er at USA ikke ønsker at Verdensbanken blir for uavhengig.

Sven Sandström er ikke enig: - Det er snarere de fattigste lands store behov for bistand, som ligger bak ønsken fra Det hvite hus, sier han.

Hvordan kan Verdensbanken bli mer uavhengig? - Først og fremst

ved at Banken selv finansierer alle IDA-utlån, særlig ved hjelp av renteinntekter fra IBRD-lån, sier kritikerne.

Sandström forteller at i 1995 var Verdensbankens selvfinansiering av IDA-lån anslagsvis 25 prosent. I dag har andelen økt til ca. 50 prosent. - Og fra 2016 kan vi klare 100 prosent, forutsatt dagens inntekts- og utlånsnivå og at eierne ønsker det, tilføyer han.

Kompromisser. Flere har kommet med forslag til kompromisser i striden. Blant dem er Canada, som har foreslått redusert administrasjonsavgift og lengre nedbetalingstid, eksempelvis til 50 år. Nordiske land har gått inn for å øke volumet på gavebistand til gjenoppbygging etter naturkatastrofer, men de foreslår også å bruke slike penger til helse og undervisning. I dag kan fattige land som trenger denne form for støtte fra Verdensbanken bare få det i form av lån.

Da representantene for IDAs 162 medlemsstater møttes i Montreux 6. og 7. desember hadde noen håpet at det var mulig å skape en enighet i saken, men foreløpig ser det ut til å ta tid.

IBRD DEL-FINANSIERER IDA

■ IDA-lån er rentefrie lån med lang nedbetalingstid, ofte opptil 40 år, som formidles av Verdensbanken til fattige utviklingsland. IBRD-lån er rentebærende lån på kommersielle vilkår og med en nedbetalingstid over 15-20 år som gis til mellominntektsland

■ Verdensbankens selvfinansiering av IDA-lån består mest av deler av overskuddet fra IBRD. Den delen av IDA-lånene som ikke finansieres på denne måten, er derimot gaver fra IDAs eiere.

■ Hvert tredje år er det såkalte påfyllinger til IDA. Da diskuterer eierne hvor mye de vil gi i gaver i forhold til hva som skal komme fra IBRD. Fordeelingen av gavebiten eierne i mellom, er bestemt ut fra statenes eierandel, som igjen er avhengig av brutto nasjonalinntekten.

■ Den pågående diskusjonen om Bankens uavhengighet er knyttet til den 13. IDA-påfyllingsrunde. Den startet i oktober 2000, og sannsynligvis vil den bli avsluttet neste vår.

■ Til sammen er det snakk om en påfylling på 207 milliarder kroner. Gaver vil antagelig utgjøre 117 milliarder, mens differansen vil ha form av overføringer fra IBRD, ifølge Reuters.

VERDENSBANKEN

«Jihad» brer seg på Zanzibar

Hemmelige «krigs-vervelister» sirkulerer, hevder overvåkingspolitiet

STONE TOWN (b-a): – Jeg er klar til å skrive navnet mitt på listen for å kjempe en «jihad». Jeg har ingen jobb og ingenting å gjøre. Jeg går bare rundt i byen og venter på at noe skal skje. Jeg vil være den første som reiser, sier den unge islamisten Muhammed Madi på Zanzibar.

• PÅ ZANZIBAR:
GØRILL HUSBY

TANZANIA

Radikal islamisme er i vekst på Zanzibar, og mange uttrykker ubetinget støtte til Osama Bin Laden. De som vil delta i jihad – hellig krig – kan skrive seg på hemmelige lister som sirkulerer i moskeer og på gater i Stone Town på Zanzibar. Det bekrefter sjefen for overvåkingspolitiet i Dar es Salaam, Adadi Radjabu, og sier at slike lister også finnes i Dar es Salaam.

Tanzania ble satt på verdenskartet som terrormål i 1998, da de amerikanske ambassadene i Dar es Salaam og Kenyas hovedstad Nairobi ble bombet. Pentagon uttalte nylig at Tanzania er et sannsynlig skjulested for al-Qaidas terroristceller. Ny oppmerksomhet er derfor rettet mot dette østafrikanske landet.

– Vi blir belønnet for å kjempe for Allah. Hvis jeg for eksempel sprenger en bombe, vet jeg at den vil drepe meg. Men det er greit, for med meg vil mange vantro også dø. De vantro vil brenne i helvete, mens jeg vil komme til paradiset, sier Muhammed Madi på Zanzibar.

Makt og formuer bak. Abdullah Muhammad, en butikkeier på Zanzibar, forteller hvordan en av de radikale islamistiske gruppene stoppet ham på gata og insisterte på at han skulle signere listen. De sa til Muhammad: «Hvis du er en god muslim, må du dra for å kjempe jihad. Vi gir to millioner shilling (ca 20.000 kr) til din familie, og deg et nytt pass.»

Tanzania er ifølge FNs utviklingsprogram (UNDP) verdens tredje fattigste land. To millioner shilling er masse penger for en gjennomsnittlig tanzanisk familie. Det er folk med makt og betydelige formuer bak den pågående mobiliseringskampanjen, sier en kilde i politiet. Flertallet av islamistgruppene på Zanzibar støttes økonomisk av Saudi Arabia.

Islamismen tiltrekker seg hovedsakelig unge menn. De som mobiliseres, er ofte i en vanskelig økonomisk situasjon, arbeidsledige, og er bekymret over en stadig sterkere vestlig innflytelse. De bakenforliggende årsakene til veksten av radikal islam kan finnes i en kulturell idé om moralsk forfall, behovet for struktur og leting etter identitet i et samfunn i endring.

Dypt bekymret. Imamen Idris Saleh er dypt bekymret over dagens radikaliserings av islam på Zanzibar.

– Ungdommer uten religiøs utdanning er den typiske målgruppen for de nye, forvrengte ideene om islam, forklarer han.

– Disse ungdommene tiltrekkes av de som roper høyt. Men det å rope høyt er ikke noe tegn på virkelig kunnskap eller politisk mot; hvem som helst kan rope.

Turistindustrien på Zanzibar frykter at oppmerksomhet rundt ytterliggående islamistgrupper på øya kan føre til tomme flukstoler rundt svømmebassengene. FOTO: SCANPIX/AP

Islamismen tiltrekker seg hovedsakelig unge menn i en vanskelig økonomisk situasjon. Politiets brutalitet mot den muslimske opposisjonen under valget på Zanzibar i fjor bidro til ytterligere misnøye blant yngre velgere. FOTO: MWANZO L. MILLINGA.

”
Folk her elsker Osama bin Laden, de vil støtte han når som helst.

Said Suleiman, forretningsmann på Zanzibar.

Jihad – arabisk betegnelse for islamsk «hellig krig».

FBI, i samarbeid med tanzanisk politi, forhørte nylig 20 internasjonale selskaper og tanzaniske forretningsmenn som var mistenkt for å ha forbindelser til Osama bin Ladens al-Qaida nettverk. Majoriteten av de forhørte drev handel med edelstener eller olje. De hadde samlet store formuer i løpet av kort tid, etter å ha opprettet kontakter med Yemen og Pakistan, og var derfor kommet i FBIs søkelys.

Amerikanerne dyrker djevelen. I Stone Town, den største byen på Zanzibar, samles folk tilknyttet radikal

islam på et område lokalt kjent som *jua kali* det farlige stedet. Det er et sted for sterk retorikk mot USA:

Amerikanerne dyrker djevelen. De spiser kjøttet og drikker blodet fra små barn for å få kraft. Amerikanerne vet at den sterkeste mannen i verden er i Afghanistan, derfor er de så redde, sier en av dem.

Zanzibar består av to store øyer i det Indiske hav, Unguja og Pemba. Befolkningen er på omtrent 900 000 mennesker. Zanzibar er knyttet til fastlandsdelen av Tanzania med en geopolitisk navlestreng. Den geografiske forbindelsen skyldes lan-

dets beliggenhet, bare 35 km fra fastlandet. Den politiske linken er en union med Tanzania, der Zanzibar er en delvis selvstyrt republikk, med egen nasjonalforsamling. I dag er 98 prosent av befolkningen på Zanzibar muslimer. Islam er derfor en essensiell del av både daglige aktiviteter og rituelle markeringer.

Turisme er hovedindustrien på Zanzibar, og økende islamisme har negative konsekvenser for turistindustrien.

Besøktallene på hotellene har gått ned med over 50 prosent, og ut-siktene fremover er dystre, sier den italienske viseskolen på Zanzibar Dr. Mario Mariani. Italienerne utgjør den største turistgruppen på øya, og Dr. Mariani likte derfor dårlig at nyheten om mulige al-Qaida terroristceller på Zanzibar nådde italiensk presse.

Effektivt propagandaapparat. Valget på Zanzibar endte sist oktober i dyp politisk uro mellom regjeringsspartet Chama Cha Mapunduzi (CCM) og opposisjonspartiet Civic United Front (CUF). Internasjonale observatører rapporterte om omfattende valgfusk, og framsatte krav om nyvalg. Det ble ignorert av Zanzibars president Amani Karume. Amnesty International har rapportert om omfattende brudd på menneskerettighetene. Den alvorligste episoden var i januar, da mer enn 24 mennesker ble drept av opprørspolitiet under en fredelig demonstrasjon organisert av CUF på Pemba. Og radikaliserings av islam forsterkes av politisk uro. Folk på Zanzibar leter nå etter en kulturell og politisk identitet utenfor unionen med fastlands-Tanzania.

Sheik Salem forklarer hvordan islamister opererer i grupper som effektivt formidler informasjon: De sprer sin propaganda enten med løpesedler eller ved tale i moskeene. Kvinner på Zanzibar ble for litt siden fortalt at de skulle kle seg i islamsk buibui (sort kappe og slør). I løpet av få dager visste alle om den nye regelen, og islamistene banket opp kvinner som ikke fulgte den, forteller Sheik Salem.

Alle muslimer må forenes. Islamistene oppfatter seg selv som arabere og sanne voktere av religiøs kunnskap. Deres aktiviteter har to hovedmål. Det første er å gjenskape det islamske samfunnet og introdusere streng sharialovgivning. Det andre involverer en skarp kritikk av regjeringen på Zanzibar, som de mener har mislyktes i å bevare sanne islamske verdier mot påvirkning utenfra, da særlig utenlandsk kapital og turisme. Synd og kulturell fornedrelse blir assosiert med den vestlige, sekulære verden. På et feriested som Zanzibar mener mange det er sterkt urovekkende når islamistiske bevegelser bruker turisme og vestlig innflytelse som synonymmer for «moralisk forfall» i det islamske samfunnet.

– Dette er en krig mot islam, og alle muslimer må derfor forenes. Vi lever i en tid kjennetegnet av jihad mot amerikanerne. De er de vantro, sier Said Suleiman, forretningsmann på Zanzibar. Folk her elsker Osama bin Laden, de vil støtte han når som helst, forklarer han.

Gørill Husby er fredskorpsdeltaker i Drik Partnership og med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Presse & Informasjon.

Mugabe står alene i verden

...mens regimets håndplukkede dommere bestemmer at jordokkupasjoner er lov

Zimbabwes regjering forsøker å unngå internasjonal fordømmelse for sin offensive landreform. Den 3. desember traff landets høyesterett en avgjørelse om at landokkupasjon hos hvite farmere er lovlig. Men det hindrer ikke at Robert Mugabe står alene mot økt press fra verdenssamfunnet fram mot valget i mars.

• ALFONCE MBIZWO
OG JEAN CHIMANDAMBA

ZIMBABWE

Det internasjonale samfunnet, med EU og USA i spissen, har ikke anerkjent Mugabes landreform. Begrunnelsen har vært at landreformen strider mot Zimbabwes egne lover.

I høyesteretts avgjørelse ble regjeringens egen statistikk og argumenter benyttet som rettfærdiggjøring av reformen. Ifølge de offisielle statistikker bebor hvite farmere 14 millioner hektar av 33 millioner hektar av Zimbabwes dyrkbare jord. Dessuten bruker de bare 40 prosent av den jorda de bebor.

«Landreformprogrammet er et spørsmål om sosial rettfærdighet og er ikke strengt tatt et juridisk spørsmål,» stod det å lese i høyesteretts avgjørelse. Høyesterett opprettholdt også loven Rural Land Occupiers (Protection From Eviction) Act, som mange advokater insisterte på var grunnlovsstridig. Den kontroversielle loven beskytter gårdsokkupanter fra å bli vist bort fra okkuperte eiendommer.

Kun en opposisjonell røst. Zimbabwes høyesterett opphevet også en tidligere avgjørelse fra domstolen selv. I fjor forhindret høyesterett nemlig at regjeringen omfordelte land uten en omfattende omfordelingsplan. Nå sa retten seg tilfreds med at regjeringen hadde startet et program for landreform som i tilstrekkelig grad overensstemte med grunnloven i Zimbabwe.

Det er imidlertid ikke så enkelt som at høyesterett har forandret mening. Snarere er det domstolen,

”

Landreformprogrammet er et spørsmål om sosial rettfærdighet og er ikke strengt tatt et juridisk spørsmål.

Beslutning i Zimbabwes høyesterett, 3. desember 2001.

Zimbabwes president Robert Mugabe står stadig mer alene mot massiv kritikk fra omverdenen før valget i mars neste år. FOTO: TSVANGIRAI MUKWAHZI/SØRVIS

eller dens dommere, som er blitt skiftet ut. Dommerne Misheck Cheda, Vernada Ziyambi og Luke Malaba var enige med justitiarius Godfrey Chidyausiku i avgjørelsen. Dermed var fire nyutnevnte dommere positive til å treffe en slik avgjørelse. Den eneste uavhengige dommeren i panelet var derimot uenig. Dommer Chidyausiku erstattet dommer Anthony Gubbay tidligere i år. Gubbay sa opp under press fra regjeringen etter at han hadde truffet en rekke avgjørelser som gikk imot regjeringens interesser.

Prisregulering. I en videreføring av landreformen har Robert Mugabe erklært at regjeringen hans oppgir Verdensbankens og Det internasjonale pengefondets (IMF) skreddersydd økonomiske reform. I stedet skal landet gjenoppta en planøkonomi.

Mugabe har gjeninnført priskontroll på grunnleggende varer som brød, sukker og matolje, noe han i 1990 oppgav til fordel for en markedsøkonomi. Han har også senket prisene på viktige produksjonsfaktorer for jordbruket som såkorn og

gjødsel. Dessuten lanserte han en plan som innebærer at farmere vil få 2,4 milliarder kroner i støtte for å skaffe seg slike varer. Byggematerialer, som sement og murstein, har også gått ned i pris.

Sanksjoner. Men for Mugabes regjering kan det vise seg å bli enklere å endre loven enn å snu opinionen i verdenssamfunnet. Like etter at høyesteretts avgjørelse ble truffet, la den amerikanske kongressen frem lovforslaget Zimbabwe Democracy and Economic Bill.

Zimbabwe går en usikker politisk og økonomisk fremtid i møte. Hvis lovforslaget blir vedtatt, vil det bli innført sanksjoner mot Mugabe og regjeringsmedlemmene.

Det amerikanske senatet har vedtatt lovforslaget. Ed Royce, medlem i Representantenes hus og leder for representantenes komité for Afrika, gikk hardt ut mot Mugabe.

– I Zimbabwe ser vi dessverre en maktsyk, gammel diktator som bokstavelig talt brenner landet sitt til grunnen. President Robert Mugabe er desperat etter å beholde sine privilegier og unngå å stå til ansvar for

forbrytelsene han har begått. Han har godkjent fullstendig anarki i hjemlandet i et forsøk på å vinne et valg som zimbawerne har presset ham til å holde. Hvis han fikk viljen sin, ville Mugabe utvilsomt lede Zimbabwe som en ettpartistat, slik han gjorde det på 1980-tallet, sier Royce.

Skeptiske amerikanere. Det kan virke som om USA er støtt over at den USA-baserte stiftelsen International Foundation for Electoral Systems er blitt jaget fra landet. Zimbabwes regjering har også avvist et krav fremmet av Den europeiske union om å tillate utenlandske valgobservatører ved presidentvalget.

Mugabes motargument er at Zimbabwes grunnlov kun tillater landets egen valgkomisjon å overvåke valg og drive opplæringskampanjer blant velgerne. Mugabe selv utnevner medlemmene.

Slutt på stille diplomati. Men kanskje er kritikken fra et annet hold verre for den erfarne Zimbabwe-lederen. Sør-Afrika har omsider begynt å gi uttrykk for sin bekymring og utålmodighet med den 'politiske og økonomiske krisen' i Zimbabwe. President Thabo Mbeki har tilsynelatende gitt opp sitt 'stille diplomati' og sier åpent at han frykter «en indre konflikt» i Zimbabwe dersom neste års valg ikke blir fritt og rettfærdig.

I hjemlandet har Mbeki lenge blitt kritisert for ikke å ha iredtesatt president Robert Mugabe. Nå uttrykker Mbeki en dyp bekymring for innskrenkningene på pressefriheten og ber andre land om å «handle raskt» for å sikre frie valg.

Mbeki har avfeid Harares «feilaktige økonomiske politikk» gjennom de siste tjue årene. Privat har tjenestemann fortalt lokalpresse at «tålmodigheten hans snart er slutt» når det gjelder Mugabe.

Alfonce Mbizwo og Jean Chimandamba er journalister i henholdsvis The Chronicle og SARDC i Zimbabwe. De er med i journalistnettverket til Sørvis Presse & Informasjon.

Leve eller dø for kritisk røst i Mosambik

Et injuriersøksmål kan bety slutten for Mosambiks kjente faksavis, Metical. Årsaken er at avisen trykket en artikkel om at presidentens sønn Nyimpine Chissano var blitt arrestert i Sør-Afrika. Nyimpine krever nå erstatning på bortimot én million kroner av avisa, som ble grunnlagt av journalisten Carlos Cardoso.

• BIBIANA DAHLE PIENE

– En domfellelse vil si det samme som å knuse Metical. Både bedriften og min familie vil gå konkurs, sier Nina Berg, enken etter Carlos Cardoso som ble brutalt myrdet for et drøyt år siden.

Hele saken startet i mars i år, da Meticals fungerende redaktør, journalisten Marcelo Mosse, skrev en ar-

Den anerkjente sørafrikanske avisa Mail & Guardian fant flere nye kilder som bekreftet hendelsen.

tikkel om at presidentens eldste sønn var blitt arrestert i Sør-Afrika, og at sikkerhetsoffiserer fra presidentens kontor hadde kausjonert ham ut av fengselet. Flere kilder kunne bekrefte historien, men ville være anonyme. Mosse trykket historien sammen med en kommentar fra presidentens kontor – som helt og holdent benektet saken.

Ble for mye. Mosse sendte også artikkelen til en portugisisk avis, og la der til opplysningen om at presidentens sønn ikke bare var blitt fengslet, politiet hadde også funnet kokain i bilen hans. Da rant begeret over for Nyimpine. Han gikk til sak mot Metical for ærekrenkninger.

Fordi Metical ble opprettet som et personlig selskap av Cardoso, er det hans familie som blir ansvarlig for økonomiske krav rettet mot avisa. Derfor er det de som vil få regningen på 100 000 dollar (ca. 900 000 kroner) i erstatning til Nyimpine Chissano pluss saksomkostninger, dersom han får medhold i retten.

FAKSIMILE: BISTANDSAKTUELT 1-2001

Marcelo Mosse risikerer på sin side fengselsstraff.

Prosessuelle feil? Saken ble også omtalt i den anerkjente sørafrikanske avisa Mail & Guardian. M & G fant flere nye kilder som bekreftet hendelsen, men heller ingen av disse turde å stå frem med navn.

Nyimpine er kjent som en levesteinn med sans for raske biler, pene damer og eksklusive skytevåpen, og har en rekke interesser i mosambisk forretningsliv.

Like før Bistandsaktuelt gikk i trykken, skulle saken opp for retten.

– Jeg er svært bekymret for utfallet. All dokumentasjon er «forsvunnet», og ingen vitner vil stå fram. Vårt eneste håp er at flere prosessuelle feil fra påtalemyndighetens side vil få dommeren til å avvise saken, sier Nina Berg.

Hun har nå bestemt seg for å selge Metical. Håpet er at de ansatte vil gå sammen om å drive avisa videre.

Fortsatt i varetekt. De seks personene som ble arrestert i mars, sistenkt for å ha stått bak drapet på Carlos Cardoso, sitter fortsatt i varetekt. Blant disse er de to Satar-brødrene, som er velkjente størrelser i Maputos forretningsliv. Disse to er tiltalt for å ha beseitnet drapet. Det er usikkert når saken vil komme opp for retten.

MOSAMBIK

Valgthriller i Zambia

11 kandidater kappes om å bli ny president i valget 27. desember

LUSAKA (b-a): De nasjonale valgene i Zambia den 27. desember har frembrakt et rikt utvalg av kandidater: 11 presidentkandidater kappes nå om etterfølge Frederick Chiluba som landets mektigste.

ZAMBIA

• I ZAMBIA:

NEWTON SIBANDA OG BENEDICT TEMBO

Alt startet med at president Frederick Chiluba forsøkte å bli sittende en tredje periode og dermed satte til side grunnlovens bestemmelser. Men Chiluba møtte sterk motstand fra giversamfunnet, kirken, studenter, organisasjoner, opposisjonspartier, to tredjedeler av parlamentet og sine egne statsråder.

Chiluba bearbeidet trassig partiet sitt, Movement for Multi-party Democracy (MMD). Han fikk partiet til å endre grunnloven så han kunne bli sittende som leder for regjeringspartiet.

Kontroversiell. Grunnlovsendringen var kontroversiell fordi erfarne regjeringsmedlemmer som var imot en tredje periode for Chiluba, ble nektet adgang til landsmøtet der vedtaket ble fattet.

Den selvoppnevnte domstolen på MMD-møtet vedtok enstemmig å ekskludere alle de som var imot en tredje periode for Chiluba. Samtidig vokste motstanden mot Chilubas spill i kulissene, og knapt en uke etter landsmøtet bukket han under for presset.

Nå hevder at han aldri hadde ønsket å sitte en periode til. Samtidig la han en demper på egen frustrasjon ved å håndplukke partiets tidligere visepresident Levy Mwanawasa som partiets presidentkandidat i det kommende valget.

De ekskludertes parti. Etter eksklusjonen fra partiet sluttet de tidligere ministrene seg sammen og dannet Forum for Democracy and Development (FDD), under ledelse av general Tembo.

Men snart brøt maktkampen løs i det nye opposisjonsforumet. General Miyanda ble tvunget til å forlate kollegaene og starte sitt eget politiske parti som fikk navnet Heritage Party. Dannelsen av de to nye partiene og president Chilubas mislykkede forsøk på å bli sittende har satt tonen for valget den 27. desember.

To kvinner har også satt sitt preg på valgkampen og har meldt sitt kandidatur ved siden av ni mannlige kandidater. Gwendoline Konie var tidligere ambassadør i Tyskland og er leder for Social Democratic Party (SDP), mens Inonge Wina tidligere arbeidet for FN og nå representerer Agenda for Zambia (AZ).

Populær predikant. Blant de andre kandidatene som strider om presidentembetet, finner vi den karismatiske predikanten Nevers Mumba som leder National Citizens Coalition og dessuten er president for Victory Ministries International. Anderson Mazoka var tidligere administrerende direktør for Anglo-American Corporation og leder nå United Party for National Development (UPND). Videre har vi en forhenværende minister uten portefølje, Michael Sata, som har vært sekretær i MMD-partiet, men som nå leder Patriotic Front (PF). Yobert Shapande

Visepresident Levy Mwanawasa har en fordel ved at han støttes av det regjerende partiet med sin tilsynelatende bunnløse pengekiste.

FOTO: SØRVIS

General Tembo ser ut til å være den som leder i kappeløpet mot presidentstolen.

leder på sin side National Leadership for Development (NLD). Blant de resterende finner vi det tidligere regjeringspartiet United National Independence Party (UNIP) med Tilyenji Kaunda ved roret. Tilyenji er sønn av dr Kenneth Kaunda som styrte Zambia i 27 år etter frigjøringen fra britenes kolonistyre.

Også med i kampen er Zambia Republican Party (ZRP) under ledelse av Benjamin Yorun Mwila. Den fremstående forretningsmannen satt tidligere i Chilubas regjering.

De fire viktigste. Men den virkelige kappestriden ser ut til å stå mellom de tidligere visepresidentene general Tembo, general Miyanda, Mwanawasa og UPND-leder Mazoka.

Patriotic Front-lederen Sata kjempet for en tredje periode for Chiluba og gikk i bresjen for eksklusjonen av general Tembos gruppe. Han håpet Chiluba ville «salve» ham til sin arvtager, og Sata kan ennå ikke utelukkes fra valgkampen.

Sata stiftet partiet Patriotic Front etter misnøyen med den udemokratiske utnevnelsen av Mwanawasa som presidentkandidat, og Sata har samlet en ikke ubetydelig tilhengerskare i løpet av de to mæ-

dene som har gått siden partiet ble dannet.

Men general Tembo ser ut til å være den som leder i kappeløpet. De andre forhenværende ministrene, også de med en broket fortid, utgjør ryggraden i kampanjen hans.

Minimal forskjell? Mange hevder at Forum for Democracy and Development (FDD) kun skiller seg fra MMD ved at de var imot en tredje periode, men FDD har klart å tiltrekke seg en stor tilhengerskare. Hovedsakelig skyldes dette at de har lagt vekt på institusjoner og parti snarere enn personlighet.

Mwanawasa som er en berømt forsvarsadvokat, har muligheten til å vinne valget dersom velgerne tar i betraktning hans uplettede fortid og innsatsen hans mot korrupsjon. Nettopp kampen mot korrupsjon var grunnen til hans overraskende avgang fra regjeringen i 1994.

Dessuten har Mwanawasa en fordel ved at han støttes av det regjerende partiet med sin tilsynelatende bunnløse pengekiste. Slik får han et lite forsprang på de andre kandidatene som kjemper med mager ressurser for å finansiere kampanjene sine.

Korrupsjon og skittkasting. Regjeringspartiet MMD har lidd uopprettelig skade i opinionen på grunn av korrupsjon, økonomisk vanstyre og sosialt kaos. Selv om mange av synderne nå tilhører opposisjonen, er det partiets navn som lider. Dette kan bli Mwanawasas undergang. Men Mwanawasas klare fortrinn er midlene han har til rådighet som regjeringspartiets kandidat.

Mwanawasa ble utsatt for en bilulykke da han var visepresident i

1991. Arr i ansiktet er de tydelige tegnene etter en ulykke som kunne ha kostet ham livet. Av motstanderne har han blitt avfeid som et «kålhue» som lider av hukommelsessvikt. I et nylig tv-intervju innrømmet han at stammingen hans er et resultat av ulykken, men slo fast at han fremdeles er skikket til å styre landet.

Obligatorisk hiv-test. MMD har på sin side fremmet krav om obligatoriske hiv-tester for presidentkandidatene, angivelig på bakgrunn av general Tembos påstått dårlige helse.

General Tembo har svart skarpt at han er i toppform og at han skal begrave de som påstår at han er syk. Tembo innrømmer at han har sukkersyke, men sier også at sykdommen er under kontroll.

Ved en samling nylig nærmest bekreftet Mwanawasa den påståtte hukommelsessvikten da han kalte Chiluba «min eldre søster».

Chiluba bidrar aktivt i Mwanawasas valgkampanje og pådrar seg dermed vrede fra samfunnet og opposisjonspartiene fordi han bruker offentlige midler. Mwanawasa har hardnakket benektet at han kommer til å bli fjernstyrt av Chiluba og hevder at han vil la seg styre av egne prinsipper. Han nevner avgangen i 1994 da han trakk seg i protest mot en svært utbredt statlige korrupsjon.

Valget 27. desember er for øvrig ikke bare et presidentvalg. Samtidig skal hundrevis av håpefulle parlamentarikere kappes om 150 valgkretser og tusenvis av kandidater stiller til valg til 1287 kommunestyre.

Newton Sibanda og Benedict Tembo er journalister i Times of Zambia og med i journalistnettverket til Sørvis Presse & Informasjon.

NORSK SAMARBEIDSLAND

■ Zambia er ett av sju norske hovedsamarbeidsland for utviklingsbistand.

■ I sin tilleggsproposisjon til statsbudsjettet har Bondevik-regjeringen uttrykt en viss skepsis til den politiske utviklingen i landet. Norge vil foreta en fornyet vurdering av det videre utviklingssamarbeidet i lys av utviklingen etter valget.

■ Zambia mottok i fjor 218 millioner kroner i norsk bistand.

Ytringsfrihet og ytringsplikt i byråkratiet

AV KÅRE WILLOCH

EMBETSVERKET

Fedrene på Eidsvoll viste dyp forståelse for betydningen av fri debatt. Og de så risikoen for at debatten kan bli for begrenset hvis sakkyndige lar være å si fra, fordi de frykter at åpenhet kan skade deres karriere. Men i de tider var det ikke så mange som fikk nok informasjon til solid bakgrunn for egne meninger. Derfor var det viktig at også embetsmennene ville føle seg frie til å delta i samfunnsdebatten.

Med sikte på dette foreslo «Konstitutionskomiteén» i Riksforsamlingen at Grunnloven skulle gi Kongen rett til å avskjedige embetsmenn innenfor enkelte mindre og klart avgrensede grupper, med den underforståtte forutsetning at andre embetsmenn ikke skulle kunne avskjediges selvom Kongen skulle bli misfornøyd – for eksempel med deres synspunkter. Men den kommende konge, Christian Frederik, syntes denne innskrenkning i hans makt over embetsverket gikk for langt. Derfor skrev han til komiteen; «Hvorfore skulle disse højere Embedsmænd udelukkende kunne afskediges uden foregaaende Dom; jeg meener det gjelder for alle Embedsmænd som han beskikker – Dommere maaske undtagne...»

Resultatet ble det motsatte av Christian Frederiks ønsker: Grunnlovens fedre gjorde beskyttelsen av embetsmennene sterkere enn etter komiteens første utkast. Derved fikk Grunnlovens § 22 det innhold den har fremdeles, nemlig at bare departementsembetsmenn og enkelte andre toppembetsmenn kan avskjediges, mens «Andre Embedsmænd kunne ikkun suspenderes af Kongen, og skulle da strax tiltales for Domstolene, men de maa ei, uden efter Dom, afsættes, ei heller, mod deres Vilje, forflyttes.» Om motivene kan ha vært flere, var dette i alle fall en vel overveiet regel til beskyttelse av embetsverkets ytringsfrihet.

I 1970-årene gjorde Arbeiderpartiet forsøk på å få bort dette særlige oppsigelsesvern for embetsmenn. Begrunnelsen for at det ble stanset var fremdeles behovet for at embetsmenn kan uttale seg uten risiko for sin stilling. Dermed har man indirekte beskyttet ytringsfriheten også for de embetsmenn som er unntatt fra oppsigelsesvernet i Grunnloven, og for den stadig større andel av statens ansatte som ikke gis status som embetsmenn.

Dette innebærer ikke noen uenighet om embetsmenneskenes plikt til å være lojale. Men hva betyr egentlig embetsmenneskenes lojalitetsplikt? En fremtredende embetsmann, som selv hadde vært politiker, svarte engang at «å være lojal betyr ikke å skape uleilighet for statsråden.» Hvis dette bare sikter til å hindre uleilighet utad, kan det, med visse forbehold, være en retningslinje for statsrådens medarbeidere i departementet, som også er hennes eller hans sekretariat. Grunnlovens fedre hadde grunner til å stille dem i en særstilling. Det ville skape uholdbare forhold for departementenes politiske ledere hvis de hele tiden måtte være forberedt på offentlig debatt med sine nærmeste medarbeidere. Lederne kan heller ikke få den nødvendige tillit til det materiale de mottar, hvis det kommer fra medarbeidere som har egne politiske mål. Og de må i fortrolighet kunne «lufte» tanker internt, for å innhente motforestillinger fra sakkyndige, uten at forlatte dårlige ideer kom-

Fedrene på Eidsvoll var opptatt av å legge forholdene til rette for en fri debatt. Grunnlovens § 22 slår derfor fast at kun departementsembetsmenn og enkelte andre toppembetsmenn kan avskjediges.

FOTO: SCANPIX

kronikk

mer ut. Politisk ledelse har riktignok ikke krav på at den permanente stab støtter deres partipolitikk, tvert imot. Den permanente stab skal i prinsippet kunne føle samme lojalitet overfor en hvilken som helst politisk ledelse. Men den politiske ledelse må oppleve en viss fortrolighet for å kunne mestre sine viktige oppgaver.

For embetsmenn utenfor departementene ville retningslinjen «ikke å skape uleilighet for statsråden» derimot være en oppskrift på servilitet, ikke lojalitet. Dette er uten videre klart når embetsmenn blir bedt av myndighetene om å uttale seg ved såkalt «høring». Da må de si hva de mener, uansett om statsråden vil like det eller ikke. Skaden ved servilitet i stedet for lojalitet vil bli stor på områder der embetsmenn er pålagt å beskytte enkeltmenneskers interesser mot urimelige politiske vedtak, eller for eksempel å beskytte miljøet.

Skulle for eksempel Stein Lier Hansen som sjef for Direktoratet for naturforvaltning, ha latt være å si sin mening om bygging av gasskraftverk? Eller skulle Håvard Holm som leder av SFT unnlate å peke på at en regjeringens forslag om nedsettelse av bensinavgiften ville øke forbruket og dermed utslippene av klimaødeleggende gasser? Disse ytringer gikk mot den da sittende regjeringens syn, men det var likefullt ytringsplikt å komme med dem. I et demokrati har hele folket krav på å få sakene best mulig opplyst. Og når så meget av ekspertisen er ansatt i staten, og man i mange debatter opplever at meget av den øvrige ekspertise arbeider i bedrifter som er parter i saken, har de ansvarlige for faglige vurderinger i frittstående statsorganer ikke bare rett, men plikt til å si fra.

Det er vel nå enighet om at det var feil at Luftfartsverket ikke sendte sin ferdigskrevne advarsel til Samferdselsdepartementet mot den ensporede behandling av stedsvalget for den nye hovedflyplassen for Østlandsområdet. Et slikt brev kun-

ne utvilsomt ha skapt «uleilighet for statsråden», som drev frem valget av Gardermoen. Men dersom brevet var blitt sendt, kunne det ha gjort motstanden mot regjeringens stahet så sterk at resultatet kunne blitt annerledes, med enorme samfunnsmessige besparelser.

Også forsvarshistorien illustrerer behovet for frimodighet fra embetsverkets side. I 1940 hadde man lenge hatt en politisk ledelse som mislikte kritiske ytringer fra offiserer om utviklingen av forsvaret. Kaptein Øyvind Øy våget likevel, rett før det tyske angrep 9. april 1940, å holde et foredrag som beskrev det angrepet som kom. Da ble han nådeløst refset av «Arbeiderbladet» (som dengang var et virkelig regjeringorgan. Det frabad seg den slags skremser fra en embetsmann. (Kaptein Øy var en av de første som falt da hans advarsel viste seg berettiget.)

Efter krigen ble holdningen til forsvaret en helt annen. Men i siste halvdel av 1980-årene reagerte daværende forsvarsminister Johan Jørgen Holst likevel mot forsvarssjefens ytringsfrihet. Fra konservative i Stortinget ble det da understreket at forsvarssjefen ikke bare har rett, men plikt til å si sin mening om forsvars- og sikkerhetspolitikk. Det ble resultatet av konflikten. Men da den daværende gardesjefen, oberstløytnant Sverre Diesen, sommeren 1996 hevdet at man trenger et korps av underoffiserer i Norge, slik som i andre land, ble reaksjonen fra Forsvarets egen talsmann likevel at «i en stilling som Diesen har bør man også tenke seg om før man uttaler seg.» Men det var jo akkurat det gardesjefen hadde gjort: Det var hans plikt å si fra om de erfaringer han hadde høstet.

Noe tilsvarende kan sies om daværende arbeidsdirektør Ted Hanisch' uttalelser i 1995 om skadevirkninger av for høye minstelønnssetter for ungdom. AUF-lederen hevdet da at han ikke burde ha sagt det han sa, fordi «det Hanisch her hevder er stikk i strid med den politikken hans sjef, det vil si regjeringen, fører». Men det var jo nettopp fordi han – ut fra sin embetserfaring – mente at politik-

ken var feil at han burde uttale seg. Hvis han var enig i den, behøvet han ikke si noe.

Et fagområde der en spesielt stor del av landets ekspertise er ansatt i det offentlige, er utviklingshjelp. Samtidig er det et felt der fravær av innsiktsfull kritisk debatt lenge medvirket til at svært betydelige beløp ble kastet bort, eller kanskje gjorde mer skade enn nytte. Hjelpen til Tanzania, som var tydelig motivert av sympati for drømmeren Nyereres utgave av sosialdemokrati, kan tjene som slående eksempel på dette. Men hvorledes kan man få god nok debatt om innholdet i utviklingshjelpen hvis de offentlig ansatte skulle føle det upassende å ytre seg offentlig? Det belyser samtidig et annet problem at så meget av forskningen på det samme område er finansiert av de samme myndigheter som forskningen bør rette kritisk søkelys mot. Til overmål fikk man fra siste sommer moms på fri forskning, for øvrig kort etter meget god retorikk om betydningen av å stimulere den uavhengige forskning.

Men embetsverkets lojalitet betyr at det skal gjennomføre alle lovlige vedtak av overordnet myndighet. De bør si fra hvis vedtak virker annerledes enn tenkt, men skal respektere de demokratiske beslutninger. Og embetsmenn må avholde seg fra partipolitiske ytringer i en form som kan reise tvil om deres evne til å oppfylle sine embetsplikter på en upartisk måte.

I dag er det bare en liten del av de offentlig ansatte som er embetsmenn. Ytringsfriheten for andre offentlig statsansatte er et større spørsmål. Men Grunnlovens § 22 kan oppfattes som et signal også når det gjelder deres forhold. Antallet ansatte med offentlig eller offentlig eiet arbeidsgiver er kommet opp i nær 40 prosent av sysselsettingen. Det ville bære galt av sted om noen betydelig andel av denne dominerende gruppe yrkesaktive skulle føle noen spesielle begrensninger i sin plikt og rett til å delta i det offentlige ordskifte, som må ligge til grunn for den demokratiske styringen.

”

Hvorledes kan man få god nok debatt om innholdet i utviklingshjelpen hvis de offentlig ansatte skulle føle det upassende å ytre seg offentlig?

Kåre Willoch, tidligere statsminister.

FOTO: SCANPIX/NTB

Ny barriere for import

Forskrift fra SNT krever at produsentland må garantere for kvalitet

En ny forskrift fra Statens næringsmiddeltilsyn kan vise seg å bli en bremsekloss for matimport fra 3. verden. Forskriften krever nemlig at produsentlandene må ha overvåkingssystemer som kan garantere for kvaliteten på produktene som skal eksporteres. De færreste utviklingsland har per i dag slike systemer.

• BIBIANA DAHLE PIENE

MAT-IMPORT

Å øke importen av mat og andre produkter fra de minst utviklede landene (MUL) har lenge vært en viktig utviklingspolitisk sak for Norge. Derfor vedtok Stoltenberg-regjeringen å kutte tollbarrierene for varer fra disse landene.

Nå kan det imidlertid bli bråstopp for MUL-importen. En ny forskrift fra SNT som nettopp har vært ute på høring, stiller nemlig krav om at produsentlandene må sørge for å etablere overvåkingssystemer som kan garantere at matvarer som de eksporterer holder kvalitetsmessige mål. Med andre ord er det produsentens ansvar å påse at varene ikke inneholder rester fra plantevernmidler og andre giftstoffer.

Etter planen skal forskriften tre i kraft fra 1. februar neste år.

Reagerer på kort frist. Flere importører reagerer kraftig på dette.

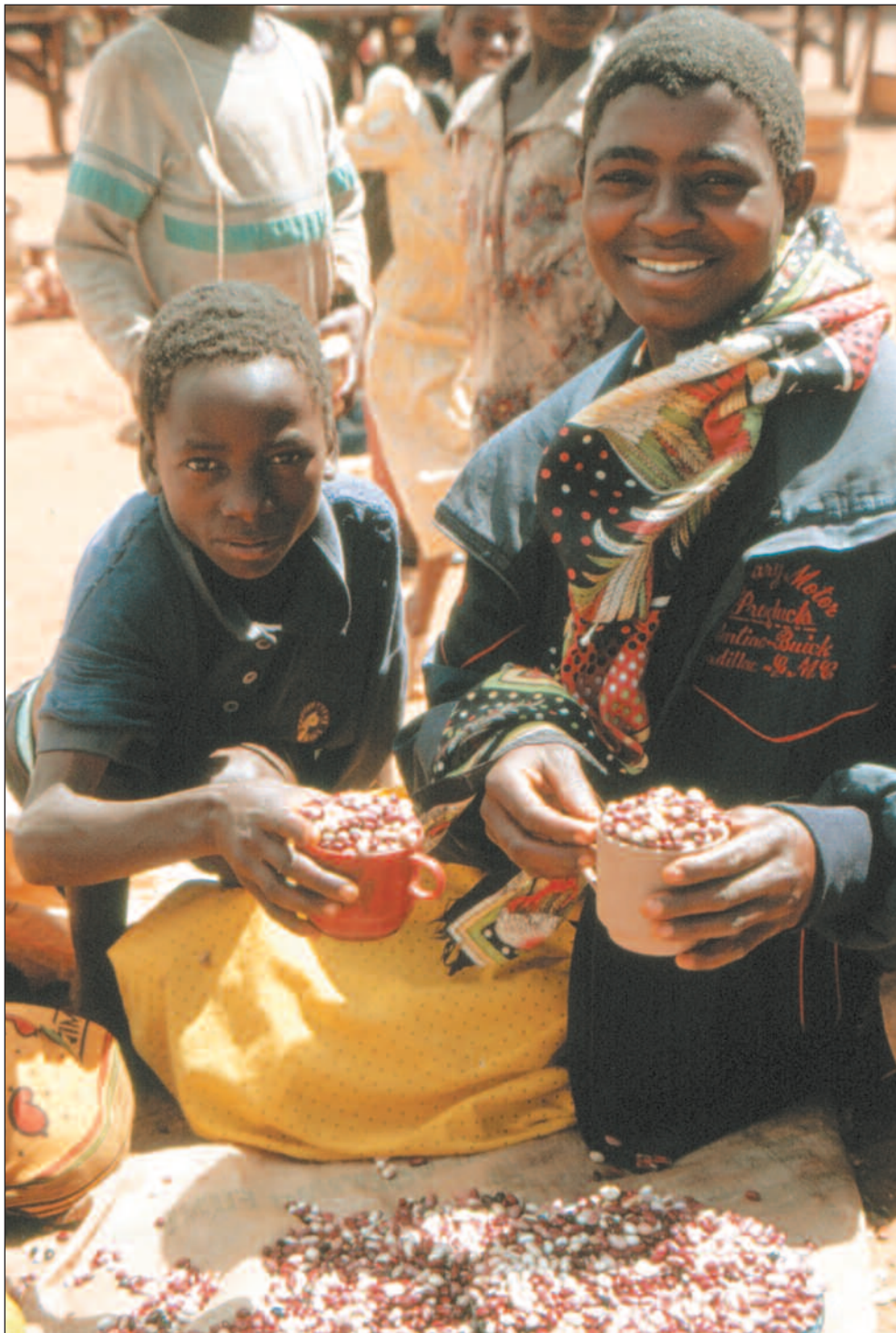
– Fristen er alt for kort. Slike programmer er det umulig for de fattigste landene å få på plass så raskt, sier honningimportør Petter F. Hannevig i firmaet Pehan Produkter til Dagsavisen. Både hans firma og firmaer han samarbeider med i Nepal og Uganda vil bli hardt rammet av forskriften, hevder Hannevig.

Også Handels- og Servicenærings Hovedorganisasjon (HSH) reagerer på den korte fristen.

– HSH mener det er helt uakseptabelt med en så vidt rask ikrafttredelse uten overgangstid. Hvis man fastholder forskriftsutkastets innhold, foreslår HSH en overgangstid på ett år, heter det i høringsuttalelsen som er sendt til SNT.

Åpner – og lukker. Tidligere denne måneden tok Hannevig kontakt med NORAD, som har tatt opp saken med Utenriksdepartementet. Der er man smertelig klar over at forskriften kan tolkes som at norske myndigheter åpner døra for MUL-import med den ene hånden – og smeller den igjen med den andre.

– Vi har fått saken til høring, og må se på dette i forhold til regelver-

Kunnskap om regler på det internasjonale markedet mangler ofte hos lokale produsenter i utviklingsland.

ILLUSTRASJONSFOTO: ODD IGLEBÆK

Det er produsentens ansvar å påse at varene ikke inneholder rester fra plantevernmidler og andre giftstoffer.

ket. Dette er jo en EØS-sak, sier avdelingsdirektør Harald Neple i handelspolitisk avdeling i UD. Flere kommentarer vil ikke UD gi før deres høringsuttalelse er oversendt SNT.

Næringsmiddeltilsynet peker på sin side på at forskriften lenge har vært en del av EUs regelverk, og at Norge som EØS-land må følge etter.

Ikke sjokk. – Dette er ingen sjokknyhet, men burde være kjent for aktører i det internasjonale markedet.

Dette er et EU-direktiv som vi egentlig var forpliktet til å implementere for over et år siden, påpeker rådgiver Knut Albert Solem i SNT.

– Ser dere at forskriften kan komme i konflikt med utviklingspolitiske målsettinger?

– Vår oppgave er å ivareta sikkerhetshensyn til varer på det norske markedet. Det er andre som skal ivareta hensynet til import fra 3. verden, det er ikke en problemstilling vi går inn på, sier Solem.

Lederskifte gir nytt fredshåp i Sri Lanka

• TOR AKSEL BOLLE

SRI LANKA

Ranil Wickramasinghe ble 5. desember valgt til ny statsminister i Sri Lanka. Valgresultatet kan bety at Norge igjen vil spille en aktiv rolle i fredsprosessen.

Wickramasinghes opposisjonsparti UNP vant en overbevisende seier i valget. Den nye statsministeren har i valgkampen hatt som en av sine viktigste saker å starte nye fredsforhandlinger med LTTT, bedre kjent som Tamiltigrene.

– Dette valgresultatet gir grunn til forsiktig optimisme. Forhåpentligvis kan det føre til at fredsprosessen nå får en ny giv, sier statssekretær i Utenriksdepartementet Vidar Helgesen i en kommentar

De to siste årene har Norge, med spesialrådgiver Erik Solheim i spisen, forsøkt å megle i den blodige borgerkrigen. Siden i sommer har det imidlertid vært liten aktivitet fra norsk side, som følge av et vanskelig forhandlingsklima mellom

partene. Nå kan det imidlertid se ut til at norske diplomater igjen vil foreta mange flyvninger mellom Oslo og Colombo.

– Wickramasinghe har jo hele tiden vært talsmann for en ny fredsprosess og også indikert at Norge bør spille en rolle. Det er helt nødvendig at en eventuell norsk innsats er ønsket. Vi er nå i kontakt med begge parter i konflikten. Så får vi se hva som kommer ut av det, sier Helgesen.

notiser

Skjerper kampen mot korrupsjon

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE
Norge har bevilget 1,4 millioner norske kroner til å se på problemet omkring hvitvasking av penger i det sørlige Afrika. Prosjektet, som skal gå over ett år, vil bli forvaltet av NORAD. Ansvarlig for tiltaket er sørafrikanske Institute for Security Studies (ISS).

– Prosjektet er ekstra aktuelt etter 11. september. Det er påvist at det hvitvaskes penger i SADC-området. Dette prosjektet vil blant annet se på manglende lovgivning og hvordan en kan bygge lovverk som kan være med på å hindre hvitvasking av penger, sier ambassadesekretær Svein Bære ved NORADs ambassade i Sør-Afrika.

Han forteller at prosjektet vil basere seg på oppdragsforskning, og at det på bakgrunn av dette vil innkalle til rundebordskonferanser og seminarer. Samtlige land i SADC-regionen vil delta i prosjektet, med unntak av DR Kongo.

Christian Michelsens Institutt (CMI) har sammen med Teeside University fått anbudet på et annet prosjekt innenfor samme område. Oppdraget går ut på å bygge opp et nytt databasert ressurscenter på korrupsjonsbekjempelse. Bakgrunnen for senteret er at de fire landene i Utstein-gruppa – Norge, Nederland, Tyskland og Storbritannia – i 2000 ble enige om å opprette et slikt databasert ressurscenter i kampen mot korrupsjon. Intensjonen er at senteret skal samfinansieres av de fire Utsteinlandene.

Støtte til forskning

NORAD skal bidra med ca 29 millioner norske kroner til et forskningssamarbeid mellom Sør-Afrika og Norge. Den norske ambassadøren i Sør-Afrika, Jon Bech, sa ved signering av avtalen at målet med programmet er å etablere et langsiktig forskningssamarbeid mellom de to landene, gjennom felles forskningsprosjekter. Programmet vil være forankret ved The National Research Foundation (NRF) i Pretoria som skal samarbeide med Norges Forskningsråd her i landet. Forskningsprosjekter innen viktige områder som helse, hiv/aids, utdanning og miljø vil bli prioritert.

Granskes for svindel i Norges Røde Kors

Både Norges Røde Kors og Oslo-politiet gransker nå en tidligere økonomidirektør i Røde Kors for økonomisk utroskap, skriver bladet Kapital. Bakgrunnen for granskningen er at mannen i hemmelighet skal ha gitt sin bror et viktig entreprenøroppdrag for Røde Kors, samt en påstand om en mulig overfakturering på over 20 millioner kroner.

Pressetalsmann Karsten Klepvisk i Utenriksdepartementet sier avsløringene ikke vil få noen direkte konsekvenser for Røde Kors.

Uenighet om Øst-Timor

– Vi må selv kontrollere pengestrømmen, sier 32-årig finansminister

20. mai neste år vil Øst-Timors selvstendighet bli feiret med pomp og prakt og stort internasjonalt nærvær. Formelt sett vil det da ikke lenger være FN, men landets egne myndigheter som skal styre. I realiteten vil bistandsgivere likevel ha et avgjørende ord med i laget.

ØST-TIMOR

• ODD IGLEBÆK

Noe annet er kanskje heller ikke å forvente, når FN, multilaterale kredittinstitusjoner og giverland er tenkt å skulle finansiere halvparten av den nye statens løpende utgifter – samt en større del av alle investeringer.

11. og 12. desember ble den femte giverkonferansen om Øst-Timor avviklet i Oslo.

Det viktigste temaet på konferansen var den økonomiske styringen av det framtidige Øst-Timor. Særlig spørsmålet bistand i form av budsjettstøtte skapte diskusjon. For de første tre årene etter uavhengigheten er det nemlig beregnet at den nye staten vil trenge et beløp tilsvarende om lag 1,5 milliarder kroner (154–184 millioner dollar) i slik støtte.

Diskusjonen dreide seg imidlertid ikke om beløpets størrelse, men hvordan slike overføringer fra givere skal formidles, dvs. hvem som skal kontrollere pengestrømmen. I dag er det et system hvor slik støtte går gjennom fond kontrollert av FN og Verdensbanken:

– Men det ønsker vi en slutt på. Når selvstendigheten trer i kraft, vil vi at disse overføringene skal gå direkte til den nye regjeringen, sier landets unge finansminister Fernanda Borges (32) til Bistandsaktuelt.

Nei fra givere. USA og Australia er begge sentrale givere, og når det

”

Når selvstendigheten trer i kraft, vil vi at disse overføringene skal gå direkte til den nye regjeringen.

Fernanda Borges, Øst-Timors finansminister

FOTO: ODD IGLEBÆK

800.000 MENNESKER

■ Øst-Timor er et lite og fattig land med en samlet befolkning på om lag 800 000 mennesker.

■ Etter mangeårig motstand mot det indonesiske overherredømmet, begynte i 1999 prosessen som vil føre fram til den offisielle etableringen av den nye staten 20. mai 2002.

■ FN har satset stort på Øst-Timor og har innsatt en midlertidig administrasjon under ledelse av brasilianeren Sergio Vieira de Mello.

■ Siden 1999 er det samlet blitt overført bistand til Øst-Timor for om lag 11 milliarder kroner. Halvparten av beløpet er brukt til å understøtte FN-operasjonene i landet.

gjelder førstnevnte er det høyst usannsynlig at de vil bidra med slik direkte budsjettstøtte. Det er et omtålig politisk spørsmål, og det må behandles av Kongressen. Bare tre land i verden, Egypt, Jordan og Pakistan, får i dag slik støtte fra USA

Fra Australia er det ingen land som lenger får slik støtte. Tidligere har Papua Ny Guinea fått

Også her må det til politisk behandling på høyt nivå.

Norge vil vurdere. Ifølge utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson, vil spørsmålet om budsjettstøtte til Øst-Timor «muligens bli vurdert». Norge gir i dag denne form for bistand til Tanzania, Malawi og Mosambik. Tidligere har også Zambia fått.

Ifølge Anna Brandt, nestleder på Asia-enheten i svensk UD er budsjettstøtte til Øst-Timor ikke aktuelt for svenskene på kort sikt. – Vi må se hvordan Øst-Timors utvikling blir i praksis, og særlig forsikre oss om at fattigdom reduseres, sier hun.

Sverige gir for øvrig nå budsjettstøtte til hele tolv land. Disse er Boli-

via, Burkina Faso, Guinea Bisau, Honduras, Kambodsja, Malawi, Mali, Mosambik, Rwanda, Tanzania, Uganda og Vietnam.

Også Storbritannia er store på budsjettstøtte, men i London skal de etterhvert ha fått noe kalde føtter. Årsaken er blant annet at slike penger ble brukt til innkjøp av nye «minister-mercedeser» i Malawi. Også i andre lands bistandskretser gjør tilsvarende tanker seg gjeldende.

Vil styre selv. – Jeg forstår godt at givere frykter et slikt misbruk, men det er lite sannsynlig. Pengene vil klart bli brukt til å skape utvikling og å redusere fattigdom, forsikrer finansminister Fernanda Borges.

Hun understreker det prinsipielle i saken, og sier at det er viktig at det er regjeringen selv og ikke utenforstående som styrer pengene: – For det er jo vi som skal sitte i førersetet, når vi 20. mai offisielt blir en selvstendig stat, sier hun.

– Norges bistand til Øst-Timor har vært omkring 50 millioner kroner årlig, og vil antagelig fortsette på dette nivået, sier Hilde Frafjord Johnson.

Sverige øker neste år bistanden til Øst-Timor. Omregnet til norske kroner vil svensk bistand nå opp i 54 millioner.

Opphører om tre år. Bistand i form av budsjettstøtte, som er bidrag til de løpende statsutgifter, skal etter dagens planer opphøre om tre år.

– Vi regner med at vi på det tidspunktet vil kunne erstatte bortfallet av slik bistand med inntekter fra olje og gass, som vi har store forekomster av utenfor kysten, forklarer finansminister Fernanda Borges.

– Fra norsk side vil det bli gitt bistand til oppbygging av oljeindustrien på Øst-Timor. Bistanden vil særlig være konsentrert om juridiske og finansielle spørsmål, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson.

notiser

– Rønning-utvalget vil bidra til kvalitetssikring

Utenriksdepartementets rådgivende utvalg for resultater i utviklingspolitikken – som ble etablert av Stoltenberg-regjeringen – blir hilst velkommen også av den nye regjeringen.

– Jeg tror utvalget vil bli et nyttig instrument for å supplere kvalitetssikringen av utviklingsarbeidet i hele bistandsforvaltningen – fra topp til bunn, sier statssekretær Olav Kjørven.

Han mener det er behov for å styrke fokus mot resultater. – I et departement vil man alltid ha en tilbøyelighet til å bli opptatt av prosesser, administrasjon og rutiner, mens man kan glemme «effekt på bakken». I hvert fall er det alltid en fare, selv om det ikke nødvendigvis behøver å bli slik, sier Kjørven.

Han har tro på at utvalget, som består av et bredt utvalg av representanter med bistands- og 3. verdenserfaring, vil kunne bidra til å se ting utenfra og i et helhetsperspektiv.

– Det sentrale vil være å ha et distansert, men kritisk blikk på virksomheten innenfor norsk utviklingspolitikk, sier utvalgets leder Helge Rønning.

Han har ambisjoner om at utvalget kan fungere rådgivende overfor både UD og NORAD og at man vil kunne bidra i en offentlig debatt.

Blant de temaer utvalget vil se nærmere er den kommende fattigdomsmeldingen, mottakeransvar og frivillige organisasjoners rolle. Utvalget, som skal møtes to ganger per år, vil trolig komme med sin første rapport mot slutten av 2002.

Pris til NorWatch og Regnskogfondet

Årets NORAD-informasjonspris til frivillige organisasjoners informasjonsarbeid ble delt mellom NorWatch og hagemøbelkampanjen til Regnskogfondet. Juryen mente de to tiltakene hadde så mange likhetspunkter at prisen burde bli delt mellom dem. Videre påpekte de at begge informasjonstiltakene er godt planlagt og gjennomført, de har dokumentert relevans, og tyngde og evne til å vekke engasjement hos målgruppene. De har tatt i bruk flere distribusjonskanaler som nyhetsbrev, rapporter, artikler, foredrag, løpesedler og ikke minst Internett, via gode hjemmesider.

NorWatch er et informasjonstiltak etablert av Framtiden i våre hender, som tar sikte på å overvåke norsk næringslivs etableringer i den tredje verden. Regnskogfondet samarbeidet med fem andre norske miljøorganisasjoner og Forbrukerrådet i sin kampanje.

Tidligere østtimoresiske geriljasoldater deltok ved en frihetsfeiring i Dili 28. november. Nå kan de snart også juble over selvstendighet.

FOTO: SCANPIX/REUTERS

På flukt fra dårlige tider

AV JEAN CHINHANDAMBA

GJESTEARBEIDERE

Frustrasjonen øker i Zimbabwe og folk rømmer landet på jakt etter et bedre liv. Et typisk eksempel er talentfulle kunstnere som krysser grensen til Sør-Afrika for å kunne leve av arbeidet sitt.

Det var gull og troen på raske penger som trakk titusener av hollandske og engelske gullgravere til Johannesburg i Sør-Afrika på slutten av 1800-tallet. Stedet ble kjent som gullbyen, og derfra stammer dagens kallenavn Egoli.

I dag er det en by med sofistikererte høyhus og stilige handleområder, men Johannesburg har ikke mistet sin tiltrekningskraft for de som søker velstand og et bedre liv.

Heftig pantsula- og kwaitomusikk klinger fra det store håndverksmarkedet på Rosebank-promenaden i Jo'burg. Når jeg rusler inn på det enorme markedet, fyller duften av tre og metall neseborene.

Jeg skuer utover den digre halen og betrakter markedsbodene som er fulle av håndverksgjenstander fra hele Afrika. Vestafrikanske masker kikker ned på meg, og jeg får øye på gamle, afrikanske ansikter meislet i stein. Dette er en av spesialitetene til zimbabwiske skulptører.

Zimbabwisk kunst ser ut til å ha overtatt markedet, for i annenhver bod er det en zimbabwer som selger skulpturer i stein, ståltråd eller tre. De fleste selgerne har en ganske lik historie å fortelle om hvordan de endte her. Dette markedet er et av de få stedene hvor jeg ser folk fra Shona- og Ndebele-stammene tilgi og glemme fortidens strid. Her arbeider de sammen og skuer fremover mot en bedre fremtid.

”

Jeg er lykkelig her. Jeg har et bedre liv. Hvis det er mulig, vil jeg bo her for bestandig.

Vengesayi Machipisa, kunstselger fra Zimbabwe

Unge kunstnere fra Zimbabwe strømmer til Sør-Afrika for å kunne leve av kunstsalget. FOTO: JEAN CHINHANDAMBA

Når jeg nærmer meg mitt første intervjuobjekt og presenterer meg som en zimbabwisk journalist, ser jeg uroen bre seg over ansiktet på den unge mannen. Han stotrer frem et svar mens han ser seg nervøst rundt. Jeg slår over til shona med det samme, og snart er praten i gang.

Vengesayi Machipisa (21) har solgt brorens steinskulpturer på Rosebank-markedet siden januar i fjor. Han ble invitert til Jo'burg av broren som har vært her i sju år.

- Jeg er lykkelig her. Jeg har et bedre liv. Hvis det er mulig, vil jeg bo her for bestandig, sier Vengesayi.

Jeg går videre til to menn som deler en bod med ståltrådfigurer. Macdonald Muzenda og Nexus Karikoga (begge 32) fortsetter å forme nye gjenstander mens vi prater. Jeg blir sittende en stund å se hvordan de med sikre bevegelser kutter og former ståltråden ved hjelp av tenger. Både Macdonald og Nexus er gift og har familier hjemme i Zimbabwe, mens de «tjener penger i Jo'burg».

- Vi har kjøpt hus hjemme på grunn av Jo'burg. Vi har bare kommet hit for å tjene penger, men vi er ikke lykkelige her. Du kan dø når som helst. Dette er vår sjanse til å tjene penger, og vi vil bruke pengene hjemme, sier de.

Selv om begge har bodd i Johannesburg de siste ti årene, har ingen av dem arbeidstillatelse. De har heller ikke søkt om å få det. Både Macdonald og Nexus er fast bestemt på at de skal hjem en dag. Når det gjelder politikk, sier begge at de ikke er oppdatert om hendelsene i Zimbabwe fordi de har det så travelt. De jobber til langt på kveld og har sjelden tid til å se på tv.

Steven Hunda (46) har levd et slikt liv siden 1989. Da mistet han jobben hjemme i Harare, på grunn av nedskjæringer. Han var familiens eneforsørger og begynte å selge stein- og treskulpturer på gata. Familien hans bor fremdeles i Zimbabwe, og i likhet med Macdonald og Nexus har Steven ikke søkt om arbeidstillatelse.

Selv om Steven er en like travel

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte korrespondenter fra afrikanske land.

mann som kollegaene på markedet, er han bekymret for den politiske situasjonen i hjemlandet. Opposisjonspartiet Movement for Democratic Change har kontorer i Yeoville i Johannesburg, og Steven deltar ofte på politiske møter som de arrangerer.

De fleste zimbabwiske kunstnere bor i de samme bydelene, Yeoville og Jo'burg Park, hvor de har dannet egne, små samfunn. Svært mange deler leilighet for å begrense levekostnadene.

- Ting er ikke som de skal i Zimbabwe. Det er ikke lett å bo der lenger. Du kan bli slått ned hvor som helst. Det er derfor så mange flytter hit, forteller Vengesayi. Selv ble han utsatt for politivold like før han flyttet til Jo'burg. Han sier han aldri meldte hendelsen, siden det ville vært til det samme politiet som hadde behandlet ham så urettferdig.

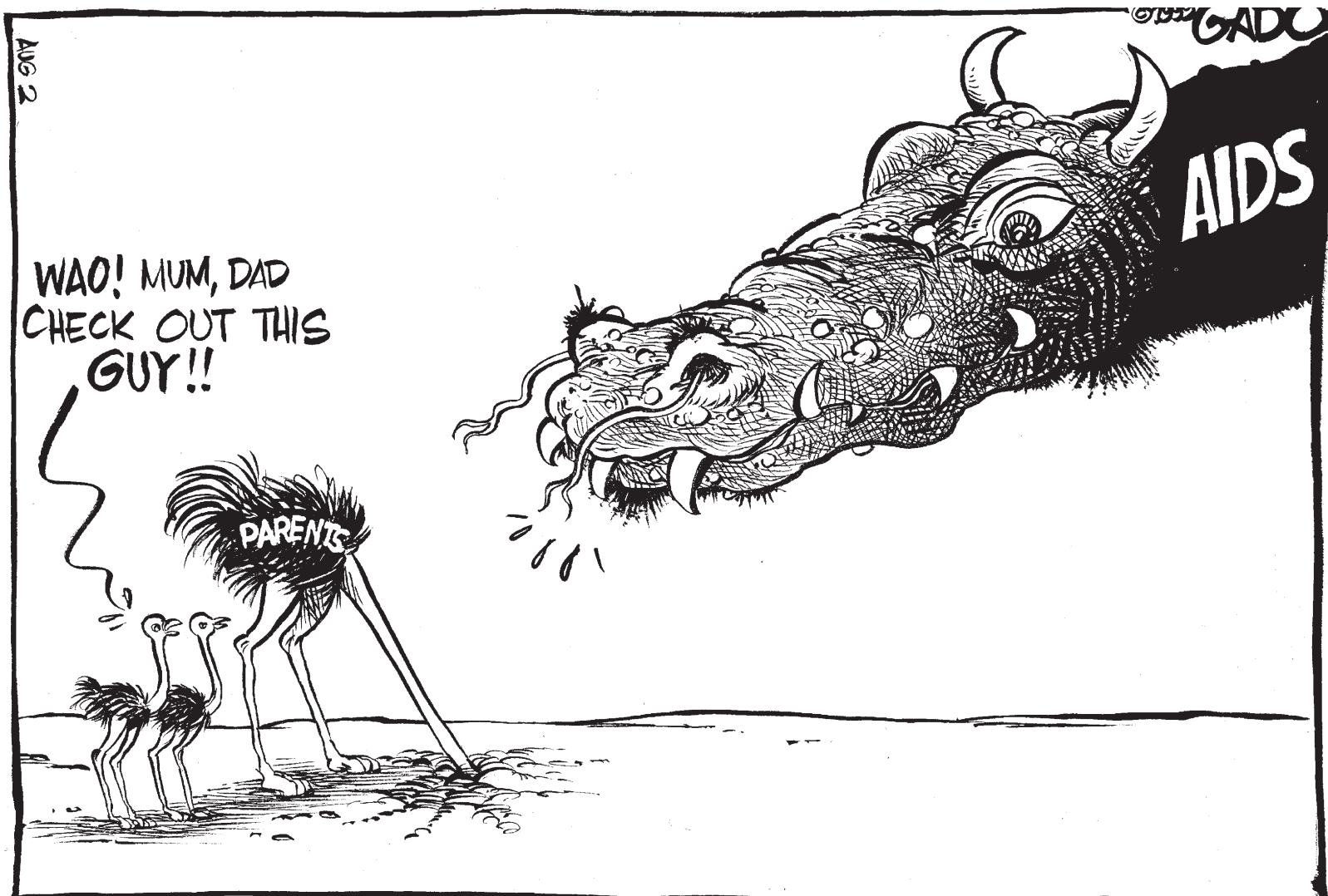
Imidlertid er ikke alt rosenrødt i Jo'burg heller. Macdonald hevder at sørafrikanerne og folk fra andre land prøver å skjemme zimbabwernes rykte gjennom å beskyldte dem for tyverier.

- Men rasisme fins overalt, sier Macdonald.

Jean Chinhandamba er journalist ved SARDC i Harare. Hun er med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Presse & Informasjon.

Gados verden

Tanzanianeren **Godfrey Mwambwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

Eiendomsrettens trylleformel

AV JAN THOMAS H. ODEGARD

DEBATT

FORDI DE FATTIGE ikke har eiendomsrett der de bor og arbeider, kan de ikke nyte godt av kapitalismen, og vil derfor fortsette å være fattige. Bistandsaktuelt hopper glatt over kritikken ideene til den peruanske økonomen Hernando de Soto har møtt i sitt hovedoppslag i 9/2001.

De Soto har med sine ideer om eiendomsrett og fattigdom blitt en ny stjerne på den internasjonale utviklingsdebattens himmel, senest ved bestselgeren «The Mystery of Capital» som utkom i 2000. de Sotos idé er at de fattiges uformelle og ofte illegale boliger, småbedrifter og jordlapper representerer enorme mengder «død kapital». Ved å sikre de fattige eiendomsretten til denne «kapitalen», kan den integreres i den formelle økonomien og tilføre landet store mengder svært tiltrengt nasjonal kapital. De fattige kan på sin side bruke eiendomsretten til å søke lån i banken og dermed skape nye verdier, få tilgang på offentlige tjenester og et bedre liv. For at de fattige skal kunne få denne eiendomsretten, må det offentlige byråkratiet fungere, noe det vanligvis ikke gjør i utviklingsland. de Sotos institutt Institute of Liberty and Democracy i Peru tilbyr derfor myndigheter i fattige land hjelp til å forenkle prosedyrene for legalisering av eiendomsretten.

DE SOTOS IDEER peker utvilsomt på én årsak til fattigdommen, nemlig de fattiges begrensede tilgang til ressursene, og mulighet til å sikre seg et bærekraftig livsgrunnlag. Det Bistandsaktuelt imidlertid underslår er at den tidligere GATT-økonomen også er blitt kritisert for sine teorier, blant annet fra en rekke økonomer som mener de er grovt forenklede.

Madeleine Bunting, som anmeldte boken for den engelske avisen The Guardian, mener de Sotos teorier røyklegger de egentlige årsakene til fattigdom, og at dette er én viktig grunn til at den er blitt så populær blant den styrende eliten i en rekke utviklingsland. Myndighetene ser umiddelbart fordelene av ideene, som også ville gi økte skatteinntekter og bedre kontroll over marginaliserte deler av befolkningen, der mafiaen ofte har kontroll og kriminaliteten er utbredt. Det er derimot ikke gitt at det er et gode for de fattige uten videre å innlemmes i den formelle sektor og nasjonaløkonomien. Tvert imot, skriver Bunting, det er klare fordeler for de fattige å bli i den uformelle sektoren – det er derfor de er det. De har ikke råd til å bli regulert og skattlagt av myndighetene i tillegg til mafiaen, og kan lett miste eiendommen når den får verdi.

Om de fattige i den uformelle sektoren likevel går med på integrering i den formelle sektor, er det mange erfaringer som tilsier at de ikke dermed vil få de fordelene de Soto hevder vil medfølge, som kreditter og offentlige goder. Dermed tvinges de snart ut i uformell sektor igjen. Noen eksempler observert i fire forskjellige land de siste ti årene, kan illustrere dette.

SELV OM MANGE småbønder i Nicaragua fikk tilgang til jord kollektivt eller individuelt under sandinistene på 1980-tallet, formaliserte sandinistene ikke bøndernes eiendomsrett. Da sandinistene tapte valget i 1990 og høyresiden kom tilbake til mak-

Det er liten vits å innføre allmenn eiendomsrett dersom systemet for øvrig preges av juridisk og økonomisk apartheid, skriver artikkelforfatteren.

ILLUSTRASJONSFOTO: INGER HELDAL

debatt

Bistandsaktuelt underslår at den tidligere GATT-økonomen også er blitt kritisert for sine teorier. En rekke økonomer mener de er grovt forenklede.

ten, oppstod det en rekke legale disputter mellom småbønderne og jordene fra tiden før revolusjonen i 1979. Noen bønder klarte imidlertid å trosse overmakten og formalisere eiendomsretten med ekstern økonomisk støtte (blant annet fra norske organisasjoner). Likevel måtte mange av disse gi opp jorda, brutalt presset vekk av de tidligere jordeierne ofte bevæpnede håndlangere, som både hindret bøndernes tilgang til områdene, truet bønderne med vold, fysisk raserte områdene og bestakk politi og militære for ikke å håndheve loven. Drømmen for mange bønder om et bedre liv, ble knust og igjen ble de tvunget tilbake til en tilværelse som utfattige landarbeidere eller til byens slum og den uformelle sektoren.

ET ANNET EKSEMPEL er fra Brasil, der De landløses bevegelse (MST) i flere tiår har organisert jordokkupasjoner der tusenvis av landløse jordbruksfamilier invaderer fruktbar, men brakk jordbruksjord, støttet på loven som sier at jordbruksområder som ikke utnyttes fullt ut skal overføres til jordløse bønder. Også her utsettes okkupantene for trusler, vold og drap fra landeierne revolvermenn eller politiet og jages vekk, mens overgriperne nyter full straffrihet som i Nicaragua. Likevel okkuperer de utvalgte jordområder om igjen og om igjen til de får presset fram en juridisk prosess. Selv om denne prosessen kan ta flere år mens tusenvis av håpefulle bor under plasttelt på de okkuperte områdene, er utfallet ofte at de får rettighetene til å overta jordområdene.

Men selv om mer enn 300.000 uformelle småbønder på denne måten har fått eiendomsretten, gjenstår et grunnleggende problem for mange: Verken myndighetene eller finanssystemet i Brasil er villig til å gi de nødvendige eller tilstrekkelige kreditter slik at disse småbønderne kan produsere. Dermed forblir mange fattige, og i verste tilfelle må de gi opp jorda igjen.

ET TREDJE EKSEMPEL er fra Mosambik, der myndighetene hevder å ha kommet langt i innføring av markedsøkonomi og reduksjon av byråkrati. Tendensen er likevel at flere og flere mindre næringsdrivende

velger å avvikle sin formelle gjeskjeft til fordel for uformelle salgssteder og produksjonsapparat. Dette skjer fordi det fortsatt er for mye bry å være i formell sektor med beskatning, skjemavelde, og korrupte inspektører fra offentlig sektor.

Det er velkjent i Mosambik at de strukturtilpassede offentlige lønningene er på et nivå godt under levekostnadene, og at det derfor er stilltiende akseptert at de fleste offentlige ansatte sper på lønningen med bestikkelser, oppdiktede bøter og andre jobber. Disse forholdene kveler særlig de mindre aktørene i den formelle økonomiske sektoren, en tilstand som ofte omtales som «legal apartheid». Disse søker derfor tilflukt i den uformelle sektoren.

ET SISTE POENG er den trusselen kommersialisering av jorda representerer for de aller fattigste. I Mexico har myndighetene som en del av sitt nyliberale prosjekt med USA og Canada (gjennom NAFTA) opphevet loven som beskytter den tradisjonelt felleseide jorda til urfolksgrupper. Denne lovendringen møtte stor motstand fordi urfolksgruppene i Mexico fant beskyttelse mot oppsplitting, kommersialisering og oppkjøp av den lille jorda de eide i retten til tradisjonelt felleseie. Dette er en problemstilling for mange urfolk.

I Chile, der det samme har skjedd med mapuchenes felleseide jord, kjøper nå kommersielle interesser opp jorda. I Mosambik sikrer den stateide jorda tre firedeler av befolkningen på landsbygda (de fattigste og minst utdannede) retten til å drive subsistensjordbruk. Mange frykter at privatisering og formalisering av eiendomsretten vil fjerne denne sikkerheten ved at jorda vil bli privatisert, kjøpt og de tradisjonelle brukerne kastet ut. Allerede utnytter den mektige eliten i landet smutthull i loven til å snikprivatisere verdifulle områder.

DETTE ER BARE noen få moteksempler til de Bistandsaktuelt presenterte. Hovedoppslaget gir inntrykk av at de Soto har funnet en trylleformel mot fattigdom: eiendomsretten. Dette er så enkelt at selv hunder vet det, noe som illustreres ved de Sotos standardhistorie fra Bali der nabobikkjenes glam skal indikere grensen mellom eiendommene.

Problemet er bare at dette ikke fungerer i virkeligheten, i alle fall

ikke store deler av den, og særlig ikke i den fattige verden. de Sotos teorier om den døde kapitalens mysterium tar bare tak i en liten del av de problemene som fattige mennesker lever med, og det kommer ikke fram at forutsetningene ikke finnes: Et velfungerende rettsvesen, utviklingsorienterte styresmakter, velvillige banker og en effektiv og godt betalt offentlig sektor med høy moral. Hva skal de fattige med den private eiendomsretten dersom deres rett ikke forsvares av myndighetene? Hva er denne retten verdt dersom de ikke får tilgang på kreditter, dersom den medfører offentlige goder, men skaper nye problemer, og i verste tilfelle medfører at de taper den lille sikkerheten de hadde?

EN MER BALANSERT framstilling krever også at noen verdifulle sider av de Sotos ideer nevnes: de Soto lanserer et mer hensiktsmessig syn på aktørene i den uformelle sektor som «diskriminerte entreprenører» (og ikke for eksempel «utbyttede arbeidere»); en anerkjennelse av at de fattige faktisk arbeider hardt for å bedre sine liv og skaper verdier, og at deres fattigdom derfor ikke henger sammen med latskap slik mange tror; og et behov for nye lover som kan beskytte rettighetene til de fattige i en stadig mer liberal verden der kapitalismens rovdyr alltid ligger i forkant av lovverket.

Men som Bunting skriver, de Sotos appell ligger først og fremst i at han ikke truer status quo; han aksepterer kapitalismen som det eneste gangbare økonomiske systemet. Men det er nettopp i systemet at problemet for mange fattige ligger, mener Bunting: Kapitalisme slik den praktiseres særlig i fattige landene er det samme som den sterkeste rett, der de med økonomisk makt både utarbeider og håndhever den makt. Det betyr at det er liten vits å innføre allmenn eiendomsrett dersom systemet for øvrig preges av juridisk og økonomisk apartheid. de Soto har lansert en slags populær og følsom kapitalisme som Bunting anbefaler at behandles med forsiktighet. Det burde også Bistandsaktuelt gjøre.

Jan Thomas H. Odegard var nylig juniorekspert for FN i Mosambik. Han har tidligere arbeidet i Nicaragua og Brasil, og med urfolks-spørsmål i Latin-Amerika.

FAKSIMILE: BISTANDS-
AKTUELT 9-2001

Artikkelen om de Soto i nr. 9/2001 finner du på www.bistandsaktuelt.com

Næringslivet må ha en rolle

AV JON VEA, NHO

DEBATT

I 2002 VIL NORGE forsterke sin posisjon som en av verdens store bistandytere. Vi vil bruke 13,5 milliarder kroner – tilsvarende 3000 kroner per nordmann. Dette er mye penger, men ikke mer enn Norge med sine store oljeinntekter bør ta seg råd til.

Det er stor oppslutning om bistandspolitikken i Norge, basert på en forventning om at bistandsmidlene brukes målrettet og effektivt. Det er derfor bekymringsfullt at en rekke land som har mottatt bistand over svært mange år synes å forbli kategorisert som svært fattige.

Det er en økende erkjennelse at det kan være noe grunnleggende galt med innretningen av offentlig bistand. Stadig flere tar til orde for at det er helt nødvendig å bygge opp en bærekraftig økonomi i utviklingslandene. FN, Verdensbanken og IMF er opptatt av dette, i prinsippet også norske bistandmyndigheter. Direktør i Norad, Tove Strand, hevdet i en kronikk i Dagens Næringsliv i juni 2000 at «...for mye av utviklings samarbeidet har vært konsentrert om å gi støtte til gode formål – uten at det er blitt tatt tilstrekkelig hensyn til at det er nødvendig med verdiskaping...»

De land som har kommet ut av fattigdommen er de som har maktet å få fart på økonomien. Godt styret er en forutsetning, og landets ledere må legge til rette for privat sektor og for private investeringer. Samtidig er et femtital land nærmest avskåret fra å oppleve de positive virkningene av globaliseringen. Vi i den vestlige, rike del av verden erkjenner at vi har et ansvar for å hjelpe disse landene inn på et riktig spor – og stadig flere ser at dette bør skje i et partnerskap mellom myndigheter, næringsliv og frivillige organisasjoner.

De private overføringene til utviklingsland er i dag fem ganger større enn den samlede offentlige bistanden. Utfordringen er å få dreid en større del av pengestrømmen over mot de aller fattigste landene som i dag ikke er særlig attraktive land å satse kapital og ressurser i. I FN-systemet er det vilje til å bruke offentlig bistand som en katalysator for å påvirke innretningen på den private kapitalen.

OGSÅ I NORGE har det pågått en diskusjon om dette de siste årene. Vi har passert det stadium der næringslivets engasjement i bistanden var forankret i særskilte ordninger som skulle tilgodese norsk næringsliv og norske arbeidsplasser. Næringslivet aksepterer at bistanden er til for å bistå utviklingslandene, NHO har argumentert for at det må satses langt sterkere på næringsutvikling i utviklingspolitikken, og vi har tillatt oss å mene at kompetansen på dette finnes i næringslivet. Bedriftene har vist et sterkt engasjement, men de ber samtidig om forståelse for at visse forutsetninger må være tilstede. Bedriftene må alltid ivareta hensynet til økonomisk bærekraftighet – de kan ikke engasjere seg dersom den økonomiske ryggraden i bedriften trues. Derfor vil det være behov for visse incentivordninger.

NHO HAR SIDEN 1995 vært en pådriver for en strategi for næringsutvikling i sør (NIS). «Bondevik I»-regjeringen fikk strategien på plass. Og mens implementeringen uteble under Stoltenberg, har vi nå store

I stedet for å verdsette bedriftenes anstrengelser for å bidra med samfunnsansvar, synes norske bistandsmyndigheter konsekvent å velge laveste pristilbud på varer og tjenester, skriver artikkelforfatteren.

ILLUSTRASJONSFOTO: PER KR. LUNDEN

debatt

forventninger til at «Bondevik II» viser handlekraft – med utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson i spissen. Det er mye å ta tak i. Utarbeidelsen av NIS skapte en forventning om at myndighetene ville etterspørre næringslivets medvirkning. I løpet av de siste to årene ble i stedet eksisterende incentivordninger bygget ned. Det hele kulminerer i 2002 når ordningen med bundne blandede kreditter opphører. Resultatet er at stadig flere bedrifter spør om det overhodet er ønsket at de engasjerer seg i utviklingsland.

EN ANNEN GRUNN til frustrasjon er at bedriftenes anstrengelser for å leve opp til de standarder myndighetene forventer hva gjelder CSR – samfunnsansvar – ikke synes å bli verdsatt. Norske myndigheter synes å velge laveste pristilbud på varer og tjenester – og man har hittil ikke vært opptatt av å bringe andre hensyn inn i de offentlige anbudsprosedyrer som FN-systemet eller Verdensbanken står bak.

NHO mener at næringslivet kan være en ressurs i bistandsarbeidet. Sammen med bedriftene har vi engasjert oss i en dialog både med myndigheter og frivillige organisasjoner for å tydeliggjøre at næringslivet kan påta seg et ansvar utover det å levere tjenester og varer. Når bedriftene innfrir forventningene til samfunnsansvar – blant annet ved å overholde menneskerettighetene, og å ha en klar anti-korrupsjonsholdning, kan næringslivet medvirke til å utvikle bedre styret. NHO har laget sjekklister for bedriftene hva gjelder samfunnsansvar, menneskerettigheter og anti-korrupsjon. Vi arbeider nå med å ferdigstille en tilsvarende sjekklister for bedrifter som vurderer å engasjere seg i områder som er i konflikt.

NÅ HAR VI STORE forventninger til utviklingsminister Frafjord Johnson og hennes engasjement for at næringslivet skal bidra til utvikling. Et resultat er at det i disse dager etableres en samarbeidsavtale mellom Norad og NHO, slik at næringslivet kan settes i stand til å etablere et bistandssekretariat med sikte på å medvirke til at den «...spisskompetanse som finnes i næringslivet» kan

Vi har passert det stadium der næringslivets engasjement i bistanden var forankret i særskilte ordninger som skulle tilgodese norsk næringsliv og norske arbeidsplasser.

Jon Vea er direktør i NHOs internasjonale avdeling.

NORADs informasjonsstøtteordning – nord-sør spørsmål

4 års rammeavtaler

Ny rammeavtaleperiode for informasjonsstøtteordningen om nord-sør-spørsmål gjøres gjeldende fra og med år 2003. Søknadsfrist er 1. mars 2002.

Informasjonsstøtten kan søkes av frivillige organisasjoner, herunder paraplyorganisasjoner og organisasjonsnettverk, som driver et bredt opplysningsarbeid om sentrale og aktuelle nord-sør-spørsmål – og utviklingsspørsmål.

For retningslinjer og søknadsskjema kontakt NORAD på tlf. 22 24 20 30, eller NORADs nettsider; støtteordninger.

NORAD

DIREKTORATET FOR
UTVIKLINGSSAMARBEID
NORWEGIAN AGENCY FOR
DEVELOPMENT COOPERATION

hvem? hvor?
hva i all verden?

FOTO: SCANPIX

- Hvem er dette?
  - Hvilke land er medlem av Utstein-gruppen?
  - Hvem er Enrique Bolaños?
  - Hvem er Abdul Sattar?
  - Finnes det privateid jord i Etiopia?
  - Hvilke to land grenser til det mektige fossefallet Victoria Falls?
  - Hvilke 5 giveland kalles i en internasjonal sammenheng «gruppen av 0,7» (G-0,7)?
  - Hvilket viktig land ble medlem av Verdens Handelsorganisasjon (WTO) nylig?
  - Hvilken aktuell FN-konferanse skal bli avholdt i Mexico neste år?
  - Hvilken bistandsorganisasjon kaprer ved juletid hvert år en mengde nye faddere ved hjelp av TV2, mye markedsføring og vakre barneøyne?
  - Hvilke land grenser til Nepal?
  - Finnes det jernbanelinje(r) i Rwanda?
  - Hva var det flere tusen menn demonstrerte mot i Cape Town for noen uker siden?
  - Hvilke to afrikanske land undertegnet en fredsavtale i desember 2000, for å gjøre slutt på en blodig grensekonflikt?
  - Hvem er Anita Bay Bundegaard?
  - Hva kalles området i Asia der Thailand, Laos og Burma møtes?
  - I hvilken by ligger Klippemoskeen?
  - Når ble den første Nobels Fredspris delt ut?
  - Hva heter den største innsjøen i Nicaragua?
  - Hvilket land i Afrika har den største befolkningen?
- Svarene finner du på side 27.

Spørrespalten er laget av Gro-Helene Henriksen.

Prøv en
annonse eller legg i

**bistands
aktuelt**

Tlf. 22 24 20 40

nytt om navn?

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider på e-post: paal@sorvis.no eller på telefon 37 14 98 95.

Philip Crabtree (37) er ansatt som informasjonsrådgiver i Redd Barna. Crabtree har jobbet i Dagsavisen i åtte år, først i utenriksavdelingen og deretter som leder av nyhetsavdelingen. Før det var han ansatt på nyhetsavdelingen i Asker og Bærum Budstikke i fem år. Han blir ansvarlig for mediekontakt.

Jo Heinum (32) er ansatt som politisk rådgiver samme sted. Heinum har bakgrunn som politisk sekretær i AUF og Ungdom mot EU, og har dessuten hatt flere tillitsverv i AUF og Arbeiderpartiet. Har også jobbet som frilansjournalist, samt journalist i Fjordenes Tidende i Måløy i Sogn og Fjordane.

Olav Osland (41) dro til Zambia 1. oktober. Der skal han arbeide som administrator for danske Mellemløst Samvirkes program i landet. Olav Osland er utdannet siviløkonom og kommer fra en stilling hos Redd Barna i Norge, hvor han har vært i fire år. Han har tidligere jobbet med utviklingsarbeide i Botswana.

Hege Gulli (34) er ansatt som rådgiver på næringsutvikling i Fagavdelingen i NORAD. Hun har jobbet i multilateral avdeling i UD, i Den interamerikanske utviklingsbanken i Washington, og som stipendiat ved NHH. Hege Gulli er utdannet siviløkonom med høyere avdeling i økonomisk geografi og utviklingsstudier, og hennes spesialområde er mikrofinans.

Tina Hageberg vil ha midlertidig stilling i Vennskap Nord/Sør som Vennskapsmedarbeider/kontormedarbeider i år 2002. Daglig leder **Kristin Kranstad** skal ha svangerskapspermisjon i år 2002.

Ole Bjørn Ileby vil fungere som daglig leder fra 1.1.02 og ett år framover i Vennskap Nord / Sør i Kristin Kranstad svangerskapspermisjon. Ileby vil samtidig fortsette som ansvarlig for langtidsutveksling for vennsgruppene i samarbeid med Fredskorpset

Første Fredskorpstkurs for deltakere både fra Sør og Nord

Marvin Gunter og **Raquel Bremmer** har kommet fra Jamaica for å jobbe for Norges Røde Kors. **Beret Mørkved Vorren** og **Truls Killingmo** skal til Sør-Afrika for Norges idrettsforbund og Olympiske komité. **Shadi Alzaghari** har kommet fra Palestina for å jobbe for Rabalder Mediecompagni. **Karianne Næss** og **Kari Corneliussen** skal til Namibia for Namibiaforeningen. **Georg Finsrud** skal til Kina for Interconsult. **Surya Prakash** og **Sri Bhagwan Gottipati** har kommet fra India for å jobbe for SITS Consulting. **Marta Elena Valdés** skal til Tanzania og **Gunnar Gustad** skal til Namibia for Utviklingsfondet, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og NORAGRIC. **Chola Chitula** og **Pasmore Malambo** har kommet fra Zambia for å jobbe for Høgskolen i Tromsø, avd. Helsefag. **Samuel Treptow Coswig** og **Michelli Reblin** har kommet fra Brasil, **Ruchiret Phuyafa** og **Suppannee Soiwong** har kommet fra Thailand for å jobbe for Det Norske Misjonsselskap. **Håvard Fikkan** og **Turid Elshaug** skal til Etiopia for Redd Barna og Høgskolen i Sør-Trøndelag. **Solveig Paulsen** skal til Colombia for Norsk misjonsforbunds ungdom.

Sju journalister fikk stipend fra NORAD. Totalt 37 journalister søkte om å få NORADs stipend til reportasjereiser. De sju journalistene som ble valgt ut, får 15.000 kroner fra NORAD med seg på reisen. Reportasjer om utviklingsarbeid i Asia, med fokus på helse, miljø eller menneskerettigheter ble prioritert i år.

Disse fikk stipend: **Agnar Kaarbø**, Aftenposten, skal til Kina. **Anders Iversen**, journaliststudent/frilans, skal til Bangladesh. **Pham Hong**, Dagsavisen, skal til Vietnam. **Ingar Midthun**, NRK Hedmark, skal til Sri Lanka. **Tore Oksholen**, jobber frilans bl.a. for NRK

P2, skal til Nicaragua. **Anne-Kristine Bastholm**, Helgeland Arbeiderblad, skal til Vietnam. **Arve Stallvik**, Vi Menn, skal til Vietnam.

Marte Rostvåg Ulltveit-Moe er ansatt i ett års vikariat som informasjonsansvarlig i Regnskogsfondet, mens **Hanne Brown** er ute i svangerskapspermisjon. Ulltveit-Moe er utdannet biolog med hovedfag i økologisk entomologi fra Norges Landbrukshøgskole. Hun er tidligere medlem av Bioteknologinemnda, og har de senere årene arbeidet deltid i Forum for Utvikling og Miljø med spørsmål knyttet til patentering av biologisk materiale.

SAIH har tillitsvalgte som arbeider fulltid for organisasjonen. 1. januar tiltrer de nye som ble valgt på årsmøtet i oktober. Disse er **Signe Aanby** (bildet) (leder), **Arne Tynæs** (nestleder). Resten av det nye arbeidsutvalget består av **Anja Gjørum**, **Eirik Gulseth**, **Erik Hagen** og **Gaute Ellingsen**. **Signe Aanby** er tidligere internasjonalt ansvarlig i Norsk Studentunion.

Ny runde med «Bangla»-tv

Den NORAD-støttede tv-serien «Bangla» som ble vist på NRK i oktober, skal nå sendes om igjen. Programmene blir sendt før Barne-tv fra og med 2. juledag, åtte dager etter hverandre. Ei norsk jente fra videregående

skole leder «Bangla» sammen med fire medprogramledere fra Bangladesh og tolker fra Ekushey tv. Gjennom åtte programmer får seerne blant annet være med på tur i verdens største mangroveskog på tigerjakt og se hvilken betydning vannet har i dette landet, som har så mange elver. Programmene viser mye av landets kultur, blant annet musikk, klesdrakter, drama og matretter.

Svar hvem? hvor? hva i all verden?

1. Den tidligere vinner av Nobels fredspris, guatemalanske Rigoberta Menchu Tum.
2. Norge, Storbritannia, Nederland, Tyskland.
3. Nicaraguas nyvalgte president.
4. Pakistans utenriksminister.
5. Nei, grunnloven i landet sier at all jord er statseid.
6. Zambia og Zimbabwe.
7. Norge, Sverige, Danmark, Nederland og Luxembourg – de eneste landene som oppfyller målet om å gi 0,7% av brutto nasjonalinntekt til bistand.
8. Kina.
9. Financing for Development, mars 2002.
10. PLAN Norge.
11. India og Kina.
12. Nei.
13. Vold og mishandling av kvinner og barn i Sør Afrika.
14. Eritrea og Etiopia.
15. Den foreløpig siste «Minister for utviklingsbistand» i Danmark.
16. Det gylne triangel.
17. Jerusalem.
18. 1901.
19. Lago de Nicaragua.
20. Nigeria.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-18: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Spørrespalten er laget av **Gro-Helene Henriksen**.

FOTO: INGER A. HELDAL

FOTO: PER KR. LUNDEN

FOTO: INGER A. HELDAL

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdensspørsmål? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten.

... **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.

Navn:.....

Adresse: .....

Postnr./sted:.....

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**,

NORAD, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.com

VISSTE DU AT...

Nicaragua var det land i verden som mottok mest NORAD-støtte via norske frivillige organisasjoner i 2000 – til sammen 37,5 millioner kroner.

Kilde: «Norsk bistand i tall», NORAD, 2000.

«Drikk ikke vann i handelsmannens hus. Han vil gi deg en regning for det.»

Ordtak fra det gamle Egypt.

På jordskred-kurs i Oslo

13 representanter fra Mellom-Amerika søker geoteknisk kunnskap

De mange naturkatastrofene i Mellom-Amerika truer utviklingen i hele regionen. Jordskred, flom og orkaner tar liv og raserer infrastruktur. I desember deltok 13 representanter fra seks mellomamerikanske land på et kurs ved Norges Geotekniske Institutt (NGI) i Oslo for å få mer kunnskap om flom og skred.

Den spesielle kompetansen de har her på Norges Geotekniske Institutt, gjør det enormt nyttig for meg å delta på dette kurset.

Manuel Diaz, ingeniør fra El Salvador.

• TOR AKSEL BOLLE

Manuel Diaz har jobbet med jordskred siden 1993. I hjemlandet hans, El Salvador, er slike skred et stort problem. I januar i år kostet et ras, som fant sted i et boligområde like utenfor hovedstaden San Salvador, alene mer enn 800 mennesker livet.

– Det er et problem som bare har vokst siden tidlig på nittitallet. Hovedsakelig på grunn av befolkningsvekst og fordi folk flytter inn til byene og bosetter seg i områder som før var ubeboet. Og det er alltid fattige mennesker som rammes hardest. De bor i farlige områder og i dårlige hus, sier Diaz.

Treffer naboer. Ingeniørutdannede Diaz jobber ved det nasjonale geo-

tekniske senteret i El Salvador, men «eksperten» er i stor grad selvlært i forhold til emnet jordskred. Han forteller at det bare er 4-5 personer som arbeider med jordskred i landet og at ressursene og kompetansen foreløpig er begrenset.

– Det er enormt nyttig for meg å delta på dette kurset. På grunn av den spesielle kompetansen de har her på Norges Geotekniske Institutt, og fordi jeg treffer kollegaer som jobber med de samme tingene i nabolandene, sier Diaz.

Spesielle naturforhold. De 13 deltagerne på kurset kommer fra Nicaragua, El Salvador, Costa Rica, Guatemala, Honduras og Panama. Felles for alle disse landene er at jordsmonnet og vulkanske, «nye» fjell gjør dem spesielt utsatt for skred. Det intense regnværet som har fulgt med de mange orkanene som har herjet regionen de siste årene har ikke gjort situasjonen bedre. I tillegg har også flere jordskjelv utløst skred.

Dette er naturforhold som minner lite om det man finner i skredutsatte deler av Norge. Visestatsministerende direktør Oddvar Kjekstad ved NGI mener likevel at hans bedrifts kompetanse kan overføres til Mellom Amerika.

– Metoden og tankegangen er den samme selv om forholdene varierer. Vi har ekspertise på å identifisere skredutsatte områder, og kan også mye om forebyggende tiltak som varslingstiltak og beredskapsplaner, forklarer han.

Kjekstad understreker at det en uke lange kurset, som er finansiert av Utenriksdepartementet og NORAD, også har vært lærerikt for NGI.

– Kursdeltagerne har veldig variert bakgrunn og mye praktisk erfaring, sier han.

Flere prosjekter. NGI har de siste to årene samarbeidet med den nicaraguanske staten om flere forebyggende tiltak. En av bedriftens medarbeidere var nylig i Nicaragua for å

Slik så det ut etter at et jordskjelv med påfølgende jordskred herjet småbyen Santa Tecla nær San Salvador 13. januar i år.

FOTO: SCANPIX/AP / LA PRENSA GRAFICA

lede monteringen av tre automatiske meteorologiske stasjoner. Disse stasjonene overvåker nedbør og andre forhold som øker skredfaren. Hensikten er å bygge opp en database som kan brukes til å varsle om fare for skred. Prosjektet, med en kostnadsramme på 4,5 millioner kroner, er finansiert av UD. Nå sat-

set NGI på nye prosjekter i området.

– Vi er i diskusjoner med Verdensbanken om prosjekter i Honduras og Guatemala. Vi har også en søknad om et prosjekt i El Salvador til vurdering i UD. Men aller først skal vi være med på fase to av dette kurset som er lagt til Managua i mars neste år, forteller Kjekstad.

13 representanter fra seks mellomamerikanske land deltok på kurset ved Norges Geotekniske Institutt (NGI) i Oslo.

FOTO: GØRIL TRONDSEN

– Bistandsgiverne må tenke nytt om teknologi for fattige land

• TOR AKSEL BOLLE

– Det er helt nødvendig at de fattigste landene selv utvikler teknologi som er spesialtilpasset deres behov, sier Kate Raworth som er en av forfatterne bak UNDPs Human Development Report 2001. Hun mener bistandsgiverne er for utålmodige og for opptatt av kortsiktige resultater.

Raworth viser til at man i India har laget et system som gir bønder billig tilgang til internett og dermed informasjon om prisene på grønnsaker. I Brasil er man i ferd med å utvikle en datamaskin til 1500 kroner.

– Men slik teknologi-utvikling tar tid og krever ressurser. Derfor må bistandsgivere som støtter forsk-

ning og teknologiutvikling ha is i magen og ikke bare være opptatt av kortsiktige resultater som de kan vise fram, sier Raworth til Bistandsaktuelt.

UNDP-rådgiveren var nylig i Oslo for å diskutere hvordan informasjons- og kommunikasjonsteknologi kan brukes i til å bekjempe fattigdom.

Mange områder. Raworth mener utviklingsland kan nyttiggjøre seg IKT på mange områder og nevner spesielt helse, utdanning og forskning. Forskningsnettverket ASARECA, som består av ti afrikanske land, er i følge Raworth godt eksempel på

hvordan moderne teknologi kan hjelpe fattige land.

– I disse ti landene er det til sammen 22 forskere som forsker på poteter. Tidligere var det lite kontakt og informasjonsutveksling. Nå deler de forskningsresultater og diskuterer daglig via nettet. På sikt vil dette forhåpentligvis føre til bedre og mer poteter. Vi kan ikke spise datamaskiner, men de kan altså hjelpe oss til å skaffe mat mer effektivt, argumenterer Raworth.

Regjeringer har ansvar. Statssekretær i Utenriksdepartementet Olav Kjørven er enig med Raworth i at informasjons- og kommunikasjons-

teknologi kan være svært nyttig for fattige land. Han vil imidlertid ikke love en økt satsing på IKT fremover.

– Både UD og NORAD er allerede meget opptatt av disse spørsmålene. Jeg syntes UNDPs tanker er interessante, og vi ser nå på om det som står i årets «Human Development Report» bør få konsekvenser for hvordan vi jobber, sier Kjørven.

Statssekretæren understreker at regjeringene i fattige land også har et ansvar. – Jeg mener at myndighetene kan gjøre mye og det vil bare bli viktigere og viktigere å føre en politikk som gir folk muligheten til å utnytte moderne teknologi, sier Kjørven.